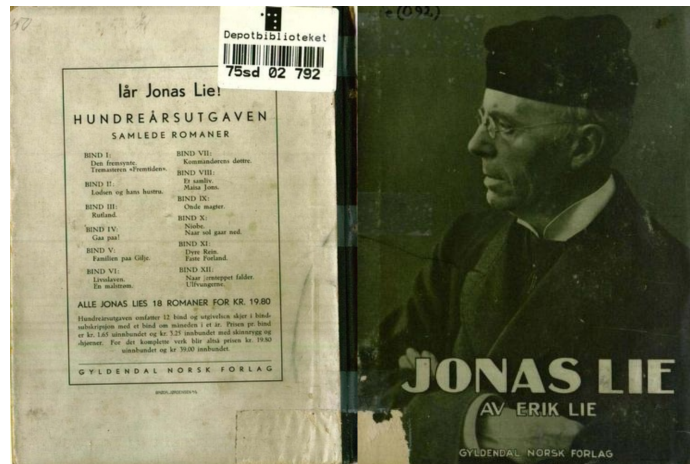

Jonas Lie. En livsskildring

Forord til den elektroniske udgave

Denne biografi, forfatted av **Erik Lie** (1868-1943), er digitalisert i januar 2007 av Nasjonalbiblioteket, Oslo og tilpassats for Projekt Runeberg i januar 2014 av Ralph E.

JONAS LIE AV ERIK LIE GYLDENDAL NORSK FORLAG

JONAS LIE

EN LIVSSKILDRING

AV

ERIK LIE

MED PORTRETTER OG ILLUSTRASJONER

GYLDENDAL NORSK FORLAG

OSLO 1933

PRINTED IN NORWAY
BRØDR. JØRGENSENS BOKTRYKKERI
OSLO

FORORD

Av nærliggende grunner er denne skildring ingen kritisk litteraturstudie. Den holder sig strengt innenfor rammen av de begivenheter, som formet Lies liv og hans diktning. Boken er bygget på og delvis omarbeidet efter mitt

arbeide «Jonas Lies oplevelser», som kom ut i 1908. Meget er tatt ut og adskillig nytt er tilføiet.

E. L.

I

UNGDOMSÅR I NORDLAND, FREDRIKSVERN OG BERGEN. SLEKTEN

Det blev engang betegnende skrevet om den kvenskfødte Matti Aikio, at han «kom kjorende inn i litteraturen i en pulk». Det samme kan sies om Jonas Lie. Han kom også så å si med renskyss inn i vår bokverden. Med «Den Frem; synte» åpnet han for bevisstheten portene til det ennu halvs opdagede Nordland, som dengang lå i et tåket, halvdunkelt skimmer. I Tyskland blev han straks utnevnt til «Nordlands opdager» og en del av hans debutbok blev av «Hamburger Fremdenblatt» som turistreklame utgitt i en million eksem* plarer.

Som dikterpersonlighet var Jonas Lie uutslettelig preget av det naturmystiske polarland med dets fantasirike folke« lynne, som i mangt og meget tor minne om indisk overvei» dende farveglød. Ikke for intet er »Den Fremsynte» og de to tylfter «Trold» kanskje blitt de eiendommeligste verker i hans rike litterære produksjon.

Han blev født på Eker den 6. november 1833 som sønn av prokurator Mons Lie og vokste som gutt op i foreldre» hjemmet på Tromsø, hvor faren var blitt byfoged. Hans inntrykk fra disse år var, som nevnt, uutslettelige. Så dypt forankret folte han sig i det nattskimrende polarland, hvor draug og underjordiske så å si gikk i ett med virkelighetens verden, at han for fullt alvor trodde å erindre, at han engang i tidligere tilværelser hadde levet der oppe sammen med dyr8

og mennesker. I hvert fall var han — om enn med tvilsom rett — hellig overbevist om, at der flot finne* eller oster« landsk blod i hans årer og han satte gjerne dette i forbin= deise med, at han var en utpreget kortskalle — hans hode* form var trillrund som en biljardkule. (Se diktet «Finne* blod» og bryllupssangen ved datteren Astas giftermål med daværende dosent Daniel Isaachsen.)

Det var kjempemessige naturforhold å leve op i, særlig for en gutt med en så tropisk fantasi som den vordende dikters. «Nordland har,» heter det i «Den Fremsynte», «et endeløst, stengrått ode som i urtiden, før menneskene byg= get, men midt i dette også sine endeløse naturrikdommer. Det har en sol og en sommcrherlighet. hvis dag ikke er kun 12 timer, men varer uavbrutt i 3 måneder, da man mange steder må gå med maske for myggesvermen. Og som mot= setning en natt med mørke og redsel, som varer i 9. Det er jcttcforhold, det cr mere for fantasien, eventyret og hasarden enn for den jevne forstand og den stille, sikre virken.»

Det var et ekte nordlandsk gutteliv, han her førte. Dagen begynte med at Jonas og hans to brødre, Carl og Kmil — de to søstre fikk slippe — av en gammel kvenpike, Marja, høist ublidt og uten hensyn til om det var sommer med sol eller vinter med mørke og tranlampe, blev trukket op av sine senger, hvor de lå så lunt som rypen i sitt rede og overs helt med koldt vann. Det skulde herde, hadde moren funnet ut. Men Jonas Lie mente alltid senere, at denne noget unennsomme kur hadde lagt grunnen til den gikt og revma= tisme, som i 40*årsalderen tvang ham til høist motvillig å anlegge kalott. Så gjaldt det. i lampeskinnet far frokosten, å lure sig til å kaste et kikk på leksene, som naturligvis ikke var lest, og så var det vanskeligheten ved å komme tidsnok på skolen, for det var så meget rart å se i butikkvinduene på veien, især de merkelige fyrstikkesker, som nettop var

I 1833 blev Mons Lie utnevnt til underrettsprokurator i Buskeruds amt med bolig på Hougsund.
Han bodde i et stort trehus (Nedre Hoen) med en veldig have, tom rakk helt ned til elven.
Her blev Jonas Lie født den 6. november 1833. (Huset er nu nedrevet.)

ankommet. Det var hare å stryke på siden av esken — høist besynderlig!

Når så skoletiden var over — og det gjaldt å lose sig igjennem fra time til time med opbydelse av all den indianer; list. som bare en nødstedt guttehjerne er i besiddelse av — blev de forhatte bukene kastet og så begynte den «virkelige» dag med slagsmål og lek nede ved bryggene, hvor der — som det heter i «Susamel» — «lå en

skog av tremastede blå, grønne og hvite russelodjer, ført av Bogdanoffer, Wassilieffer og hvad skipperne ellers het, mens bryggeplankene var hvite av rugmelet, som hele den travle dag lossedes ut i matter og heistes i vindspill op i pakkloftene.» Inntil kvelden falt på og Kven=Marja kom farende for å hente de elskelige poder tilbake til det fedrene hus. Det blev da gjerne til en vill jakt over hele byen og ikke sjelden måtte synderne under skrik og skrål forfølges fra pipe til pipe hen over takene.

Jona-s var cn såre nysgjerrig gutt — ytterst forbauset over den merkelige verden, han var kommet inn i. «Det forekom mig at all ting var så kunstig,» ytret han, når han fortalte om sine barneår. Derfor var han uhyre optatt av alt, som han så, hvad enten det var de underlig malte Sankt Nicolaussbilleder med brennende lys foran, som hang på kahyttveggcn ved murovnen — «Pjictskaen» — i russe= lodjene eller det var cn nymodens, merkelig opfinnelse som viskelærsballen. I like høi grad som han hatet og avskydde skolen, i like høi grad var han interessert for praktiske ting. Lange timer tilbragte han således i en bossesmie, og han lærte også å innbinde bøker.

«Men under alt dette» — fortalte han selv — «hadde jeg en pinlig følelse av, at kameratene smilte av mig. Det stakk vel deri, at jeg med hele min natur lå mindre bevisst til. Jeg ante, hvor de tenkte, jeg skimtet og følte. hvor de så. Jeg var visst også anderledes i vesen enn de andre. Jeganstrengte mig for å være så almindelig som jeg bare kunde, men litt efter litt merket jeg igjen, at de smilte.»

Tromsø i gamle dager. Her bodde Jonas Lie fra sitt 5. til sitt 12. år.
Pilen viser huset hvor Jonas Lies foreldre bodde.

Særlig blev han ertet av sin eldre bror, Carl, som moret sig kongelig, når det lyktes ham å bringe Jonas, som var en hissigpropp, i raseri. «Torebisterskjegg — Torebisters skjegg!» ropte da broren spottende. Den lOårgamle Jonas lette efter et infamt svar. «Kleirrysitet, Elefcrysitet!» skrek han innett — han trodde, at det nye ord elektrisitet var et skjellsord. Og den eldre broren lo henrykt.

Hvad enten det nu var faren, som innså at sønnens avsky for det boklige var uovervinnelig, eller det var bøsse» smien med dens nimbus av krigshåndverk, som gikk i gut* ten, nok er det, at Jonas 13 år gammel — samme år som faren utnevntes til sorenskriver i Sunnhordland (1846) — sendtes til Fredriksvern for å utdanne sig til sjøofficer. Han bodde her i et annenetasjes kvistkarnapp i Kommandants boligen hos kommandør Christie, men måtte som kadett* aspirant utføre både det ene og det annet slags arbeide, som han ikke likte. bl. a. hadde han hver morgen før kl. 6å gå omkring og vekke kadettene. Der vanket herunder fra de eldres side både hån og prvl, men som det sommer sig en krigsmann, svor han hevn. «Sommeren 1846 var slik en smukk, varm solsotnmer,» for* talte han. «En dag var jeg i slagsmål med en som het Otter Sten. Denne fikk hjelp av en som het Larsen. Og jeg fikk juling. Men næste dag, som var en søndag, kom jeg tilfel» digvis over broen. Folk gikk fredelig til kirke og over brorckkverket hang en del gutter og stirret ned i den stille Karudsdam. Blandt dem var Larsen, en stor slagskjempe av en fyr. Lenge gikk jeg og grublet og veide resultatene, hvis jeg gav ham en ordentlig én . . . Så — med ett — smalt min knyttneve i ansiktet på ham og vips! var jeg borte.»

Jonas Lies barndomshjem Søndre Toldbodgate 6 i Tromsø.
Gatedøren og trappen er en senere tilbygning.

«Det er.» forteller Joh. K. Nødtvedt i det vakre jubi* leumsverk «Fredriksvern og Stavern» — «en sommerefter* middag (selvsamme år). Kommandørkaptein Christie tar sin vanlige inspeksjonstur rundt verftet. Nedenfor sjalupp* skurene hører han plutselig et eiendommelig spetakkel fra en av de oplagte kanonbåtene. Han nærmer sig og får til sin forbauselse se en liten skikkelse fare omkring på dekket,13

FreJeikiveen. lom stedet il ut tli Jotiat Lie i 1846 opholdt lig pi ijokitiettinitittittet-

ropende og gestikulerende på den mest sinnssvake måte. Kommandørkapteinen blir stående og glo i stor forskrekk keise: «Fyren må pinedø være rivende gal,» mumler han, «best å få tak i vakten og dr. Gasen og se å få stakkaren innesperret på sykehuset.»

Men så får den «sinnssvake» nede på kanonbåten oie på den stirrende kommandorkaptein og plutselig innstiller

han sine galmannsfakter. Og kommandørkapteinen gjenkjenner fyren, det er jo hans egen losjerende, sjøkadettaspirant Jonas Lie.

Og kadettaspirant Jonas Lie var det, som her i fantasien agerte den store sjøhelt Tordenskjold — •—»

Kadettaspiranten viste sig imidlertid å være for nærsynt. Han måtte opgi krigcrlivet og bekvemme sig til å gå inn på Latinskolen i Bergen. Men erindringene fra Fredriksvern skulde hele livet bli hengende i ham. Det er da også disse minner, som skapte miljøet i «Kommandorens døtre».

Efter å ha smakt på krigerlivet kom han altså til Bergen. Hans skolekamerat, avdøde stadsfysikus J. Lindholm, fors teller fra de dager («Samtiden», nov. 1893): «Jonas Lie var14

i de förste Dage paa Bergens Kathedralskole Gjenstand for megen Opmerksomhed, ikke blot den nysgjerrige, som ens hver nyankommen Gut bliver Gjenstand for, nei, meget mere en respektfuld; thi han optraadte i Blaatrøie med staaende Krave og med blanke Ankerknapper eller med andre Ord i Søkadetaspirantuniform. Han var et Stykke af en officiel Personlighed, han var noget.

Og det viste sig snart, at dette Noget allerede havde op« levet meget: han havde gjort et Togt med Kadetkorvctten, han vidste at berette om Seilture i Lodsbaad gjennem Braat og Brand fra Staværn til Nevlunghavn og tilbage, — om Livet paa Tromsø og om incgct, meget mere.

Da om nogen Tid Blaatroicn med Blankknapperne blev ombyttet med en almindelig Trøie, svandt jo endel af Respekt ten. Den første forsigtige, rekognoscerende Snusing var forbi, og Bekjendtskabet var stiftet, og Respekten maatte vige for Lighedens Fordringer.

Han var dog i mange Stykker forskjellig fra alle os andre, især havde han en mere beleven Fremtræden og ct vist chevaleresk Væsen, hvilket af enkelte mistydedes og frem» kaldte Tvivl, om han «du'de» noget. Jonas var imidlertid en godslig Gut, saa det paa Skolen ikke blev Anledning til at prøve det. Men Gadeslagsmaal mellem Gutter hørte ganske anderledes til Dagens Orden da end nu. Det var med de bergenske Gutter den Tid, som det siges at være med Hun* dene i Konstantinopel: kom nogen ind paa fremmed Tern« torium, havde han straks en Batalje at bestaa, særlig om han var «Rosinstilk» (Latinskolegut). Slagsmaalet indlededes altid med et sandt homerisk Skryt fra begge Sider, en lnd= ledning, som altid tog lang Tid. Dette kjendte Jonas ikke til og besvarede derfor den förste Antastelse med en rask kombineret Offcnsivbevægelsc af modsat Haand og Fod, hvorved han slog sin Motstander til Jorden. Nogle heldige Gjentagelser af denne kombinerede Haand» og Fodtaktik15

I august 1846 blev Jon« tic tendt tit Frcdriltiiern for il optai på sjokadeitinitituttei. Kan bodde i Kommandantboligen i ånnen etatje (bygningen til vcmtic).

satte ham i Respekt, og han fik vandre i Fred, hvad der sikkert bedst stemte med hans godmodige Naturel.

Jeg har aldrig seet ham sint, ikke engang heftig, derimod var der over hans Leg som hans Slagsmaal en Kapergasts Hurra=gaa<paa»Begeistring, der dog gjerne endte i en Skog; gerlatter.

Istedetfor Slagsmaal sværmede han for Vaabenfærdighed. Kastning med Dolk og Spyd var den Yndlingssport, han drev paa sit Værelse paa Lillemarkcveien hos Cand. theol. Bredal til dennes Gru og Forfærdelse. Doren til Værelset var aldeles ophakket af Dolkespidsene. men det var dog ikke det værste, — nei. Spydkastningen, den var endnu værre. Spydet bestod rigtignok blot i en Lineal, men Maalet var uheldigvis — Vindussprosserne! Traf man ikke disse, regnedes det ikke, — saa var det Bom, men Bommen var som oftest ledsaget af et singlende Klir af den knuste Rude. Aa, hvor det var fornøjeligt! men det var en meget dyr Sport. Jonas' og Kontubernalen Meyers samtlige Lomme« penge gik med til at bestride den.

Jonas havde læst en hel Del mere end vi andre. Marryat16

og Cooper var hans Yndlingsforfattere. Og han havde Sans for et Digts Skjønhed saaledes f. Ex. for Salomos Høisang. Hans kjæreste Digt var dog Welhavens «Vaamatten stille og sval», som han hyppig reeiterede for sig

selv med en drømmende, lyttende og stirrende Henrykkelse, der ikke var uden en vis Komik, da Recitationen altid skeede med sam» menbidte Tænder og med den i Tanker henfaldne Nærsyn* tes sterkt fremtrædende Convergens af Øienaxerne. Især lød Stroferne: «Elvene nynne de lange, dæmpede dyssende Sange» helt komisk.

Paa Skolen var han omtrent en Middelveisfarer, hverken Lys eller Sinke, men det gik ham, som det er gaaet saa» mangen, at han stirrede sig træt paa Kampestenene, hvor» med Veien til Kundskabens Tempel er brolagt, fordi ingen rigtig viste ham Veien selv eller hvorhen den førte.

Han gik derfor ud af Skolen og læste privat.»

En ånnen venn fra disse dager, overlæge August Koren, skriver til mig i et privatbrev: «Jonas Lie havde videre Horizont og laa høiere enn de fleste af os andre. Hans Samtale var anderledes end de flestes, mere fantasifuld, mere springende.»

De tre brodre. Carl. Emil og Jonas bodde pa hybel, men hver lordag drog de pä besøk til foreldrene. Jonas Lie skrev herom: «Mit hjemsted var eorpsehefsgaarden Oncreim i Kvindherred. De 8 Mile over Hardangerfjorden og Bjørne» fjorden fra Bergen skulde jeg kunne seile endnu: for jeg husker den - hvert Sund og hver Krog — og baade i Stille og Rok — baade ved Dag og naar Aareslagene gik ensformig om Natten inde i de sorte Skygger af Landet. — i Skriver» baaden med de tre Skvdskarer. Husmændene vores.»

Onereim — det eldgamle Njardarlaug — var typen pä en ekte. gammeldags embedsbolig, hvor hjemliv og jus — jus var i flere ledd gått i arv i den Licske familie — så å si gikk i ett. Gården har da også vært forbilledet for miljøet17

Slekten Lie jtammer fra glrdmanntfolk pi glrdcn «Storli» «verst i Droiliene ved Roro», pi nordsiden -av Dovre. Fotografert 1912.

i enkelte av Lies embedsmannsromaner — kanskje særlig i «Familien paa Gilje».

Lie=slekten er trøndersk, idet den ifølge cn av politi* mester Mons Lie i 1822 nedskrevet selvbiografi stammer fra gården Storli «nær ved Dragaas hytte i Aalens Tinglav under Guldals Fogderi og Trondhjems søndre Amt». Går* den finnes ennu, den ligger mellem Holtålens og Eidets sta* sjoner, nærmest Kidet, og eies fremdeles av en del av slok* ten. Fra jernbanetoget kan den sees mot sydvest i en steil li, de såkalte Drøilier, med en høi bauta, som den 14. august 1912 blev reist på tunet av etterslekten. Den ville Gulaelv bruser nedenfor i dalbunnen og ovenfor skinner hoifjellet i blendende sne.

1 slutten av 1600*ārcne kom en mulig svenskfødt mann fra Tydalstraktene — de tradisjonelle navn Jonas og Måns tyder på oprinnelig svensk innslag — og førte med sig cn

2 — Jon» lie.stor drift av 20 hester. Han nedsatte sig i das len på et sted, som nu er gården Storlis seter og som heter Storlias vollen, men bygget ses nere Storli. Den förste av slekten, som man vet ordentlig beskjed om, er dennes sønn, Jonas Monsen Storlien, smelter ved Dragås hytte (f. 1715, d. 1791). som var gift med Kas ren Svendsdatter. Fra disse stammer en mc= get tallrik slekt. Lier og Svendsener.der som O. A. Øverland skris ver', «har godt Navn i Dalen og langt udenfor den. I vor Kirkes Annas ler og i vor Stortingss saga har flere av hans Kfterslegt indskrevet sine Navn. Endnu for .V)—40 Aar siden kunde en Holtaaling, der sags de sig at være af Storlis

1 Aftenposten, 6. nov. 1893. Det er imidlertid en missprentning. når det i denne artikkel står at Jonas Monsen Storlien mishandledes av den finske general l.)e la Barre under Armfeldts tog i 1718. Det er — som Øverland privat har meddelt mig — den daværende sogneprest i Holtålen, den kjekke Johan Lobes. at dette gjelder.

Bauta over »lekten Lie reist pi Storli 1911.Storli ligger i en bratt beining mot jrdve»t; et itykxe nedenfor jordene bruier. gjennem en irang revne. Gul*.20

folket, være sikker paa at nyde Kredit hos de gamle Bonde* handlere i Trondhjem, om det rønte paa».

En av Jonas Storliens sonner var Mons Lie (f. 1757, død 1827). Ved et fall fra hesteryggen hadde han odelagt

armen og egnet sig derfor ikke for gårdsbruket. Som Askeladden i eventyret tok han skreppen på ryggen og drog til «byen», d. e. Trondhjem, for å søke sin lykke. Han begynte som visergutt og fikk derpå en liten post på foged Klingenbergs kontor, men kom - ifølge I. B. Halvorsens Forf.-.Leksikon — snart til å styre hele fogedkontoret. Hans gode hode i for* bindelse med hans innsamlede kunnskaper og erfaringer drev ham inn på embedsbanen, først som sakforer, derpå som rådmann og endelig som politimester. Han blev en både formuende og formående mann. «Kongen i Trondhjem» kal* tes han i folkemunne.

I vårt fedrelands historie har han sin plass, idet han i 1814 var ivrig i å samle underskrifter på den bekjente adresse, som trønderne vilde overrekke prins Christian Frederik for å formå denne til å sammenkalle en konstituerende riksfor* samling. Et sådant skritt av en underordnet embedsmann var jo nokså vågelig. Mons Lie blev da også svertet for prinsen som en farlig svensksinnet person, og vi hører til* like at stiftamtmann grev Trampe har ham fatt og gir ham en forsvarlig overhaling. Ja, han fikk endog prinsens mis* noie å føie, «saaledes, at da Christian Frederik i Februar 1814 kom til Trondhjem, maatte Æresvagten fra Morgenen til langt ud paa Eftermiddagen staa under Gevær, og Ko= nerne maatte bringe sine Mænd, Byens Borgere, Middags* maden.»1

At politimesteren i disse for landet så skjebnesvangre tider ikke var den unasjonalt sinnede person, som en del «selvstendighetsmenn» i de dager vilde gjøre ham til — han

1 «Oplandene» Avis», 10. april 1889: «Kn Stump af Jonas Lies Ætte» tavle.»Jonas Liei oldefar, politimcuer Mont Lie. 17)7—1827.22

fikk endog sine vinduer innkastet — tør fremgå av en av ham forfattet sang, som ennu den dag idag kjennes over hele Trøndelagen. Den lyder i all sin saft og kraft således:

Rundt om paa Have i Sør og Nord Ila Engclscn færri ine Brand aa Mord Aa røva aa plyndra aa gjort sc stor. Saa förn i Danmark som sjøl Gammel/Thor. Va int de fali dæ, va int dæ gæl« dæ, Va int dæ skrøpelc dæ!

I Kristianssund for den lumpne Hund Aa dundra me Stykkja paa førti Pund. Der fik han Smask aa Dask og Klask

Paa svarte Tranten. Men Haaledc Per, e bannes aa svær, Kjem Kjeltringen ind paa Landjola her, Mc døgtugt ska slaa aa flaa aa klaa

Den lumske Fanten. Hei, Norge staar end tusind Aar. Aa Gutan aa Jentaan i kvar en Gaard Døm raakcs saa glali om Laugdagskvællan Aa tek i Fang!

Aa Svenskekongen, den stakkars Tull, Han e saa forgapa ti engelsk Gull: Den. som e gjerroug, bli alder fuld; Men Slutningen blir da, han driv væl omkuld. Va int dæ fali dæ, va int dæ gæli dæ. Va int dæ skrøpelc dæ!

I StorcfFinland aa Pommercn han

Bortspælla i Otraangsmaal mangin Mand:

Kndda just int blaut, men staut aa kaut

Hånt svær aa skryta;

Dæ skuld bli saa bra. han Norge skuld ha.

Men va just int endda saa let aa ta.

Vort Mandskap. som for ifjor var stor aa døgtaug Guta.

Hei, Norge staar end tusind Aar o. s. v.23

No massere bort mangin døgtaug Kar. De norafjclls Gutan c rcttelé rar; Aa Løkk paa Resa, sei Mor aa Far. Kom gullkorsa hcmat, kom munter og snar. Va int dæ snøglc dæ, va int dæ hegle da;, Va int dæ trøstele da;?

Før Konge aa Mo, før Odel mc stø, Vil staa aa slaa fraa os, om end mc skal dø; Mc renne paa Ski, dæ sti' aa gli' Saa frest i Bakkin. Me ska da væl aa paa Karavis slaa, Som Gutan mc Vinger me aa kan finn paa. Tart Svenskin ligg dau, i Haug bli flaug Aa vende os Nakkin. Hci, Norge staar end tusind Aar, Aa Gutan og Jcntaan i kvar en

Gaard Døm raakcs saa glali om Laugdagskvællan Aa tek i Fang!

Han var i det hele en mann med sterke interesser og stort initiativ. Øverland meddeler mig således, at han som skogfoged i 1790 utkastet planer til bygdemagasiner (datidens sparebanker) og at han i 1815 stiftet Selskabet for Skogens Vel. At Levanger blev kjøbstad skyldes også i vesentlig grad hans arbeide.

Den energiske politimester var gift tre ganger. Til tross for at han i sitt første ekteskap med Dorothea Jonsdatter hadde iallfall 5 barn, hvorav en datter, Jonette, er stammor for slekten Gade, lot han sig dog skille fra henne. En av hans sønner var regimentskvartermestcr og senere stiftsover* rettsprokurator Jonas Lie (f. 1777, død 1820), av hvis mange barn skal nevnes sorenskriver i Sunnhordland Mons Lie (f. 1803, død 1881), dikteren Lies. far, og prokurator på Kongsvinger Michael Strøm Lie (f. 1807, død 1852), dikterens vordende hustrus far.

Sorenskriver Mons Lie var et utpreget juridisk hode. Ikke for intet hadde han ved den praktiske prøve ved norsk24

juridisk embedseksamen erholdt «Vel med Udmerkelse», en karakter, som, ifølge I. B. Halvorsen, aldri enten for eller siden har vært gitt nogen kandidat ved denne eksamen. Sær» lig var han en fremrakende kriminalist. Han citeres da også i Læren om Indiciebeviset. Det var han, som i sin tid — for förste gang i vår rettspraksis — på bare indisier sammen« kjedet bevisrekken og dømte morderen Ole Olsen Sevle av Numedal fra livet, en dom, hvis riktighet senere blev stad» festet. Morderen gikk, forteller Øverland1, til retterstedet uten å tilstå og han trallet ovenikjøpet en vill slått, som spillemenn i vid omkrets fremdeles tar op på felen, når «raftan» skal tas av de sprekeste hallingdansere.

Sorenskriveren var i høi grad original, pirrelig, hissig og overdrevent samvittighetsfull. Mere enn en gang stod han op om natten og forlangte i bare skjorten skyss, når han kom til å tenke på at en eller annen «part» måskje hadde lidt urett.2

Hans hustru, Pauline Christine Tiller, var hans motset» ning — fantasifull, farveelskende. idefylt. Hun var født 1799 i Trondhjem som datter av en «småhandler» Tiller (der var dengang en distinksjon mellem kjobmenn, alt eftersom de hadde rett til å handle en gros eller en detail), efter hvis død hun tok ut som guvernante bl. a. hos kjøbmann Ebeltoft på Tromsø. Hun var også i huset hos politimester Mons Lie, som på sine gamle dager blev blind. Her er det vel, at hun har stiftet bekjentskap med husets sønnesønn, den senere sorenskriver. Deres bryllup stod i mars 1829."

1 «Aftenposten, 6. nov. 1893.

- Sc Hans Selands artikkel om «Skrivar Lie» i «Den 17de Mai» (12. des. 1905), hvor en rekke trekk fortelles om ham. Bestefar i «Naar Sol gaar ned» minner også sterkt om ham i hans eldre dager.

3 OgsA en annen av hennes slekt var gift med en Lie. idet hennes onkel, tinnstoper Paul Smidt, var gift med Anne Margrethe Jonasdatter I.ie, en søster av politimester Lie. (Mig velvillig meddelt av arkivar Kri» stian Koren.)JoflA» Lie* foreldre, jorenr.kriver Mon» Lie (iSsj—1881) og frue Pauline Christine f. Tiller (179»—i $77).26

Med de sorte øinene i de fine trekk må hun i sin ungdom ha vært cn eiendommelig sydlandsk skjønnhet. «Der var noget lett og svevende, noget av en fugel over henne,» si Bjørnson engang til mig. Jonas Lie mener, at der i hennes familie mulig tør ha vært finne« eller kanskje endog sigøincrs blod. Hun var under alle omstendigheter et merkelig men= ncske — og et lærd menneske. Hun behersket engelsk, tysk og fransk til fullkommenhet, ja hun studerte endog disse sprogs historie og utvikling. Hennes historiske kunnskaper var forbausende, likesom hun på botanikkens område var en fagmann.

Det var et underlig forhold mellem henne og den tørre virkelighetsnatur, som var hennes mann. De levde egentlig hele sitt samliv optatt med å forundre sig over hinannen og gjøre opdagelser hos hinannen. Deres årlige fornøielse var den obligate kjøbenhavncrtur om sommeren. «Hun visste,» fortalte fru Thomasine Lie, «at sorenskriveren, til tross for sine store inntekter, nødig vilde ut med penger. Han var ikke egentlig gjerrig, men

han betenkte sig både vel og lenge før han gav noget ut. Av og til tok hun så en lOsdalerscddel og stakk til side, noget som han aldri merket. Om sedlene nøstet hun garn og så hadde hun garns nøstene liggende foran sig. Når de så kom til Kjøbenhavn, sa hun plutselig: «Se her, du. Det har jeg tatt fra dig.» Og så kjøpte hun et speil eller lignende for pengene. Soren= skriveren blev aldri sint for det; for de pengene hadde han ikke selv måttet utlevere. Ja, han var en kostelig fyr i pengesaker. Jeg husker så godt den første gang jeg var i Christiania, hvor også han var. «Du, sa han. Nu skal du få en gullbrystnål.» — «Nei, kjære dig, onkel, lir der nogen mening i det da?» — «Si ikke slikt, barnet mitt. Si ikke slikt. For begynner jeg å betenke mig. får du den ikke, ser du.» — Hvorpå vi fluksens gikk inn til gullsmed Tostrup.»27

Der lå i det ytre noget som av en mystisk spåkvinne over sorenskriverfruen, lingang på hjemveien fra Bergen satt hun i bakskottet i den store båten, mens folkene trakk på årene. Plutselig tar hun sitt gebiss ut av munnen og legger det ned foran sig på toften. Men da skulde man sett folkene. De slapp årene og énstirret. De visste nok at sorenskriverfruen var av dem. som kunde mere enn kate* kismcn, men dette —! . . .

De ventet åpenbart at hun i næste oieblikk også skulde ta en arm eller et ben av sig.

I de siste 20 år av sitt liv lå hun til sengs og spiste morfinpulver for å dulme en brystkrampe hun led av. Hun ynket sig da svarligen, men umiddelbart efter var alt glemt og hun var evig fjernt borte fra sin sykdom. Nederst i sengen hadde hun en kasse, der lå som fotstykke — hun var meget liten av vekst — og den var fylt av tidens skjønn* litterære og vidcnskapelige litteratur. Det var Balzac og George Sand og Guizot — for ikke å tale om hennes spe* sielle filosofer, på den ene side Kant og på den ånnen Treschow. I sitt 60. år lærte hun sig latin og i sitt 70. be* skjcftiget hun sig med fysikk og matematikk. Når der så kom nogen på visitt eller hun skulde vanne sine blomster eller det var husjomfruen eller en av pikene, som trengte å opmuntres i form av en overhøvling, kastet hun på sig et lett silkeskjørt og en fløjelsjakke samt et par kokette, små tøfler og så haltet hun — hun haltet en smule på det ene ben — med mange og rappe ord gjennem de tallrike værel* ser. Da ruget der tordenvær over huset, inntil det klarnet, idet hun atter gikk til sengs.

Det var et mangeartet liv på den store, herlig beliggende sorenskrivergård. Der var fullmektigen og kontorister og husbestyrerinne og tjenestefolk helt ut i stall og fjos. Alltid var der et snes personer til bords. Og når så husets tre28

sønner, Carl, Jonas og Emil1, kom dit i feriene, var der et svare halloi og foretokes der i all stillhet mange ting bak foreldrenes rygg.

Sommeren 1851 kom en ung dame på besøk til Onereim.

Det var jomfru eller frøken — de to betegnelser vekslet — Thomasine Henriette Lie, datter av prokurator Michael Strøm Lie på Kongsvinger. Hun var liten og lett og ferm med en skjær, fin hud — og danset aldeles utmerket.

Den unge Jonas hadde like forut for første gang truffet henne i Christiania, hvor hun hadde vært en tur. Han var da sammen med sin eldre bror Carl og en av hennes venner. Bartholomæus Berg, som hele tiden moret sig og harsellerte over alt hvad han sa. «Jeg påskjønnet jo dette.» fortalte fru Lie. «Jeg var opfødt med vitser og kvikkheter, men mest av alt påskjønnet jeg Jonas, som ikke lot sig affisere og som av og til lo med, men allikevel like rolig forfulgte sin egen tankegang. Dette imponerte mig såre. Jeg var vant til å se folk flaue og knuste under vittigheter og kritikk. En så overlegen fyr hadde jeg aldri sett. Den formiddagen blev vi nok begge klare på hinannen, da han fulgte mig ned til kammaker Jordan for å kjøpe mig en skillpaddekam.»

Det merkelige liv jomfru Thomasine førtes inn i på Onereim, og det likeså merkelige hjem, fylt som det var med onkelens jus og den rare tantens fantasi og filosoferen, både forundret og moret henne. Og så de tre støiende gal» franser av nogen fettere, som var så pene og stillferdige når foreldrene var til stede, men som straks blev så helt ander» ledes når de gamle var ute av døren. Men rarest og mor* somst var ubetinget Jonas — og så «var han så smukk. Han hadde rettklippet hår og store, brune, innadvendte eller drømmende øine, som man uvilkårlig heftet sig ved, idet

1 Carl Lie, senere justitiarius i overretten. F.mil Lie. publisist, dtid 1891 som hvfoßed på Troms«. Dessuten to døtre, Ida, fru sorenskriver Hcidenreich. og Fanny, som dode 18 Ar gamme!.29

SorenskrivergSrden Onereim i Sunnhordland, hvor Jon» Lict far var skriver tlaj—iJ[9. Her tilbragte Jonas Lie sine sommerferier og her blev han den 1. mai 18 j 5 forlovet med tin kusine Thomasine Henriette Lie.

han ofte tok brillene av, nar han ikke nettop skulde se på noget. Han var firskåren og kraftig, påfallende spenstig og velskapt, eiendommelig å se på og alltid full av interessert* het og liv.»

Jonas var på sin side ikke mindre optatt av henne. Hemmelighetsfullt betrodde han sig i et brev til Kahrs (okt. 1851): «Jeg har noget, som jeg ikke kan faa af Hovedet, trods al anvendt Umage: lin deilig Fod i hvide Strømper og sorte Sko med sorte Baand og de skjønneste Hænder i Norges I.and og — heller hoppe end krybe i det — en Blon* dine med blaa Øine, som naar de, hvad de ogsaa ialminde* lighed gjøre, lyse af indvortes Glæde, ere ganske uimod* staaelige. Jeg har seet hende (formodentlig en, som lignede hende) beskrevet i en fransk Roman. Hm. Sig ikke noget.30

Jeg vil være fornuftig og overvinde mig. Hun er forresten et meget godt Hoved og meget munter . . .»

Kjærlighet kan vokse op av så meget, er det blitt sagt. Men man skulde forsverge at den kunde stå i sammenheng med noget så prosaisk som en porsjon grøt. Og dog —. En dag om uken vanket der nemlig grøt — og den var Tho* masines skrekk. Det gikk imidlertid ikke an i de dager å si at man ikke likte den og den mat: man hadde værsågod i all velopdragenhet å spise op sin porsjon. Jonas, som satt ved siden av henne ved bordet, hadde hurtig opdaget hennes avsky for groten og ein, zwei, drei! satte han först i sig sin egen tallerken og derpå Thomasines. Det imponerte henne voldsomt og stillet ham i et såre flatterende lys.

Jonas hadde mange ting fore, både det som tålte, og det som ikke tålte dagens lys. Det var forst og fremst det at han i smug hver morgen forsvant i retning av det i nærheten liggende poståpneri. Teigen. Det gjaldt nemlig å undersoke den ankomne post før den bragtes inn på farens kontor. Det var jo en og ånnen kjøbmannsregning inne i Christiania som tynget på samvittigheten . . . Når så sinnet var lettet for den pine, var det som om dagen med ett var blitt lys og klar. Der var så meget som skulde gjøres. Det var bl. a. opfinnelsen av et «perpetuum mobile», som beskjeftiget ham. Han hadde nemlig et eller annet sted hos Treschow lest at tanken på en sådan opfinnelse ikke var utenkelig. Uke efter uke drev han på med opfinnelsen og med å ut» male sig de enestående folger den vilde dra efter sig. Vers den vilde simpelthen bli en ånnen og han selv vilde bli en menneskehetens velgjører. Det hele vilde være av uberegne* lig rekkevidde! . . .

Foreløbig var det en av Thomasines hatteesker som huset den epokegjørende opfinnelse. (I «Faste Forland», som i dik* terisk avspeiling er Lies selvbiografi, er dette anvendt.)

Og så var det haven, som var full av bærbusker og under31

Fri •Try lleocn i Onrrcim vjnnrt ved Sorenskriverglrden i Sunnhordland. Fficr iradi,jonen bar Jonas Lie bygger bryggen.

hvis gamle trær de svermet i måneskinnet, og det var fiske» turer på fjorden og båtturer til den herlige «Trylleo» i Onereimvannet. Kiler det gjaldt å innsmigre sig hos den myndige jomfru Trumpy, der som en drage voktet over de skatter som opbevartes i spiskammeret.

En av salene het «Jomfruburet». Her holdt damene til. En ånnen het «Kneipen», den var reservert mannfolkene, og her holdtes jevnlig forborgne kalaser langt ut over den tid, da alle ifolge den strenge husorden skulde være i seng og alle lys slukket. En natt ante sorenskriverfruen uråd, og hurtig vippet hun på sig sine små tafler og haltet avsted gjennem korridoren. Forsiktig åpnet hun doren til «Knei» pen» og så til sin forferdelse gjennem den tykke tobakks» skodde en klynge av seks store mannfolk — deriblandt hen» nes egne tre sønner — stående i skjorten midt på gulvet med glass i hand og dampende av lange piper, mens de snak»32

kct og preket og passiarte i munnen på hverandre!

Hvad følgen blev. derom tier historien. Men at soren* skriveren den følgende dag viste sig som en ubønnhørlig dommer, ter anses for utvil* somt.

«Min klassisk korrekte morfar, prost Bessesen i kvinn* herad» — skrev Bernt Lie til mig — «fortalte da han var 80 år, om onkel Jonas som stu* dent. Denne var kommet på besck fra Onereim sammen med alle de andre; og mens ungdommen drev kurtise nede i den deilige rosenhave på Malmanger prestegård, satt student Lie hos gamlepresten og fordypet sig i høitidsfull samtale om politikk og andre alvors lige saker. Prosten kunde ikke noksom prise den unge konge, Carl XV, som nettop hadde vært på besøk i prestegården på sin reise på Vestlandet. «Det var rett en kongelig appari« sjon, ja en konge — en konge —!» sa den gamle og vugget sig i rytmen av det høie ord. — «Ja,» sa den unge student noget utålmodig, — «men slik en konge — han gjor i våre dager ikke noget! Han efterlater sig ingen kongelige hand= linger, som der står smell av. En konge må da gjøre noget kongelig! Men dette å holde en tale på en brygge eller klappe barna på en skole —.» — «Hvad vil De nu egentlig en mo* derne konge skulde gjøre?» smålo prosten. — «A, han skulde for eksempel reise rundt og halshugge nogen — for pokker!»

Det var Jonas Lies opfatning dengang.

Kusinen, Thomasine, kom fra et hjem av en ånnen karak* ter — fra Kongsvinger med den bitende innlandsvinter og

Stenbenk os iicobord pi Trrlleocn*.33

Thomlltne Li« barndomshjem pi Knnpvinçcr. Henne» far holdt her ejrstiriu hui, her vanket b!. a Uant Schulae, Erik Bojjh, Jona» Lie 05 Biormtjcnie B)orn»on i »tutJenterlrrnr.

den svenske grense ikke langt borte. På modresiden tilhørte hun den gamle Møiniehenske slekt, som oprinnelig var tysk, senere dansk og hvorav en yngre linje kom til Norge. Stam* faren, fcltobcrst Sixtus von Møinichen, falt i slaget ved Zangerhausen i Sachsen i 1500*årene. Thomasines mor, Inge« borg Birgitte Røring, var datter av sorenskriver Thomas Henrik Møinichen på Onsum gård i Fåberg, beliggende hvor Lågen sydligst i Gudbrandsdalen nærmer sig sitt utløp i Mjøscn. Her utfoldedes et rikt selskapelig liv, hvorunder all slags musikk i fortrinlig grad dyrkedes: Sorenskriveren selv «trakterte» ikke mindre enn 6 forskjellige instrumenter og alle hans barn — der var i alt 9 — spilte hver sitt. (I «Dyre Rein» har Jonas Lie skildret livet på Onsum. Flere av bokens personer er også opkalt efter husets døtre, således Hermana og Alida. En av dem, Inger Johanne (gift med prokurator, senere foged Bjerk), blev benyttet som navn på en av personene i «Familien paa Gilje».1

Fra dette livlige, humørfylte barndomshjem bragte jonu

1 Se for øvrig om Onsum i «N'orske Kvinder IV» av Marie Jørstad i «Norsk Dame>Almanak», 1907.

fru Thomasines mor adskillig med inn i sitt ekteskap med prokurator Michael Strom Lie. Bl. a. anla hun sitt hus pä Kongsvinger med have og park som et Onsum i forminsket utgave. Om aftenen blev der danset og musisert, men sam» tidig oplærtes de fire dotre, Thomasine, Birgitte, Ida og Erika', på god, gammeldags vis i all slags huslige sysler. Prokurator Lie var et skarpt og vittig hode, en intim og høit skattet venn av Adolf Bredo Stabell (opposisjonens fører i 1830—50»årene, redaktor av Morgenbladet fra 1831 57, derpå chef for Den norske Creditbank), hvis liberale syns» måter han fullt og helt delte. Disse farens demokratiske synsmåter skulde senere for en del gå i arv til datteren Thomasine og i vesentlig grad influere på Jonas Lies dikt» ning. Prokuratoren var derhos en bred. jovial herre, som i mange henseender førte an i den lille byen, som Kongsvinger dengang var.

Til fru Thomasines tidligste erindringer hørte et minne fra en av Carl Johans og dronning Dcsiderias reiser til Chri» stiania. De tok nattlosji hos landhandler Sigvard Rynning

— der var jo i de tider ingen jernbaneforbindelse med Sve» rige. Utenfor landhandlerens hus stod et utall av barn og tittet gjennem vinduene på dronningen, som inntok sine måltider for sig selv. Der gikk nemlig det rykte, at hun bl. a. spiste med fingrene, da hun ikke kunde håndtere gaffel og kniv, og at hun unddrog sig for alt høitidelig

ceremoniell. Da majestetene reiste, stod den lille Thomasine i rod kjole med buksestumper og vinket, og kongen nikket til henne fra vognen, mens han kastet penger til småguttene, som sprang ved siden av kjaretoiet.

Hun erindret også Oscar I og dronning Josephine. Det var i vårløsningen og kongen hadde uttalt sin engstelse for

1 Thomasine Henriette Lie. dikterens hustru. Død i Fredriksvern 1907.

— Birgitte, senere gift med ingeniør Even Soot. Død 1906. — Ida Lie. ugitt, død 1905. — Erika, gift med doktor Oscar Nissen. Død 1903. Alle tre pianistinner. — Dessuten en brør, .Sverre, død som ingeniør i Christiania.35

kjørselen over Glomma. Men prokurator Lie, som forestod arrangementet ved mottagelsen, fant på rad. Der blev plan« tet en allé av grantrær i isen med fakler innimellem, så de kongelige intet ante, før de var over på den annen side. Også de bodde hos landhandler Rynning. Men nogen av prinsene, deriblandt den musikalske prins Gustaf, tok inn hos prokus rator Lie. Efter deres avreise fant Thomasine på gulvet en underbukseknapp cfter en av høihetene og den bevarte hun gjennem mange år som et dyrebart relikvie.

En vinterdag kom der også en skuespillcrtrupp fra Sve« rige, og dens chef var en munter danske ved navn Erik Bøgh. Truppen blev en lang tid på Kongsvinger og Bøgh leste til almen jubel op rundt om i familiene. Han vanket meget hos prokurator Lie, og barna sa hver gang: «Nu dufter det Erik Bøgh!» Det duftet nemlig av cigar. Han fulgte prokuratoren tidt og ofte i selskaper samt på tingreiser — han satt da gjerne bak på hundsvotten, hvilket han fant ytterst fornøie» lig. På et ball i Solør traff han en froken Schøyen, datter av landhandler Schøyen. Med henne blev han forlovet og senere gift. Imidlertid hadde man i Kristiania kastet inn Stabells vinduer på grunn av dennes politiske holdning, og Bøgh skrev i den anledning et dikt mot Stabell. Dette tok prokurator Lie ham høist unådig op og der inntrådte fra nu av ct kjølig forhold mellem ham og den danske skuespiller.

— Jomfru Thomasine var meget musikalsk. Bl. a. var hun sin søster Erikas første pianolærerinne. Hun prøvde sig også i komposisjonens kunst og satte musikk til nogen av Bjørnsons sanger. Et par av dem er bevart.

Feriene var imidlertid snart til ende. De gamle trær i haven på Onereim stod i gulrod høstprakt og der lå i de tidligere morgener rim på plenene. Avreisens time var sla= gen. Jonas Lie fortalte alltid hvor lettet han følte sig når han befridd for foreldrenes overopsyn igjen satt som sin egen herre nede i kahytten på dampskibet. «Det første man jo foretok sig, var å forlange en toddy og en eigar.»II

STUDENTERAR

Med sine 40—50 000 innbyggere var Christiania i 1850— 60»årene ennu den store småby, som ikke bevisst hadde slått blikket op og som bare lå og ventet for å samle krefter til for alvor å skyte i været. Forbindelsene med utenverdenen var mangelfulle. Forst i 1854 åpnedcs hovedjernbanen for drift — de øvrige baner var ennu ikke til — og først i 1855 begynte dampskibsruten med det rike oplagssted og penge* marked Hamburg, som Christiania forretningsstand i de ir var knyttet til med så sterke bånd.

Selve byen — dens centrum — hvor «man» bodde og hvor man traff hinannen og hvor de daglige innkjøp blev gjort — innskrenket sig til et halvt snes gater. som begrensedes av Festningen, langs hvis utenverker man gjerne promenerte. Slots* og Voldgatene, Akersgaten, Stortorvet og bryggene. Hvad der lå utenfor var i alt vesentlig marker, skog og sum* per. Slottsparken lå såpass langt fra «byen» at man ikke sjel* den tok med sig nistekurv og drog der op, og til Uranien* borgskogens villnis tydde man for å søke ensomhet og for øvrig plukke champignons, hvorav der vokste i store mengs der. Ladegårdsøen var et utfluktssted som krevde sin fulle dag, da det ingen dampskibsforbindelse var. Man måtte bringe mat og drikke med sig. for utsalgs* eller bevertnings* steder var på disse kanter noget ennu helt ukjent.

Husene var låve, på to og tre etasjer, gjerne med store,37

hyggelige tak og karnapper, som de ennu kan ses i stroket nedover mot Festningen. Og i gatene strakte kulørte han» delsskilt sig alenlangt utover fortauene. På Festningsplassen ekserserte borgervæbningen på sin egen, gemyttlige måte — det blev sagt at tjenestepikene bragte geværene til øvelses» plassen. Det var også fra den der nede stasjonerte brand» kanon at tre efter hverandre følgende skudd kunde forkynne befolkningen at der et eller

annet sted var utbrutt «stor brand». Da blev der liv i maurtuen. Der kom lys i alle vin» duer, og ut av portene sprang folk i alle slags farvede unifor» mer — det var borgervæbningen — og gjennem gatene ilte medlemmene av de forskjellige laug, murerne, malerne, skredderne o. s. v. Alle hadde sin plass i brandvesenets organisasjon.

Bare få hus hadde vann i sine kjøkkener. Vann måtte hentes fra de store, firkantede kummer som vanligvis var anbragt i gatekryssene. Her skyllet væten ofte utover i større eller mindre dammer, hvilke gjerne av den yngste, skøiteløpende ungdom blev benyttet som tumleplass om vinteren.

Ved bryggene lå fartøiene fortøiet. men det var helt til 1875 forbudt å ha varme eller brenne lys ombord. Når solen gikk ned, sank byens gater inn i et stumt mørke, hvori de med lange mellemrum anbragte sørgmodige oljelamper for» gjeves søkte å lyse op, og under disses sparsomme skinn gjorde vekteren om nettene sine faste runder, ropende «hvad klokken var slagen».

Det var den gamle, gode tid.

Men det skulde snart vise sig at der gjæret krefter i ravnekroken og at en ny tid virkelig var slagen.

Den nye tid skulde for en vesentlig del rinne fra de unge studerendes krets.

Studenterlivet — så nytt det enn var — artet sig dengang på en måte som i mangt skiller sig fra studenterlivet i våre38

dager. Först og fremst var der et studenterliv. Studenter* samfundet var et åndelig forum og den enkelte student rar noget. Det store, mangeartede innrykk av bondcungdom og opkomlinger, som senere har gitt universitetslivet sitt preg av kav og brodstudium, hadde ennu ikke funnet sted. Stu* denten var gjerne embcdsmannssønn. Han kom iallfall i de fleste tilfelle fra et hjem hvor dannede synsmåter hadde til huse. Han hadde en smule å rutte med utover det strengt nødvendige til livets ophold, så han likesom selvsagt pleide åndelige interesser ved siden av og utover fagstudiet. Og gjorde han noget gjeld, så visste han at faren til syvende og sist trådte hjelpende til. Han hadde sin oppasser, som på bestemte tider av dagen kom og la frem hans stivetai — en student av stand var alltid iført en nystroket mansjetts skjorte — børstet hans klær, løp ærender eller, som det ofte bruktes, hentet middagsmat fra spisekvarteret. Om de unge herrer av og til drakk litt mere enn de hadde godt av og ertet politiet eller flyttet byvekten fra Stortorvet og helt op i Slottsbakken, så torvtrafikken den følgende morgen måtte innstilles en times tid eller to, blev det nærmest opfattet som en beklagelig, men dog tilgivelig ungdomssynd. Anders ledes stillet forholdet sig hvis den unge mann «forså sig groveligen», d. e. overtrådte det kriminelles grenser. Da gjaldt det «familiens ære» og da lå Amerika som det fjerne land hvor den forlorne sønn i all stillhet ekspedertes til: han var dermed ubønnhørlig tapt for slekten.

Det årlige kull av studenter var dengang forholdsvis lite: det dreiet sig om hundretallet. Der sluttedes derfor i langt høiere grad enn nu vennskaper som varte for livet, og der opstod gjerne klikker av studerende fra samme landsdel eller fødeegn. Og det de alle satt og talte om på hyblene, eller rettere det, som lå bak all deres passiar som en ubevisst anelse, var følelsen av at nye tider var i anmarsj. Begeist* ringen fra revolusjonen i 1848 var smittet av på sinnene, så39

selv unge skolegutter ved efterretningen sprang op på pul« tene og ropte leve republikken! Adskillige franskmenn, som hadde tatt del i revolten, kom som emigranter til landet og fikk poster ved skoler eller som huslærere og pustet ild i sine elever. Av denne frigjørende luftning utenfra steg nasjonalitetstanken frem med praktiske krav, og skandinav« ismens gylne ide fylte luften til fest.

Men ikke bare dette. Selve Norge var ennu så å si uop« daget så vel geografisk som kulturelt. Hele landsdeler lå hen som i mørke. Jotunheimen stod for bevisstheten av« lukket som ved en klippedør, gjennem hvis sprekker man skimtet litt av den høifjellsprakt, som all verden nu be* undrer. Nordland med sin midnattssol var upåaktedc egner med troll og vetter, som man lite yndet å beskjeftige sig med.' Bondelivet med dets skikker og kultur lå fjernt fra de dannede klassers bevissthet. Og det samme gjaldt fiske« ren, sjømannen, arbeideren, ja, vi kan vel også tilføie kvinnen.

Det var alt sammen uopdaget land, som demret for fan« tasien med nve syner og nve opgaver. De unge følte at der lå så uendelig meget og ventet på dem — bare de fikk slippe til. Wergeland, Welhaven og Vinje, Tidemand, Dahl og Gude for ikke ä tale om Ole Bull, der som en fregattfugl på brede, seilende vinger kretset over hele jorden, hadde vært de første pionerer i dette det nye Norges opdagelses« arbeide — og nu var det deres, de unges, tur til å fortsette.

Sjelden har en ungdom vokset op i en slik sterk tro på fremtiden som slekten fra 1848.

I denne idéberustc og idéberusende atmosfære er det at vi inøter student Jonas Lauritz Idemil Lie. Navnet Jonas er et slektsnavn, idet Mons og Jonas, som tidligere nevnt, veksler i den Lieske families tradisjoner. Lauritz hadde han

1 Se Lies «Blvantskisse» fra 1840, betitlet «Ombord i Nordlandsdamp« skibet» («Juleroser». 1889).40

efter sin morfar, Lars Tiller (Lars blev av moren endret til Lauritz) og det merkelige Idemil efter farmoren Ida og — Rousseaus «Emile».1

Dels med årene og dels gjennem samværet med kusinen var den unge Jonas ikke lenger bare gutten, som interesserte sig for våbenferdighet og praktiske ting, han hadde fått åndelige interesser. Det var dengang to klikker i studenter« verdenen. Det var Romsdolenes krets, hvor Bjørnson her« sket med Vinje og Ernst Sars ved sin side, og det var Sunn« møringenes krets, som utgjordes av en rekke begavede, este« tiserende medisinere, de senere læger Lindseth, Lindholm, Kahrs, Høegh, Koren og Øvre, samt de senere prester Thrap og Ulrik Koren. Til denne siste krets sluttet Jonas Lie sig. De to leirer var ikke skarpt adskilt, de omgikkes hverandre som de beste venner. Ved punsjen og kortspillet om aftenen traff de hverandre tidt og ofte på hyblene og «det blev», som Jonas Lie sa, «snakket og drømt og diktet om Norge og Norges fremtid. Wergeland var vår gud, han var dikteren av guds nåde, Welhaven stod oss fjernere. Jeg for min del hadde Wergeland i blodet som religion. Hans «Skabelsen, Mennesket og Messias» kunde jeg halvt utenat. Jeg skrev dengang mange dikte, som jeg leste op for vennene. De var alle i den tåkete, ha«stemte ånd, som ødela så meget av den Wergelandske diktning.»

Meget få av kretsen hadde familie eller pårørende i hovedstaden. De levde alle som fri fugler på sine værelser. Vinje, med hvem Jonas snart sluttet et nært vennskap, gikk sarkastisk om, uregelrett og paradoksal. Men han sjokkerte jo unektelig en smule i det ytre ved uten videre å bytte ulltrøie nede på Tollbodbryggen når det blev for varmt i været.

Henrik Ibsen, som Lie i den tid også stod i et varmt

1 I dåpsattesten heter det dog «Emil». Lie doptes av pastor Johan Dons i Eker kirke den 26. mai 1834.Jonas Lie.

Byfoged Emil Lie. Justitiarius Carl Lie.

)onai Lit og ham 10 bredre i siudente'tiJcn.42

personlig forhold til — de hadde forste gang truffet hins annen på Heltbergs studentcrfabrikk — horte til i en litt eldre krets. Men de mottes dog ofte, særlig i en kafé i Kirkegaten, som bar navnet «Petri Kirke». «Jeg husker så godt en sen aften,» fortalte Lie, «det var sånn tåket i været — at Ibsen og jeg kom ut fra kafeen og slentret ned* over gaten. Det var en lang, innviklet plan med fem akter han utviklet for mig. «Og så,» sa han plutselig, «så er det at champagnen i siste akt skal tommes. Men se! Da tar jeg champagneglasset plutselig bort!» Og Ibsen så dypsindig hen for sig. Jeg forstod ikke et ord av det hele. — forstod ikke hvorfor champagnen ikke kunde bli drukket når den omsider efter fem akters forløp var båret inn.»

Første gang Jonas Lie traff Bjørnson var på J. Lind* holms værelse i 1852 eller 53. Lie var dengang 20 år gams mel og Bjørnson 21. Det må ha vært et underlig mote. Bjørnson pleide gjerne herom å fortelle at han jo blev adskillig forbauset da han, mens de satt sammen, plutselig så sin nye venn springe op i en vindusnisje hvor han stillet sig i positur og ropte: «Jeg er statue!» Det må også unekte* lig ha virket overraskende. Jonas Lie på sin side gikk efter samværet hjem på sitt værelse og skrev et poem, hvori han på Wergclandsk hoistemt vis gir som en forutanelse av sin dengang ennu helt ubcrømtc venns store fremtidsbane. Bjørnson fikk aldri se diktet. Men

det fikk sin betydning, idet det la grunnstenen til et livslangt, vekslende og i mangt og meget inngripende vennskapsforhold mellem de to diks tere. Det lod således:

DOVRF.SKJAl.DKX TIL BJ. BJ. Som Rauma bruste i Dit lilod — en Odcfos i Rcgnhuklæder, et Heltcdrapa, Dovre kvæder — saa en uvant med freidigt Mod.43

Dens Bnlgcr spydblaa rulle frem! Ha! Som til Skjaldens Harpe runger et Kvad om Slag fra Sverdctunger, en Fos af hjelmbedæktc Mænd!

Det Kvad er norskt, han sjunger frem! Du horer Bjornestrængen dirre i Fossens Dur og Svcrde klirre, mens Liljer bolge sig om dem.

De Fjelde lig en Kjæmperad af Lynild fort med Jokellokker sig rundt om Dovreskjulden flokker, og der er Malmord i hans Kvad.

Anden og tonen i de dagers hoiere Christiania=kretser var sarkastisk, vittig, negativ. Heine og Goldschmidt var yndlingsdikterne og den forgudede og fryktede Welhaven var den flengende svepe over alt, som var nytt og norsk. Blaserthet var på moden og man næret en superb forakt for alt «hjemmegjort».

Denne fine, kritiske, gode=ting=sigende jargon, som har så lett for å gjøre sig gjeldende i små og snobbete samfund, lå ikke for den stort anlagte Bjørnson, den naive prester og bondesønn fra Kvikne. Han hadde andre lunger enn den fine Christianiassocietet — og han forlangte en ånnen ånds* atmosfære å puste i. Imot det negative stillet han det posi» tive, imot pessimismen stillet han optimismen. I ordets vide» ste forstand var han en froende.

Båret frem på bondebevegelsens høie, nasjonale bølge* rygg, som i de år brot gjennem med Ueland, og støttende

1 Originalmanuskriptet er i avdodc dr. Lindscths svigersonns, byrå» chef HaavieeThoresens eie. Diktet, som har en mengde vers, har en gang tidligere vært trykt i «Buskeruds Amtstidendens julenummer 1906, som vesentlig helliges dr. Lindscth, hans liv og vennekrets.44

sig til den skandinavistiske idéstrøm, som fløt som med champagne over Nordens tre land, foldet Bjørnsons dikter» geni sig ut i dikt og sang. Og der klang som en kamplur i luften til vern om fedreland og fedrelandske dyder, ung» domsmotet påkaltes, alle krefter samledes, lengslene innad som utad svermet som hvite fugler i luften.

Det blev en nasjonal reisning over hele linjen — i poli» tikken med Jaabæk og Sverdrup; i litteraturen med Ibsen, Bjørnson og Vinje — Jonas Lie skulde ennu en tid være den i offentligheten passive tilskuer; i musikken med Nord» raak og Grieg; i skuespillkunsten med Johannes Brun og fruene Wolf, Juel og Gundersen.

Lie var dypt interessert med. Hans natur var imidlertid ikke av dem som bøier sig inn under andres, — han blev aldri nogen annens håndgangne mann. Han tok sitt hvor han fant det, om han enn på grunn av sitt i øieblikket lyrisk bevegelige sinn — det som man har kalt hans «elskverdig» het» — tidt både da og senere blev tatt til inntekt snart av en, snart av en ånnen.1

Vi skal annetsteds kaste et blikk på hans politisksociale synsmåter i hans ungdomsår. Her skal vi bare citere et par utrykte vers, som viser at han også tidlig hadde forståelse av den med Aasen og Vinje sig oparbejdende landsmåls» bevegelse. I et eksemplar av en på målet forfattet bok skri» ver han til en venninne. Lilla Rynning (utrykt):

1 Bjomson fektet jo dengang som ivrigst for et norsk teater og vevlen av vennene som ikke sluttet sig til hans fylking. Meget fornøjelig skimter man dette i følgende linjer i et privathrev fra de dager fra Lie tii vennen Kahrs: «Naar Du kommer paa Xania Theater, vil det danske Sprog stode Dig forfærdelig, men naar Du senere bliver vant dertil, vil Du sé et Spil. som Død og Pine er noget værd; men glem for Guds Skyld aldrig, at Præstationerne ikke er af norsk Kunst, derfor tal om Cronhorgs norske Theaterskole.» («Samtiden», nov. 1993. Herfra er også i det følgende nogen citater av ungdomsbrever til Kahrs hentet.)45

«Ja, kjære Lilla, det er vort Sprog, som tages frem af sin Glemselskrog, — en hellig Harpe, som 'gjen skal stemmes, og Landets Farver skal 'gjen ta* Ild, dets Susen gaa i dens Strengespil og Folkets Aand i dens Klang fornemmes.

Mens Slægter kommer og Slægter gaar, de sad ved Arnen i hundred' Aar og graat i Gløden og længted bare . . . Nu Dagen randes og det er Vaar og Isen losner og Fuglen slaar og Norges Skuder skal ud at fare.»

Ja, der var vår i landet i de dager og mere enn én norsk skute rustet sig til «å fare».

Blandt dem som dengang horte med til omgangskretsen og som også var en av «Norges skuter», var den geniale komponist Richard Nordraak, en fetter av Bjørnson og fors lovet med Lies Kusine, Krika Lie. «Oppe på hans værelse, hvor Bjørnson bodde, satt vi.» fortalte Lie, «og røkte og spilte kort og snakket. Jeg husker ennu Frelsen (senere sorenskriver), hvorledes han satt der blek og uenig med Bjørnson og skrek: «Ha, hvilken sort geist er det som be= sjeler dig?» Med sin genialitet og sine tre-fire og tyve år står Nordraak ennu like lys levende for mig, som om jeg hadde hørt hans stemningsfulle røst og skiltes fra ham igår:

— et rødt hår ned i en lav, buklet, litt underlig formet panne, et overfregnct og hvad jeg vil kalle uklart ansikt med saftige, grove, livssprudlende trekk, som allikevel kunde få et så fint og betagende åndig uttrykk; — og dertil, midt i kraften, nærmest noget fiatbrystet, som meddelte sig til figuren. Han bar en usedvanlig sid frakke, hvitt halstørklæ

— som i sin tanke alltid et festens barn — og røk eigar.

Jeg stod i nært vennskapsforhold til ham og vet ikke

at vi brouillcrte mere enn en gang. Vi hadde cn dag be*46

geistret utbredt oss over alle Norges storartede fremtids* muligheter og stadig overbudt hinannen i å finne nye, even» tyrlige chancer. Til slutt blev man trett og kjed og folte overdrivelsene, og jeg slo plutselig over i det noget avkjø» lende spørsmål, om han da virkelig trodde at fjellene hadde diamantknapper i toppene? — Da sprang krutt»tonnen i et brøl: «Du tror altså ikke på Norge, du! . . .»

Jeg måtte erkjenne at hans tro var mere bastant enn min.

Tydelig står også for mig en sammenkomstaften i «Det norske Selskab» — det gamle, som nu lengst er gått inn og hvorav de unge opbrvtende. politiske, litterære og kunst» neriske krefter dengang var medlemmer. Der anførte Ole Bull og Bjørnson og Sverdrup. Der gikk Sars og Richter og Ditmar Meidel fra Aftenbladet og dr. Lindseth og vel også andre av kameratene. Nok er det, den aften var der noget politisk på ferde med alarm og polemikk i avisene. Tobakks» skodden lå tykk i værelsene og punsjeglassene løftedes til mange taler. I en pause, hvorunder Sverdrup gikk rastløs om som en løve i bur, roptes og kaltes der, og blev der endelig lykkelig gehør for en opfordring til å begi sig inn i sideværelset, hvor pianoet stod, og høre på en melodi som den unge Nordraak hadde komponert til Bjørnsons «Ja, vi elsker dette landet».

Den aften bares sangen til dåpen.»

Jonas Lie følte sig alltid dypest tiltrukket av de oprinne» lige, naive geninaturer som en Wergelands, en Ole Bulls, en Bjørnsons, en Nordraaks. Hans indre liv hadde sammen» heng med rottene ute i skogen: det gror og vokser på så mangt et vis der nede under jorddekket. Tidt går det seigt og tregt, og det er vrient og trangt, men det arbeider sig frem som efter et instinkt. Allerede 19 år gammel skriver han i et privatbrev til Kahrs om en seksa som blev holdt for Ole Bull: «Bull vaasede fra Formens Side. men viste undertiden efter min Tanke Glimt af denne dybe, uregel»47

mæssige, forskjellige og ofte eller [almindelighed omtaagede Aand. som han besidder.» Denne Lies forståelse av det uavklarede i sjelelivet, det som gir sig et rikere og frodigere uttrykk i dunkelt billedsprog enn i de glatte, magre ord, hang sikkert sammen med det særegent nordlandske i hans eget lynne. Han har selv gitt ord for det i «Den Fremsynte»: «Opdraget i en Natur saa rig paa Modsætninger og Mulig« heder og paa det uventede i hele

Klaviaturen af Nuancer fra det vildest storartede til det indtil Taarer inderlige, yndige og henrivende, er Nordlændingen i Regelen et godt og kvikt, ofte et glimrende og fantasifuldt Hoved. Stem« ningsfuld. som han er. overgiver han sig let til Øieblikket. F.r der Solskin i Dit Ansigt, blir der ogsaa gjerne Solskin i hans.

Men man maa ikke tage feil af ham og forveksle hans Godmodighed med enfoldig Tryghed — og det gjør man ofte. Inde i hans Sjæl vugger den stille Mistanke, ham selv ubevidst, altid som en aarvaagen Sjøfugl, der dukker under, endnu medens det glimter af Fængkrudtet og før Kuglen har faaet Tid til at slaa ned paa det Sted i Sjoen, hvor den netop laa . . . Mens Du taler med ham, dukker han kanske saadan under i sin Sjæl, og det Gang paa Gang, uden at Du har Anelse om det og uden at Stemningen derfor brydes.»

Disse ord rørte ved noget i Lies innerste natur — det naive og vaktsomme, det samtidig lyriske og mistenksomme, det som virket som godmodighet, og det i ham som tilsa ham klokt å avvente sin tid og time. Ut fra denne i sær« egen forstand «nordlandske skumringsnatur» synes det mig at også hele den rad av halvgeniale skikkelser, som i hans diktning bærer navn som David Holst i «Den Fremsynte», Grip i «Familien paa Gilje», Schulteiss i «Niobe», adjunkt Krabbe i «Et Samliv» og Dyre Rein i boken av samme navn, bør betraktes.

Med alt det rike kameratliv og alt det som vokste og48

grodde av tanker og interesser, blev det så som så med studiene. Artium hadde Lie fått i 1851 med haud og som« meren 1853 hadde han passert anneneksamen med samme karakter. Så gjaldt det valg av embedsstudium. Han snuste en smule på teologien, men «skremtes tilbake ved tanken på å skulle gå klædt som et fruentimmer». Han kastet et kik inn på anatomikamret på Universitetet, men likte sig ikke. Så hev han sig i armene på jussen. Men det blev, som nevnt, så som så med lesningen. Av og til steg imidlertid samvit« tigheten sort og kold op i ham, og han fikk det da med å skulle stå op klokken 3—4 om morgenen. For imidlertid å være sikker på at det ikke bare skulde bli ved et edelt for« sett, bandt han en snor om håndleddet og hengte snorens annen ende ut av vinduet til gaten, og i denne trakk så mot gode ord og betaling en vennligsinnet vekter, som ved dag« gry gjorde sin reglementerte runde.

I sommerferiene besøkte han foreldrene på sorenskriver« gården Onereim i Sunnhordland. Men det hendte at han — tross gjentagne brev og påminnelser — var og blev borte. Han gikk da der i Christiania i sommervarmen og grublet på hvorledes han fra den tørre jus skulde finne en bro over til diktningens og litteraturen land. For dikter vilde han bli. Der lå hans kall. Men å nevne noget om det for for« eldrene vilde være den rene dårskap. Man kunde jo ikke «leve» av en penn og et blekkhus i de dager, og selv om man det hadde kunnet, så var ikke Lies far, sorenskriveren, av dem som på dette punkt hadde den rette forståelse. Dette i forbindelse med en og annen ubetalt kjøbmanns« regning, som jo så lett pr. post kunde komme og forstyrre hjemmeopholdets idyll, var sikkert hovedårsaken til den unge students uteblivcn.

I sine brev hjem røber han en åpen tillitsfullhet, som viser det gode forhold mellem ham og foreldrene og som i hine respektens dager ikke var almindelig. Som sønn av49

Thomasine Lies førlovelsesprrsang lii Jonas Lie- I denne skrivemappen har Jonas Lie skrevet alle sine boker ril og med «Niobe*. Eies nu av Universitetsbiblioteket.

en gammel juristslekt burde han jo med en viss ærbødighet tale om det juridiske studium, som han omsider hadde be« stemt sig for, men hans uttalelser i brevene vidner ikke bare om hans forakt, men også hans ulyst til å ta fat på studiet. «Du talte engang lejlighedsvis,» skriver han til sin hoitide« lige far, «om de slette udsigter, juristerne have. Og du har sikkert ret. Jussen kommer nok mindre og mindre i vælten, for den lærer os jo kun ting. som enhver borger burde vide, og desuden: jo mere kultiveret et land bliver, desmere vil lønningen svare til arbeidet, hvad det nu ikke gjør og mindst i jussen. Man bør gaa den praktiske vei: Begivenhederne kan arte sig saadan, at man maa flytte ud af landet, da er det nyttigt at kunne noget praktisk. En jurist eller en theo« log staar da hjælpeløs. Forresten» — tilføier han — «er dette blot et ufuldstændigt ræsonnement, men rigtigt er det og

bor vist tages under overveielse.» (Dette og andre utdrag av hans brev, se «Aftenposten» 7. mars 1931.)

I et annet brev skriver han om den nattlige flyttning av byvekten op i Slottsparken, hvori han hadde deltatt og hvis årsak han hadde fått en harmfull skrivelse fra faren: «En hob studenter, der var mindre ædrue (for ikke at bruge det profane udtryk «fulde») fandt paa at trække byvægtcn, som

gaar paa hjul, op i Slotsparken--. Hvad mig angaar, var

jeg dagen efter saa lidet istand til at erindre, hvor jeg havde været, at jeg maatte lade mig historien fortælle. For at for* svare min i denne tid fra forskjellige kanter bagtalte for; stand, maa jeg herved erklære, at planen hertil slet ikke forvoldte mig hovedbrud, især af den grund, at jeg ikke var mester for indfaldet, som forresten slet ikke gjør fordring pa dybsindighed — det ligesaa lidt som ethvert andet mun* tert indfald, som bare har den hensigt at more. Jeg synes ikke, at det var saa forfærdelig. «Raa» synes jeg egentlig ikke, at den kan kaldes. Hvorvidt den kan kaldes «dum», lader jeg dig afgjøre. Du bebreider mig middelmaadighed og jeg til* staar, at du har ret. Jeg tænkte over, hvad du sagde og jeg maa sige, at jeg skammer mig. Jeg fandt, at alt, hvad du sagde, var rigtigt, og vil takke dig for paamindclsen, som jeg virke* lig skal tage til eftertanke; jeg foler, den gjorde virkning.»

En skrivelse, datert 1851, — han var da 18 år gammel — vidner om hans gryende psykologiske sans. Han trengte pengetilskudd hjemmefra, og da faren var nokså påholdende rettet han meget klokt brevet til moren og for riktig å insinuere sig hos henne, som jo var meget sproglærd, skrev han det på fransk — riktignok hoist mangelfullt. Det lød som følger:

«Ma chcre mere!

Je suis renonce du matérie — du sujet å écrirc. Mais qucst*ce*que je vcux dire? Tes commisions? Iis sont par*51

faites. De la commission j ai écrit å pére. Ce que je veux dire est: Je m'cnnuie, j'ai déjå écrit quatres lettres. Cela est la cinquiéme. On dit: je suis indolent, mais je ne le suis pas. Une lettre longue et selon ma puissance inter« essant suit poste prochaine. S'il contre opinion seraient des fautes iis ont la cause du håte en quel j'écris. J'écris en mémc håte comme j'écris la langue Norvégienne.

Ton fils amant Jonas.

P.S. Det vilde være hyggelig og meget kjærkomment, om du fandt anledning til at sende mig extra 5 speciedaler.»

Det er overflødig å bemerke at pengene kom pr. om» gående.

Han slutter et av sine tallrike brev med den opbygge--lige meddelelse, at «jeg har opdaget, at der er en masse væggedyr i mit værelse. Paa een nat dræbte jeg ikke min= dre end 70 stykker og gererede mig ligervis som Samson overfor de Philistere», og han slutter: «Jeg maa desværre sende hjem til Eder en regning, som jeg troede jeg skulde have sparet Eder for, da det var min eneste, men nu kan jeg ikke forholde den længer. Det gjælder en sort dragt, som jeg har faaet og jeg nærede det haab, at jeg skulde kunne klare regningen selv. Men dette haab er gaaet op i rog, idet skrædderen truer med at skrive til Eder angaaende regningen. Jeg har besluttet at forekomme ham og skrive efter penge. Min feil er, at jeg har taget mig vand over hovedet, men jeg trænger klæderne. I haab om ikke altfor meget skjænd, forbliver jeg Eders

Jonas.»

Ved siden av den ulystelige jus=lesning var han for øvrig på sin ungdommelige måte sterkt optatt av kusinen. Thomasine. Det heter i et brev, dater 1852: «Kjære for*52

ældre! Jeg har været endel dage paa besøk hos onkel paa Vinger, thi jeg har fundet ud, at der bliver jeg saa oplagt til at læse. I smiler deraf, men en smule sandhed er der deri. Og nu har Thomasine været lier* inde i byen og besøgt mig. Dette har uden 'sammenlig* ning været de herligste dage i mit liv. Vi gik i theatret sammen, vi besøgte Nationalgalleriet o. s. v. Og under alt dette udfoldede hun en saadan fin dannelse og en saadan plastik i sin optræden, at jeg, der just ikke har saa smaa fordringer og som dog har havt anledning til at kjende talentfulde

og overmaade udviklede folk, stod der som en skolegut, skjønt jeg havde paataget mig at belære. Et exempel paa hendes fine blik var bl. a., at hun oppe i Nationalgalleriet opdagede en feil i belysningen paa et maleri, som jeg netop havde læst om i en kritik, men som pokker ingen uden en rigtig sagkyndig kunde se. Paa thea* tret gik det ligedan, hun viste mig skjønheder, jeg aldrig havde drømt om. Ja, hun er mærkelig fuldkommen og jeg er formelig stolt over hende — uden hensyn til at kanske ingen anden ser hendes værd. I lun er redningsplanken i mit liv, saa længe jeg har hende, har jeg lykkestenen i hjærtet.»

Så betatt var han av sin kusine, at han rett som det var begav sig på vei til Kongsvinger — til fots. For å korte tiden utstyrte han sig med en pistol, som han skjøt til måls med. F.t par somrer senere var fetter og kusine igjen sam* men på sorenskrivergården i Sunnhordland. Jonas skulde være med faren på tingreise - det hele var kommet på i en fart og det var tidlig om morgenen. Men han hadde hverken rist eller ro på sig før han — klokken var ennu ikke 7 — fikk vekket jomfru Thomasine og snakket med henne.

Det blev deres forlovelsesdag — den 1. mai 1853.

— Studiene lå jo i de følgende år som truende uværs* skyer orer hans hode. Inne i hans hode spøkte det der* imot med alskens vers og diktning . . .53

Kun et fåtall av de dikte han skrev, blev offentliggjort.1 Enkelte som «Solguld» (1855) og «Solveige» (1856) blev senere inntatt i diktsamlingen av 1867. Andre som «Psalme» og «Emigrantens Længsel» fremkom henholdsvis i Mors genbladet og Illustreret Nyhedsblad. Der er i hvert fall lite eller intet å bemerke ved dem; de er med undtagelse av det lyrisk skjønne «Solveige» hverken bedre eller dårligere enn hvad så mangen ungdom begår i de poetiske lengslers tid. Først ved sine utenrikspolitiske artikler, «Krigen», i 111. Nyhedsblad (1859) vaktes opmerksomheten på ham som den fødte og langtskuende journalist — og dette, at hans be* gaveise fra første stund av blev definert og fastslått som liggende i avgjort journalistisk retning, skulde de litterære kritikere senere ha vanskelig for å glemme; i årrekker skulde han alltid få høre at han var avismann, altså ikke dikter. Men artiklene var også noget eget for sig selv, bugnende

1 Et av hans aller förste, hittil ukjente dikte på trykk har sin egen i og for sig hoist ubetydelige historie. En av vennene. Høegh (senere dok* tor), var teateranmelder i Morgenbladet. En aften så Lie og han et nytt stykke «Talismanen», og de var begge like henrykte. Men Høeghs mektige svigermor hadde også overværet forestillingen og gren på nc::cn, særlig av en i stykket optredende gåsepike med rødt hår. Den følgende morgen lestes i Morgenbladet en stor anmeldelse med høistcmt ros over stykket — og svigermutter var dypt nedstemt. Men om aftenen kom «Krydseren» med en motkritikk. så svigermoren kneiste himmelhøjt. I'å dette punkt tog Lie affære, idet han \ Morgenbladets nr. 98 (1852) under det anonyme merke Hj—r skrev et dikt, «Claasepigen», på hele 13 vers. Det første lyder således:

Er da saa sly gl mit rode Haar? Og er ei Morgenskyen rod, som ned ud hendes Kinder slaur sin slrualespncngle Lokket G lod?

Denne lille episode er av Lie benyttet i «Majsa Jons», hvor student Kjelsberg som teateranmelder optrer som Majsas ridder overfor den snob» bete familien Trancm.54

rike av syner og tanker, der som edle stener glinset frem i sprogets Wergelandsk billedfarvcdc uveisomhet. Det var i en kort sum politiske vuer av fremsynt beskaffenhet, som las frem i en tid da den norske presse ennu savnet en i uten» rikspolitikken bevandret penn. Her spåddes således det tyske rikes samling under Proisens overhoihet, hvilket 15 år senere skulde finne sin bekreftelse. Her prekedes videre med iver om folkets absolutte suverenitet; og fjerdestan« dens revolusjon — «millionenes tid» — bebudedes. Ja, endog de dager innvarsledes da opinionen — og ikke sver« det — skulde avgjøre de mellemfolkelige tvistigheter.

Der er et ord som gjerne faller en i pennen når man vil soke den indre forklaring til Jonas I.ics politiske betrakt« ninger, både dengang og senere. Det er ordet «seer». Han går ikke logisk til verks, arbeider ikke metodisk, trekker ikke slutninger pr. forstand. Han slår (som i flere av sine bøker, f. eks. «Den Fremsynte») først ned i konklusjonen og leverer bakefter premissene. Han er divinatør, han føier og aner med sin hjerne mere enn han

tenker. Han «ser» — og ser kanskje feil, men det er alltid et helt syn han har på tingene, et syn som kan virke som en lyskaster i tåke. «Ja denne min natur — så ulik de andres og som så få for« står — har jeg fått lide meget for,» ytret han engang. «Gjen« nem hele mitt liv har jeg jo hatt de vise, litterære skole« mestere over mig. Tiden har imidlertid i det store sett gitt mig rett og dem urett.» (Se «Tilbageblik» i hans «Digte». hvor han taler om «alle de kontrollører — som tankenes tollvakt var — jeg husker de fæle ører — som nogen busse« menn bar».)

Artiklene vakte megen opsikt og Bjørnson skrev brev på brev til Jonas Lie for å overtale ham til å kaste jussen overbord og ofre sig for politikken. «Det gjelder om å gjøre hvad man har lyst til, og ikke det en ikke har lyst til.» Men Lie hadde for ikke rett mange måneder siden tatt juridisk55

Ida Li«. Erika Lie (Fra Niiicn).

Ingeborg Lie, Thooiatine» mor. Jona, Lie. Thomasine Lie.

FRA FORLOVVELSESTIDEN'

embedseksamen — han hadde fått haud om sommeren (1858), men var gått op igjen til jul og hadde fått laud, — og så inntraff der plutselig det skrekkens budskap, at hans far, sorenskriveren, med det aller første vilde inntreffe i Christiania. Jonas blev het om orene, — her gikk han jo uten å bestille annet enn tenke på diktning og utenriks« politikk . . .

Efterretningen virket mere på ham enn senere keiser Napoleons tilfangetagelse. Han satte sig fluksens i bevegelse for å skaffe sig en borgerlig post. Alt foregikk i hui og hast, og da sorenskriveren omsider kom, overraskedes han gledelig ved å finne sin sønn som adstadig — kopist i revi« sjonsdepartemen tet.56

Herligheten varte dog ikke lenge, idet Jonas Lie hurtig fant at hans «kall i hvert fall ikke var å sitte og revidere skyss* og diétregninger». Efter nogen måneders arbeide tok han avskjed med departementet og begynte å «søke en post», hvilket vel også var i overensstemmelse med sorenskriverens ønsker for sønnen: at denne måtte opgi «alt det luftige, litterære snakk» og efter slektens tradisjoner gå den juri* diske vei.

Imidlertid drømte Jonas Lie anderledes — og, som det vil sees av følgende linjer i et privatbrev til svogeren, ingeniør F.ven Soot (gift med jomfru Thomasines søster, Birgitte), drømte han heller ikke uten selvbevissthet. Der var åpen* bart gått dikter i ham, og en «dikter» stod i de tider i et underlig, høitidelig skjær for bevisstheten. I våre dager ser man ulike mere prosaisk på ham. «Jeg har,» skriver Lie, «greben den beslutning at opfylde min pligt, den at skrive for mit folk; saa faar det gaa som det kan med pengene. Det blir nok smalhans; men med pengene føler jeg mig udenfor min pligt, uden pengene staar jeg midt i den, og en aandelig lykke maa foretrækkes for en materiel. Mit land har ikke raad til at lønne skribenter; derfor maa de bent frem opoffre sig. Det er saa, — det er leit; men det er deres pligt. Dette forhold gjør imidlertid, at skribenten vinder i aandelig pragt og luttrethed, hvad han mister i ydre pragt; den sidste staar blot mellem ham og Vorherre. Min kjæreste er enig med mig og «ça ira». Jeg har det, som skal holde mig oppe, min pen, ligesom du din spiral.»'

Samtidig blev han gjennem generalkirurg Heiberg tilbudt redaktørstillingen i «Christianiaposten» med en årlig gasje av 1 500 spd.

Dette tegnet jo lyst, og hans forlovede var i likeså høi grad som han selv med på dikterdrømmene. «Der var likesom ikke tale om annet mellem oss,» fortalte fru

1 Sikter til en opfinnelse av Soot. Se «Samtiden», nov. 1893.57

Thomasine Lie, «enn at Jonas skulde dikte. Det var som selvsagt.»

Imidlertid kom han plutselig en dag og fortalte henne at han hadde mottatt en post som fullmektig hos sin fetter, overrettssakfører Georg Henriksen på Kongsvinger, med en gasje, stor 600 spd.

Det var som om jorden brast under henne. Hun hadde jo intet ant og så — med ett — hadde han uten videre tatt den skjebnesvangre beslutning. «Ja, det var en skuffelse!» sluttet gjerne fru Lie, når hun fortalte om det. «Det var jo omtrent det samme som helt å opgi litteraturen.» (I «Et Samliv» skimter man erindringen om denne episode,

som for en ikke liten del bidrog til å gjøre jomfru Thomasine til et voksent og bevisst menneske.)

Det var første gang i deres lange forlovelsestid at der for alvor var som noget av en misstemning oppe mellem dem.

Men der var jo intet å gjøre ved den sak.

De fattet en ny beslutning: de bestemte sig til å gifte sig på de 600 spd.

Og pinseaften 1860 stod deres bryllup.III

SAKFØRER OG JOURNALIST

Det var lyse og opgående tider i de solorskc trelast? distrikter i begynnelsen av 60*årene. Dels var tømmer* prisene steget i utlandet og dels var drømmene om skogens verd steget folk til hodet ved Kongsvingerbanens anlegg. Der gikk som en svimmelhet over hele Solør og eiendom* mene taksertes til verdier som ikke stod i noget som helst forhold til virkeligheten.

Det var da ikke å undre sig over at Lie i lengden ikke vilde nøie sig med å være en annens fullmektig. Han hadde ganske andre tanker og lengsler i sitt hode. Og det varte da heller ikke lang tid innen han skaffet sig sitt eget hus og startet sin egen sakforcrforretning. Ved hjelp av tall* rike forbindelser kom han hurtig midt op i det voldsom* ste forretningsliv. Gjennem Adolf Bredo Stabell, sviger* farens venn, som var chef for Den norske Creditbank, blev han Akcrs Sparebanks kommisjonær, hvilken stilling førte ham inn i en utallighet av saker. Gjennem Stabell var det også at han tross flere medarbeideres protest fikk adgang til å skrive i Morgenbladet, noget som viser hvilken tiltro den gamle veteran hadde til Lie. Politisk var der nemlig et skille mellem dem: Stabell tilhørte opposisjonen fra 1830, Lie var Sverdrupianer fra 1848. Men dc to menn «forstod» hverandre som om de var utgått av samme generasjon. Og gjennem Stabell var det ennvidere at Lie sattes i forret«59

ningsforbindelse med de oplandske ejendomsbesiddere og særlig da med Jon Bredesen på Odals verk.

Denne mann hvis navn nogen år senere skulde bli så skjebnesvangert for de store trelastdistrikter, var født i 1808 og dode 1880. Han var en mektig skogeier og drev foruten forretninger av spekulativ karakter en betydelig industriell virksomhet. Sin formue anslo han selv til 900 000 spd. Sta* bell, som hadde en fast tro så vel på Oplandenes utviklings* muligheter — den nye jernbane forventedes i hoi grad å skulle gjöre underverker - som på Bredesen, trakk den rike skogeier til banken som kunde og forstrakk ham med drifts* kapital i en stadig stigence utstrekning, så store deler av bankens kapital lä bundet alene mot personlig sikkerhet.'

Heri lå den stadig ulmende fare. Ti bankchefen kunde ikke ha den oversikt hverken over personer eller forretnin* ger som trengtes. «Det nytter lite at holde økonomisk baro* meter i Christiania for veiret paa Oplandene,» som Jonas Lie skrev.2

«Virkeligheten og jeg var hittil aldri kommet overens.» bemerket Jonas Lie engang, han talte om hine tider. «.Men jeg forsøkte dengang å innbille virkeligheten at jeg hadde hode også på dens felt.» Han satt i sannhet som en edder* kopp med lange fangarmer utover de svære distrikter, og folk kom til ham med sine kjøp og salg, og alltid fant den underlige sakforer en utvei, selv hvor tilsynelatende ingen sådan fantes. Når de gikk fra hans kontor var det med lyse håp og utsikter; det var som hadde de sett inn i et lyst fatamorgana av en fremtid. (Sml. «Tra*ra*ra!», «Speil* troldet» i «Trold» og «Faste Forland»).

Der blev da også gjort store forretninger, og Lie tør vel mangen gang ha fantasert om en pekuniært sett grunnmurt

1 Sc Ebbe Hertzberg og N. Rvgg: Den norske Creditbank. 1857—1907. Et Tilbageblik.

- Illustreret Nyhedsblad (1886).60

stilling, som endelig kunde tils late ham helt å ofre sig for sin penn. iMen et og annet større projekt gikk jo også over styr. Bl. a. pleide han i 1864 gjens nem Johan Sverdrup unders handlinger med bankchef Tiets gen i Kjøbenhavn om et lån på ca. 800 000 å 1 million spd. på obligasjoner i de Jon Bres descnske skogeiendommer,

for hvilke Lie var kommisjonær. Det hadde gode chancer, men gikk over styr på grunn av de politiske konjunkturer, idet delelinjen i Slesvig mot fors modning forkastedes (den Monradske politikk) og Tiets gen fikk bruk for pengene, så han ikke lenger kunde dispos nere dem i Norge.

Foruten hyppige forrets ningsturer til Christiania, hvor han stiftet et nært og fortrolig bekjentskap med Johan Svers drup — han blev nogen år senere dennes privatsekretær — foretok han i 1862 en reise til Berlin. Her var han meget sammen med Nordraak og så bl. a. i Charlottenburg Rauchs gravmæle over dronning Luise, hvilket senere inspirerte ham til Susannes skikkelse i «Den Fremsynte».

Det var gylne tider på Kongsvinger, og livet artet sig som en svimmel rus. På de store gårder omkring Vingers sjøen — Skinnarbøl, Roverud, Skansgärden o. s. v. — gikk selskapeligheten høit. Særlig i juletiden. Da kom der gjester

Jonas Lie i io-lrcnc.61

sü vel fra hovedstaden som fra Sverige — der var jevnlig en hel del svenske adelige — og da var der turing dag og natt i fire, fem uker i trekk. Snesevis av sleder og sluffer gikk da rundt i distriktet, og særlig til Odals Verk, hvor den rike Jon Bredesen bodde. Der blev danset og spilt kort — «forferde* lige kortlag», sier Jonas Lie, «med hoit spill bås de om gård og grunn». Og på klubb«ballcne blev der drukket, og det endte sjelden uten uvennskap eller klam* meri. En aften blev således den svenske baron Fegensaeh uenig med Ulrich Stang (senere tollkontrollar), hvilket resulterte i en utfor* dring efter alle kunstens regler. Stang gikk oppe hele natten og pusset sine våben. Duellen fant virkelig sted, men ut* artet nærmest til slagsmål.

Lies daglige omgang var Carsten Anker, Daniel Schiotz (som falt i den dansk*tyske krig; se Lies minnedikt over ham) og Ulrich Stang, alle sammen glade, Iettlivede herrer, som alltid fant vei til et kortbord. Det var svære kalaser de holdt. Og det varte og det varte innen Lie kom hjem. De fire herrer kunde utpå natten gå frem og tilbake og drive på Kongsvinger bro. «Ulrich Stang holdt da gjerne de andre

Fru Thomasine Li» med tine tre Wen: Atta. Michael Ofi Mont. 1866.62

i knapphullet, mens han oprømt i timevis snakket og ivrig skrek op om politikk i nutid og fremtid.»

Når de kom kjørende for å hente Lie til turing og gil« der, kunde det mere enn én gang hende, at denne vegret sig ved å bli med. Han hadde jo sine forretninger, og alltid var der en eller ånnen avisartikkel som lå og spøkte inne i hans hjerne. «Du tør ikke for Thomasine, du tør ikke for din kone,» sa de da gjerne. Når så fru Thomasine bakefter beklaget sig over at de trodde at det var hennes skyld, så svarte han bare: «Sa de det, du.» Han hadde ikke bemerket det engang. Og det imponerte henne hoilig.

Midt i alt dette vekslende liv som for en stor del er skildret dels i «Et Samliv» og dels i enkelte partier av «En Malstrøm», kunde der så komme gamle venner på besøk. Det kunde være Vinje eller det var Bjørnson, som fylte huset med sin stemme — han utbredte sig således en aften om planen til «Fiskerjenten» — eller Ole Bull, som på vir« tuosmanér meldte sin ankomst pr. telegram. Det blev rene fester når han tok frem fiolinen, — og svært hyggelig var han. Men samtidig høist original. Næsten hver morgen be« stemte han sig til å reise, hesten blev spent for og der blev tatt en beveget avskjed. Men en stund efter kom han regel« messig tilbake fra stasjonen: han hadde ombestemt sig og vilde bli ennu nogen dager.

Sakfører Lie betraktedes der oppe på Kongsvinger nær« mest som en «underlig skrue». Han snakket med Gud og hvermann og satte byens borgere i forbauselse ved alle sine ideer og innfall. 1 lang tid var det således hans tenner som var det stående samtaleemne. Han hadde nemlig vondt i en av sine mursterke jeksler og gikk engang han var i Christiania, op til tannlæge Telander. Denne brakk to jern på jekslen og bød så på toddy. Ved tilbakekomsten til Kongsvinger vendte han sig til byens barber, som tillike forrettet som tanntrekker. Men barberen våget enn ikke et63

forsøk, for Lie fremstillet dette som uhyre farlig. Der var ikke ende på det som kunde hende. Hele kjeven kunde gå i stykker, — kanskje en del av hjernen også vilde følge med . . . Endelig tok dog barberen mot til sig. Han

løftet tannen av salen med tangen, men lot den så ved tanken på de mulige følger atter synke. «Hvorfor tok De den ikke?» spurte Lie. «De skrek så himlendes høit,» svarte barberen. «Det er min sak å skrike, barber — Deres å trekke!» lød svaret — og jekslen blev sittende på sin plass hele Lies levetid igjennem.

Der var imidlertid ikke bare munterhet og glede. Av de fem barn, som Lie fikk under sin KongsvingeMid, gikk to bort. De ligger begravet på Vinger kirkegård. Ved det ene av disses dod skrev Lie følgende (utrykte) dikt:

TIL MIN HUSTRU UNDER SORG O, lad os holde sammen fast i Sorgen, min Veninde! Lad Veiret ude gaa saa hvast, det blir dog lunt herinde. Stil sammen vore fire smaa, en Englevagt de skulle slaa omkring vor Fred herinde.

I Sorgen bor Vorherres Magt, som bøier til vort Hjærte, han storst Velsignelse har lagt just i den tyngste Smerte: Før elskcd vi med Haand og Mund, men aldrig som i denne Stund vi saa hinanden:? Hjærte!

Og aldrig var saa deilig Du,

min elskede Veninde!

Og aldrig drog Du saa min Hu

i Livet nogensinde,

som nu, Du staar saa kjær og mild

og hvisker Mod og Kraft mig til

blandt Hornene herinde.64

— «Under trykket af en næsten eksplosiv trang til at naa frem til det store aandens hav, hvor instinkt og kald saa uimodstaaeligt drog og raabte, provede jeg at slaa ned saa at sige i blinde.» skrev Jonas Lie til mig i et brev hvori Kongsvingerstiden omtales.

F.t av disse hans «slag i blinde» var kjøpet av «Illustreret Nyhedsblad» hvor han i de følgende år skrev en rekke sociale

Kontrakt mellem Jona, Lie og Henrik Ib,en om utgivelse ir 'Kærligheden* Komedie,.

og politiske artikler av megen og forskjelligartet interesse. Det var oversiktlige vuer over Napoleon III. hvor han ut* taler sig om parlamentarismen som en overgangsform og om tredjestanden som den besiddende stand; om Grundtvig, om Polen, om «Døgnpressen — et Tidsbillede», om «den franske nationale europæiske Politik og Khingrændsens Plads i samme». Det var opsctt om «Bjørnson som Styrer af Kristiania Theater», om den dansk*tyske strid, oin «et norsk Musikakademi» (undertegnet av Ole Bull, men skre* vet av Lie), et opsett i hvilket vårt land lignes med cn sjø* mannsstue, hvor alt er importert ved skibslcilighcter fra alle verdens kanter, men som nu må omtømres og ombygges, så huset «med det norske flagg veltende foroven og medKongsvinger igéj. Her bodde Jonas Lie 1868. rilen på billedet angir seedet hvor h^nt hjem

og kontor var beliggende.

j — Jon» Lie.66

Grunnloven forunden» anstendigen kan beboes av en na* sjon, som gjør fordring på sin plass i eivilisasjonen. Det var dikte og biografier og innlegg i dagens spørsmål. «Illu* strcret Nyhedsblad» viste sig i det hele som en fullt moderne åndens seiler. Bl. a. hadde det som medarbeidere Camilla Collett og Magdalene Thoresen, og i 1863 bragte det som «nyttårsgave» til abonnentene intet mindre enn et drama av Ibsen, nemlig «Kærlighedens Komedie». (Da Ibsen nølte med å innsende den siste akt — der gikk måned efter måned og Trykkeriet ventet — skrev Lie til ham, at «kommer ikke sidste akt nu snart, saa skriver jeg den selv». Denne trusel hjalp. Ibsen skyndte sig med at sende manuskriptet).1

Men først og fremst var det to begivenheter hvorom hans interesse samlet sig. Den ene var stattholdersaken i 1860 og den annen krigen i 1864. Om den første sak — der var nek* tet sanksjon på en grunnlovsbeslutning om

statthodler* postens avskaffelse — skrev han i Christianiaposten et dikt, som avspeiler den morke politiske situasjon:

Ind Grænsen kommer ct Bud saa tungt: de Svenske vil Herrer være; thi Norriges Hanner er altfor ungt og Norge for vekt til at bære.

1 Kjøpekontrakten lyder således: «Af lir. Overretssagfører J. Lie modtaget 100 (et Hundrede) Spd. som Honorar for et nyt Treaktsskuc.spil, hvortil Manuskriptet af mig bliver at levere på Forlangende.

Chr. 20lt «: llenr. Ibsen.,

«Ibsen mobiliserte nogen år efter hele sin hær imot mig.» har Jonas Lie fortalt mig. «idet han åpenbart stod i den formening, at jeg kun høist uvillig vilde fraskrive mig min rett til hans diktning. Han fikk sine venner Birkeland. Jakob Lokke. I1. Botten-Hansen o. fl. til å omcirkle mig med allehånde besnærende overtalelseskunster, og han overraskedes øiensynlig storlig, da jeg straks og uten sverdslag fraskrev mig retten som selvfølge, lig.» (Sc Ibsens fremstilling av denne episode i «Breve fra H. Ibsen», I. pag. 138.)67

Det skinner af Hjelme, det skinner af Spjud og af Kyradserer bag Kjolen: thi Sveriges Lover af Feltet vil ud og fare i Kringen paa Dølen.

iMen Graakuften pløicr, og Plogen skjær i den Jord, hvor Harald holdt Tinge; han pløicr op Minder af Marken der. men glemmer sin blottede Bringe.

I anledning av dette dikt blev Lie kalt op i Christianias postens redaksjon hvor en del andre fedrelandsbekyinrede menn gav møte: Bjørnson, prof. W'eisse, prof. Sexe o. fl. Der var alvor og stemning over sammenkomsten, og da man kl. 1 om natten skiltes, var det avtalt at de alle til bladets morgennummer skulde sende hver sin artikkel. Så skjedde, og Christianiaposten for 20. april 1860 blev således et «histo« risk nummer». Lies bidrag var en artikkel: «Den departe» mentale Statsvei og de konfidentielle Statsveie, to Yderlig« heder», specielt rettet mod Ministeriet Birch=Sibbcrns Filt» methode, hvorefter alt gaar stilt og «konfidentielt» for sig, i ukontrollable Former, saa at naar Folket skal se sig om efter, hvor Ansvaret er, saa findes der ingenting, «hvad der er en høist farlig Ting i Tider som disse». Artikkelen blev betegnet som «et Fund i Situationen».

Samtidig hadde Lie i Aftenbladet to artikler —- «Tag Stød»! — hvori han opfordrer stortinget til å sette regje« ringen under riksrett, fordi den ikke har gjort sin plikt. Saken kom frem i stortinget den 23. april samme år. Johan Sverdrup var hovedtalsmannen for et mistillitsvotum til de norske statsråder i Stockholm, men forslaget fait. Efterat møtet var hevet, klokken 2 om natten, samledes Sverdrup, Bjørnson, Jonas Lie, Richter og måskje Steen og nogen andre til et lag på «C'afé d'Angleterre». Bjørnson forteller herom: «Jeg holdt vel de tyve taler den natt. Og Sverdrup sa at med tolv slike menn som oss skulde han påta sig68

å erobre Norges land. Vi kjørte hjem i Johan Sverdrups vogn klokken 5 om morgenen. Sjelden har et nederlag vært feiret med så festlig et lag.»'

1 1862—63 leverte Lie en rekke opsett om Norges polis tiske stilling i Norden og forfektet derunder med iver tans ken på en egen norsk utenriksminister. Samtidig «følte» han at det trakk op til en danskstvsk konflikt. Allerede i 1861 offentliggjorde han i sitt blad et dikt, «Norgesbannes rets Drom», hvori først de tre selvstendige nordiske rikers sammensmeltning besynges og hvor dernæst et stort pangers manien stilles i utsikt. Det heter her (se «Digte» av 1867):

For Drømmen skimrer og den Dag. da Dannevirkes rode Volde blir dækket til med Fredens Skjolde og Pangermaniens store Flag. Dog. mangen Storm faar forst vel sust. thi kun med Blod vil Hjerter bindes, og gjennem Slag först Venner vindes, og Hadets Hugorm bliver knust.

Som i 1859 er Lie også i alle disse artikler «seeren», som vel for en ytre betraktning ikke alltid er i klar og bevisst sammenheng med sig selv. Men dypere sett gjaldt det i hine dagers politiske tåke å finne vei og sti ut av uføret — uten å opgi en tøddel av vår nasjonalitet. Man måtte sette seilene efter vinden og manøvrere sig frem. Ut fra den forutsetning må Lies hele journalistiske virksomhet bedømmes. Inntil 1864 står den ikke alene uten

plett eller rynke, men den vidner tillike om en selvstendighet og et politisk blikk, som kun de færreste dengang satt inne med.2

På en mann som Friele, Morgenbladets redaktør, virket Lies politikk hrandrødt. «Det lukter petroleum av hans

1 Sc Chr. Collin: Bjornstjerne Bjørnson, pag. 557—58.

2 Dr. Sigurd Ibsen gjorde sig i «Ringeren» til talsmann for at et utvalg av disse artikler burde gjenoptrvkkes.

Jona» Li« hjem pi Koopviogtr. I lamme bodde ham renn. dr. Daniel Schjeia, tom fJt

jom frivillig i den dantk-tyike krig 18(4.

artikler,» sa han. Johan Sverdrup derimot rådet — i et brev til Bjornson — Lie til «med hans særlige evner gjennem forretningsvesenet ä bli politiker». Også i utlandet vakte artiklene opmerksomhed De avtryktes bl. a. i «Frankfurter Journal», og redaksjonene av «Ne\v=York Herald» og «Stan* dard» henvendte sig til Lie med anmodning om å sende dem artikler om Norges politiske stilling.

Under disse forskjelligartede livsforhold var overretts* sakfører Lie blitt en moden mann, som følte at fremtiden lä utbredt foran ham som et blått hav. Umiddelbart efter sin 30*års fødselsdag skriver han i et brev, datert 12. nov. 1863: «Kjære forældre! For telegrammet ianledning af min ge= burtsdag takkes hjerteligst. Jeg blev den dag 30 aar. Det ærgrede mig, at moder sidst jeg var hjemme hos lider havde opdaget, at jeg havde nogle graa haar i hovedet. Min trost er, at de fleste andre i mit sted vilde have faaet hele kalotten hvid. for ikke at sige ganske blank. Endvidere ved jeg med mig selv, at jeg, om jeg engang faar % aars rigtig ro, kan70

faa haaret til at voxe tvkt igjen. Thi det er først nu, jeg skal begynde at leve, og jeg er egentlig ikke 30 aar, men i det høieste kun 25. Det kommer af min sene udvikling og væxt i alle dele. Det, som har bjærget mig gjennem alt. har været min tro paa, at jeg har en fremtid at redde. Mulig tager jeg feil, mulig er jeg for sanguinsk, men saa har det dog bjærget mig fra bare at skulle æde og leve som cn almindelig oxe.

Jeg fik paa geburtsdagen en hel hob præsenter, hvor« iblandt for een speciedaler fyrstikker og multegrød fra Bjørnson samt ost, blomster og en smørbutt fra Skinnarbøl. A propos mad — kunde I ikke for min regning sende mig en tønde rigtig godt brygget Søndhordlandsøl?

For et par aar siden havde jeg en deilig hest, som vi kaldte «Graaen». Den blev solgt til en svensk greve, men tænk! forleden uge kom den tilbage og stod og knægget paa tunet. Det var med sorg, jeg maatte sende den tilbage til Sverige, for nu havde jeg kjøbt en anden, men en dag snub« lede den og røg overende med mig, som red paa den. Jeg flöi paa hovedet over den midt imellem endel arbeidere, som slog hø paa en eng og som alle slåp Ijaaerne af forbløffelse over denne procuratormeteor, som pludselig aabenbarede sig foran dem.

Her er nu fuld vinter. Thomasine og jeg er hver dag nede paa skøjtebanen, hvor der er en mængde mennesker. Isen er dog ikke saa god som den blanke, der laa paa Onar« heimvandet. F.ders Jonas.»

1864 var nederlagets år og med det fulgte tristhet og ned« slagenhet over hele linjen. Der hadde de tre nordiske riker levet i den slags forholdsvis idylliske fred, som den alminde« ligvis arter sig mellem større og mindre søsken. Man hadde trodd så smukt på rett og rettferdighet, og man hadde satt sin lit til noget som et høiere styre i den politiske verden. Så overraskedes man plutselig ved budskapet om at Prøisen71

brutalt hadde lagt sin tunge labb over den ene av de nor« diske sosken. Der blev almindelig forvirring, — her gjaldt det bare å frelse sitt eget skinn, glemme alle uenigheter og slutte sig sammen, inntil lysere tider måtte oprinne.

Det blev en lærerik resignasjonens tid, hvori det for do ikke ganske stærblinde gikk op at tidens politikk ikke bare berodde på rett. men på den sterkeres rett. Den gamle svada måtte kastes overbord. Man fikk se verden i oinene, slik som den var, og utelukkende regne med realiteter. Men det virkelig reale, som forelå og som man hadde å holde sig til, var unionen med Sverige. Der lå frelsen. Alene gjennem unionens nåleoie kunde der være

håp om å redde sig fra å drukne i storpolitikkens malstrom.

Unionen med Sverige blev med ett slag det store losen. Litteraturens og pressens menn kappedes om å tillegge det svenske broderfolk edle og ophoiedc egenskaper, ja endog unionsflagget blev besunget av Lie (se Digte, 1867) hvis blikk dog samtidig gikk ut mot større horisonter. «1 flere Aar har jeg været den eneste i vor Presse,» skriver Lie i et privat« brev til Kuhrs, «der har forfægtet den germanske Folke« politik, som med engang er blevet saadant Stikord, hvor« efter Norden maa slutte sig til Tyskland, men i Norden igjen ethvert af Landene er selvstændigt indbyrdes. — •— — Folket vil have ganske anderledes store Argumenter end dette gamle, kjedsommelige Studentervrøvl, som blot er Præk af vor «Iimbedsadel», hvis Adelspatent er Sportelloven og hvis hele Sygdom er en dum Saarfcher fra Adskillelsen fra Danmark.»

De tunge, politiske tidender virket på forskjellig vis. Henrik Ibsen, hvis stilling og anseelse dengang ikke nettop var misunnelsesverdig og som allerede i 1863 hadde truffet foreløbige skritt for å kunne utvandre til Danmark, grep de politiske begivenheter som anledning til med hoitidelig bit« terhet å hvile sig i sin kappe og forlate landet. Bjørnson tok72

situasjonen som den var — i begynnelsen famlende, men stadig drivende over mot den av Lie forfektede germanske folkepolitikk — inntil han i «signalfeiden» äpent gav denne sin tilslutning.

Og Jonas Lie — han fikk snart annet å tenke på.

Som han før hadde «følt» utbruddet av den dansk«tvske krig, «ante» han nu at der over Solørdistriktcnc snart vilde senke sig mørke tider. Hans lille diktsamling av 1867 bærer herom de mest utvetydige vidnesbyrd. Den inneholdt vel et snes dikte, hvorav dog bare de færreste ikke er hjem« falt glemselen. De aller fleste er da også av Lie utelatt i «Digte» av 1889. I et brev, dat. 10. des. 1866, skriver han: «Jeg har lidt efter lidt, som han i Pandekagebjerget, ædt mig gjennem de Masser af Billeder, hvori min poetiske Tanke sad indemuret, og er endelig kommet ud i Virkelig« heden. Dette er da mit Forsøg i den nye Stil, Virkelighedens, derfor er det saa lidet, idet det er skeet med Cassation af det meste tidligere.» Hvad han nu enn selv trodde, — ut av pannekakebjerget er han i disse dikte ikke kommet; han har ennu mange billeder å «æde sig igjennem», før han når sin senere personlige stil. Men der hvor han er heldig, d. v. s. hvor han selv er med, finner han både stil og tone. Jeg tenker på det tidligere nevnte dikt «Solveige» (skr. i 1856), hvortil Nordraak satte musikk, den friske bryllups« sang «Igjennem skovfagre Soloer Bygd» (skr. i anledning av dr. Berghs (en bror av adv. Johs. Bergh) bryllup med frk. Valborg Rynning, datter av prost Rynning på Kongsvinger), minnediktet over Daniel Schjøtz og ikke minst de varme, staute vers til Adolf Bredo Stabell, hvori den kommende krise bebudes:

Det trækker op til Uveir, og Tiden den er nær, som prove vil den Seilers Mod imellem hvide Skjær: thi drages mig til Minde ikvæld en modig Mand. som foer saa mangen stormfuld Sjo og altid klared Land.73

f

Joan Litt fente forlagtkontrakt.

— Jonas Lie hadde imidlertid i de florisante tider rotet sig op i så mange store forretninger og foretagender at de næsten syntes å måtte gå ham over hodet. Han satt med veldige kausjonsansvar for skoger og eiendommer, over74

hvilke fremtiden inntil ganske nylig hadde speilet sig som det skjønneste fatamorgana. Men nu var der plutselig om« slag i luften: der hersket en trykkende lummerhet.

Lie søkte i tide å redde hvad reddes kunde. Med sve« dende panne avla han besøk i de store Kristiania«banker: Ennu kunde der mulig være håp, ennu kunde kanskje en utvei finnes. Under en samtale med Thomas Johannesen Ueftye, hvorunder Lie i den ellevte time prøvde all sin overbe%isningens evne, reiste Heftye sig plutselig og sa: «Men kjære Lie, dette er jo den skjære damp!» (Se «En Malstrøm».)

Lie var imidlertid ikke den som opgav sine forsøk før alt var strandet. Like til det siste var hans fantasi i spillende bevegelse, og der var et nytt innfall, en ny idé for hver dag. Således vilde han få i stand et kapitalsterkt selskap til

ut« nyttelse av vår renmose — det vilde kunne innbringe uhørte penger! — og høsten 1867 skriver han i sine brever til Bjørn« son om å innsamle all den mengde toppvcd som ligger unyt« tet i skogene og Ia den komme forbrukerne til nytte. Ved hjelp av en ny opfinnelse — en vedmaskin, som sager og kløver veden pr. damp — vilde en formue kunne tjenes som ingen ting og senere kunde der gjøres enorme forret« hinger både i Sverige og Russland! . . .

Så kom krakket. Jon Bredesen røk over ende og med ham så å si hele Solor. Det var et økonomisk jordskjelv hvis rystelser durte under grunnen av alle landets banker og hvis virkninger bredte sig over hele landet.

Det var den 26. mai 1868 at Jonas Lie under en reise til Kristiania fortalte sin hustru hvad der var skjedd — hele rekkevidden, — at han ikke bare var økonomisk ruinert, men også for livet lenkebundet av en uhyre forretnings« gjeld, som han aldri kunde gjøre sig håp om å betale.

Det blev en beveget dag midt imellem å være bøiet og knekket. (I «Faste Forland» er mangt et trekk tatt fra disse75

tunge timer, likesom også «Et Samliv» rummer scener, som speiler Lies og fru Lies forhold dengang.) Halvt fra sig selv — opgitt og nedtrykt — var det intet mindre enn livet han vilde skilles fra. Men det var nu så sin sak, — han hadde familie — barn — sin ære . . . Kanskje kunde livet ennu vise sig verd å leve, hvis han begynte fra nytt av i et annet land? ... I Amerika f. eks.? . . .

Fru Lie mente imidlertid at skammen og skaden var like stor enten de var her eller der. De fikk prøve å stå i situiu sjonen så godt det lot sig gjøre. De fikk leve forsiktig og så vidt mulig betale av på gjelden. Og ett var vunnet: Jonas kunde helt få ofre sig for litteraturen, han kunde helt få følge sitt ungdoms og manndoms kall.

Samme dags eftermiddag drog de to med øl og smør« brød ut til Ladegårdsøen, enige i den nye, store beslutning som var som et vendepunkt i deres liv.

Få måneder efter flyttet Lie med familie til Christiania. Hans siste gjerning før han forlot den rykende valplass, var et dikt (som han skrev på en koffert og som vakte for« argelse hos mange — ikke fordi det ikke var vakkert følt, men fordi man mente at Jonas Lie nu virkelig hadde annet og alvorligere ting å tenke på enn å befatte sig med litte« ratur):

FARVEL TIL GLOMMENDALEN Farvel da Glommen, du gamle Valplads, hvor jeg har stridt nu i mange Aar og seet segne saa mangen Kjæmper og modigt bæres saa mangt et Saar! — Her har jeg redet for Haabets Anker, mens Stormen suste, saa Granen knak. og umærkt set mine bedste Tanker at vokse op, saa de Sandhed rak. Ifer fik jeg ogsaa min bedste Gave, — paa Kirkegaarden min stille Have.76

Ja hils din Vaar, naar med gronnc Border Du flommer næst under Hæggens Tag, mens Stokken skylles i dine Bolger og stuper Fossen i lange Tag! Naar Solskin over din Flade strømmer og blank Du gaar som med pure Guld, Du hilse Skogen, som i Dig drømmer om bedre Tider, naar vi er Muld, — • som véd, at engang den bringer Seier og gjemmer Haabet, som Soloer eier.

Jeg mindes dengang jeg kom til Egnen, da var her Glæde og Jubel nok og store Tanker, — ak! altfor store, som skulde bygges af Skogens Stok. Da flöi om Vintren den lette Kane med Brunen foran som Vind paa Is. Nu ser jeg lidet til Traverbane og Farten sagtnet paa mangt et Vis. Nu ser jeg Stilhed; men og at under en Glommcns Villie i Folket blunder.

Hvor er de fordum saa glade Tider, og hvi sank alting saa bråt i Grus? Der kan Du svare, Du dybe Glomma, som randt som Speil indved Bondens IIus. Du fulgte Sorgen, som mørkned Øiet, Du saa ham kjæmpe, den stærke Mand, Du saa ham træt og med Modet bøiet tilslut at vandre til fremmed Land. Halvt øde Gaarde nu staar tilbage som triste Vidner, der fører Klage.

Men det. Du lærte mig. før vi skilles, Du fagre Glomma, Din Fremtidsmagt: at for at seire skol ikkun villes, kun roligt villes og uforsagt. Det er den store og stærke Lære, som Dine Bygder nu trænger til.77

at Arbeid kan over Armod bære og vinde alt, — har Du Villiens Ild! Det er den store og stærke Tale, som Glommen holder for sine Dale.

Og nu vi skilles, — jeg staar vemodig: thi her jeg leved min bedste Vaar; men stærk og freidig med blanke Bolger Du, fagre Glomma, mod Havet gaar! Som Skogens Stok skal jeg ud i Verden og ploie hen paa dens store Hav; men mangestunder vil ud paa Færden min Tanke stille Dig speile af og dvæle hos Dig — helst, hvor Du svinger Din Yei om Kirken deropi Vinger.

— Tynget av en gjeld hvis avvikling skulde ta en manns« alder og som i vesentlig grad skulde medvirke til hans senere 30sårige utlendighet, og samtidig bundet av de tusen persons lige hensyn som gjorde sig gjeldende og som i lang tid skulde ligge knugende så vel over hans sinn som hans indre frihet, var det med alt annet enn lystelige følelser at Lie begynte sitt nye, beskjedne liv inne i Christiania.

Inntektene var ikke store, men mange bekker små gjør en stor å, og han hadde mange jern i ilden. For et honorar av 3 spd. pr. uke skrev han den redaksjonelle lørdagsartikkel i Morgenposten samtidig med at han i Norsk Folkeblad bes sørget den skandinaviske oversiktsartikkel. Dertil var han lærer i norsk stil ved Heltbergs fabrikk og utfoldet ved siden herav en betydelig virksomhet som Ieilighetsdikter. Det er fra denne tid at bl. a. følgende dikte stammer: Velkomst« sang (ved studentermøtet i Kristiania 1869) («Velkommen Nordens glade Skarer —»). Sang for Norden (i samme anleds ning: «Midt i en Jerntid, som ikkun tror — den Magt, som Vaabnene vinder —»), Under Jul («Indunder Jul, hvor er det trist —»), Til H. Anker og Ole Arvesen, Ved det nordiske78

skolemøte i Goteborg (1870), 17.*maisang (1868: «Det Kors i Flagets rode Bund»), Aasmund Olafson Vinje (dod 1870), Nordisk Arbeidersang (1870), Orla Lehmann (død 1870), Til Fædrenes Minde («Du Slægt, hvis Hjerte banker») o. fl.

Samtidig gjorde han fremdeles skoghandler. I et brev til sin venn, Lindseth, dat. 13. februar 1869, skriver han: «For at Du kan se, at jeg ikke ligger ganske overende, vil jeg sige Dig, at jeg siden nu Nytaar har tjent ved Skovsalg 200 Spd. Jeg har Landciendomme og Skove i Mængde til Salg, saa det ikke ser daarligt ud, naar det blot vil gaa. Men det har været «hard limes», kan Du skjønne. Jeg averterer norsk Stilundervisning, menende at tage Partier ä 5 Stykker. Om jeg kan faa besat to Aftentimer pr. Dag, var det en 500 Spdr. om Aaret. Heltberg raadede mig dertil, og jeg er Amerikaner nok til at prøve alt. Bjørnson kriger, i det store galant og stort, i det smaa med adskilligt Uvet. hvorved han faar Tiden bortkastet paa Skidt. Han skriver paa Arn* ljot Geiline, som blir hans bedste Værk.»

Lies politiske og sociale interesser lot sig ikke kue av kampen for det daglige brød. Gjennem Johan Sverdrup hvis sekretær han i denne tid var — gasjen var 25 spd. pr. måned — var han inne i alle den politiske verdens kulisse* hemmeligheter. Han fulgte med varme Eilert Sundts virk* somhet i Arbeidersamfundet (se Mindedigt over ham (1875) og Sangen ved Kra. Arbeidersamfunds Femogtyveaarsfest (1889) og han optrådte ved enkelte leiligheter også i Studen* tersamfundet.

Han hadde en særlig evne som oratorisk begavelse, en evne — ikke til glimrende å overtale i det vtre, men til stille å overbevise i det indre. «Jonas Lies make til advokat, når det er noget, som har nådd forbi hans logikk inn til hans lidenskap, er visst vanskelig å finne,» har Bjørnson skrevet.'

1 I cn artikkel «Skuffelse» (i Politiken og Verdens Gang) under Ordens* debatten mellem de to diktere (april—mai 1892).79

Ordene kom så underlig fra alle kanter og så langt innefra,

— billeder og fantasier og merkelige, i øieblikket undfangne innfall flettet sig inn, — han rørte ved ett, antydet et annet,

— og tilhøreren satt tilbake med følelsen av at han selv hadde vært med å snakke — likesom på fortrolig tomanns« hånd. Amtmann Viggo Ullmann meddeler i et privatbrev til Lie, som jeg tillater mig å benytte, et minne fra hine år: «Den nye Tid havde gjennem Bjørnson slaaet ned i mig, men jeg vovede ikke at give mig hen,

jeg stod kritisk. Da var det en Kvæld i Studentersamfundet, at De holdt en Tale for aarlige Storthing som Begyndelsen til en ny Tid i Norge. Deres Ord, faa og jævne som de var, men med en egen — hvad skal jeg kalde det? — Hjerteklang i sig, greb mig dybt, og med en eneste Beslutning kastede jeg mig midt ind i Jubelen og hørte fra den Tid med til det unge Norges Rækker.»

«lin høstdag i 1870,» skriver Lies gamle venn, overlæge August Koren i et privatbrev til mig, «kom jeg paa en reise til Christiania og traf tilfældig Jonas Lie paa gaden. Vi gik sammen rundt slottet, katastrofen var nylig indtraadt og jeg ledte efter trostord. Men hans tanker syntes at være andet« steds. Endelig sa han: «Nu er min tid kommen til at høste.» Hvad han mente hermed, forstod jeg først rigtig, da der til jul kom ud en bog af ham. Det var «Den Fremsynte».IV

GJÆRINGENS ÅR.

ROM

En høstaften i 1870 hadde Bjørnson og frue vært oppe hos Jonas Lie, som dengang bodde i Theatergaten nr. 20, for å høre ham lese det nettop fullendte manuskript til «Den Fremsynte». Da Bjørnson sent på natt kom hjem, skrev han følgende brev:

31. okt. 70.

Kære Hegel!

I dette øieblik har jeg hørt Jonas Lies historie; dette er grunden til, at jeg ikke idag kunde afskrive mine tre sidste sanger, som jeg lægger i posten imorgen (han holdt på med «Arnljot Gelline»). Hermed følger 10de sang, som jeg netop forinden fik afskreven.

Om Jonas Lies fortælling kun dette:

Kast den i trykkeriet straks, skynd på af alle kræfter, få den op til Nordlandene for jul og over hele Skandinavien; den vil lyse som en hvid måge i den grå vinterluft.

Deres innerlig hengivne

Bjørnstjerne Bjornson.

Ved denne sin dikterdebut var Jonas Lie i en alder da kun de færreste pleier å begynne. Han var 37 år gammel og hadde et så sterkt og beveget liv bak sig som det kun fallerPortrett fr* «lutten av Co-irene.82

i fås lodd. Den i den tid så ansette danske kritiker. Clemens Petersen, skildrer ham således:1

«Der var dengang en mærkelig Lighed mellem Jonas Lie og Bjornstjerne Bjørnson, ikke i det Ydre, heller ikke i deres Op* træden, knapt engang i deres iMeninger, men i det Indtryk, de gjorde, især naar dette fik et vist Præg af Fortrolighed.

Smaa Forskjelle var der nok af mellem dem, og adskillige var meget paafaldende. Bjørnsons Briller var saa fint lavede, at naar han stod i Skyggen, oversaa man let, at han over* hovedet brugte Briller, medens man hos Lie altid saa Bril« lerne lidt før man saa Manden. Bjørnsons Haarvæxt sad om hans Pande som en Mur«Krone og kunde ikke ordnes hverken med Kam eller med Fingrene: han brugte en Heste« Kardæske. og brugte den saaledes, at en almindelig Dødelig vilde være blevet skaldet i Løbet af otte Dage under saadan en Behandling. Lies Haartop lignet en Flok Fugle, der lige løftede paa Vingerne for at flyve afsted, og han holdt Orden i Sværmen ved et eiendommeligt Kast med Hovedet. Bjørn« son gik gjerne med et lille, kulørt Silketørklæde, knyttet løst under en bred, nedfaldende Skjortekrave, hvilket dengang betragtedes som genialt og gav Anledning til, at den første Bemærkning, en Fremmed gjorde om ham, lød paa: «Hvils ken Hals det Menneske har!» Lie brugte et sort Atlaskes Halsbind, der holdtes sammen bag i Nakken ved en Spænde og over hvis øvre Kand cn snever lille Manchetkant var strøget omhyggeligt ned. Dette betragtedes allerede dengang som lidt Gammeldags og gav ham virkelig ogsaa et noget ældre Udseende. Man maa imidlertid ikke heraf slutte, at der var noget Flot ved Bjørnson og noget Zirligt ved Lie. Tvertimod. Vilde man endelig have anvendt de to Udtryk paa dem, maatte

man først have vendt dem om.

Ogsaa dybere Forskjelle traadte frem strax ved den første Berøring. Bjørnson havde noget, som Lie ikke havde: det

1 I «Nordlyset». Chicago. 2. des. 1893.83

ji. Okt. 70.

Kxre Htgd: Om Jona» I.ie» fortxlling kun dctie: Kast den i trykkeriet straks, skynd pi af alle krxfter, fS den op til Nordlandene for Jul og over hele Skandinavien; den vil lyse som en hvid mige i den grl vinter-luft. Deres innerlig hengivne Bjørnst. Bjornson.

store, historiske Syn, som gav hans Tanke dens Magt og hans Tale dens Glands, og dog var Lie af de to den, der havde de fleste historiske Kundskaber og de mangfoldigste historiske Interesser, ligesom ogsaa flere af hans Værker er blevet Kulturdokumenter, som ingen, der studerer Norges

J84

Historie, kan tænke paa at springe over. Omvendt havde Lie noget, som Bjørnson ikke havde: Lunets uudtømmelige Velvilje, denne det Komiskes store Overbærenhed, der er lige ved at gjare en Viclgcschrei til et ganske hyggelig Men* neske, Satirens rappe Smæk, der giver et Smæld og dermed afgjør Sagen; og dog var Bjørnson et let omgjængcligt og meget medgjorligt Menneske, overfor hvem man ubetinget altid havde Uret, naar man gjorde ham vred eller æggede ham til Voldsomhed.

Men tiltrods for alle baade smaa og store Forskjelle fik man dog altid, hvad enten man talte med den ene eller med den anden, et Indtryk af, at det var den samme Ild, man sad og varmede sig ved. Naturligvis maa dette have forandret sig meget i Aarenes Løb. Men man faar dog endnu stadigt, naar man ser paa dem fra en lang Afstand, en levende Følelse af, at der er Sammenhæng imellem dem i selve Naturbunden, og om et Par Hundrede Aar, naar alle ser paa dem fra en lang Afstand, vil deres Navne ved de tusinde Leiligheder komme til at følge hinanden i det samme Aandedræt som Luthers og Zwinglis.»

— I dette år — 1870 — debuterte Lie. Da hadde Camilla Collett forlengst skrevet «Amtmandens Døttre», Vinje var død, Ibsen hadde forlatt landet og begynt sin store seiers* gang over landene, mens Bjørnson «som en ung Gud» svang herskerstaven på det hjemlige parnas — samtidig med at Georg Brandes nede i Danmark slo vinduene op mot Europa.

Det var efter pariserkommunens tid. «Internasjonalen» — denne mektige anarkistisk=revolusjonære forening som hadde foreninger over hele kontinentet — fylte Europa med skrekk, alt mens Marx's og Lasalles skrifter føk som gnister over verden.

Jonas Lie, som aldri lå for de brede almensetninger og som aldri forsvor sig til noget parti, virket gjennem «Den Fremsynte» både som nv og som gammel — ny, fordi boken i all sin romantikk var så dypt virkelig; gammel, fordi den i85

motsetning til tidens plumpe støi førte sitt frem på en egen forunderlig besnærende stillferdig måte.

Lie var merkverdig langsom og seig i sin utvikling. Ennu da han var 58 år gammel, erindrer jeg at han en dag i Paris bemerket: «Ja, nu tror jeg at jeg begynner å bli voksen.» Men med «Den Fremsynte» var det som om solen brot gjen* nem den Nordlandståken hvori han inntil da hadde famlet og «følt» og «ant».

Den åndelige atmosfære hvori Lie hadde tilbragt sin ung= dom og manndom, var tidens høieste og reneste. Sjelden har en ung mann hatt en så begavet venneomgang og sjel* den vokste et talent op i et grovær som det som i 1860-årene gikk over Norge. Men sjelden har også livet merket sin mann så dypt, som Kongsvinger=krisen merket Lie. Hans samvittighetsømme natur var blitt skremt like inn i blodet — som en ung hest, som er kommet ut for et lokomotiv. Han hadde brent sig på den nakne, brutale virkelighet som på en gloende ovn, og han rygget sky tilbake for igjen å komme i dens nærhet. Han hadde stiftet bekjentskap med det

som han i et brev til dr. Kahrs kaller «hensynenes ver* den». Og som et utslag av denne banghet for livet, var det at han i disse år med en næsten pinlig selvovervinnelse eng» stelig holdt sig borte fra å menges op i tidens og dagens politiske spørsmål, hvis larm han fornemmet lik en sugende og lokkende malstrøm. Og han holdt tappert stand, mens det brente i hans indre efter å få være med.

Med «Den Fremsynte» var Jonas Lie plutselig skutt op i de store dikteres rekke. Men hvad kunde all ytre ancrkjen« neise hjelpe når jorden sved under ham og det ubestemmes lige lumre lå der — i luften, i alles blikk — at han som Faste Forland likesom skulde stå standrett for alle dem som han kom i berøring med. Det såre punkt lå alltid og skalv inne i ham. Og alltid trodde han ut fra sin egen selvbebrejdelse å lese den bitre anklage i næstens øie.

Selvsagt var hans måte å ta tingen på overdreven, ja86

overdrevent nervøs. Men det kaster lys over en setning som i forskjellig form stadig gikk igjen hos Lie og som kan sam* menfattes derhen, at åndelig vekst for ham nøie stod i pakt med hans samvittighet. lin sannhet blev med andre ord for ham först til overbevisning når forstand og følelse dekket hinannen. Da først stod han med god samvittighet på den nye sannhets grunn. Det kom fra hjertet, da han i sin tid i en tale brukte ordet «Frisinnet samvittighet», et uttrykk som blev grundig og helt forståclsesløst opfattet av den kon« servative presse.

Han følte at han måtte ut av de vante forhold om noget skulde bli utrettet. Efterat han med offentlig understøttelse (250 spd.) hadde foretatt en kortere reise langs kysten op til Nordland, en reise som bare i formen kunde kalles en studie* reise, søkte han stipendium, hvilket blev tilstått ham med et beløp av 600 spd. (4(10 spd. av statens midler og 200 spd. av det Schåfferske legat). Reisen skulde gå til Rom via Amsterdam, Bryssel, Paris, Marseille og Civita Vcechia. Der var jo mange betenkeligheter, idet det dengang var noget høist usedvanlig å dra utenlands med hustru og fire små barn. Men fru Lie hadde mot. Hun visste at dér lå frelsen for ham som dikter.

Og den aften i september 1871, da skibet gled ut fra Drammens brygge, stod alltid for Jonas Lie som den lykke* ligste i hans liv. Mere og mere svant landet, større og større blev avstanden, mens han — som det heter i «Faste Forland»

— stod der «med Følelsen af, at Virkeligheden med sine Krav og Fordringer strakte sig ud efter Damperen som to Hummerklør, der vilde gribe efter ham».

Rom var jo dengang arnested for all kunstnerisk kultur

— hvad München og senere Paris skulde bli. Man gikk der nede med blote, bredbremmede filthatter og langt dikterhår og snakket estetikk og svermet for «det skjønne». Det var som et åndens fristed, hvor den gamle romantikk ennu87

kunde få leve i ly og fred for den brutale, nye tid, som larmet over verden, truende med endog å trenge inn i og besmitte selv det aller helligste — hjemmet og familien.

I mere enn tre år blev Jonas Lie uten* lands — og det blev tre fruktbare år. Han fant under Sydens blå himmel den sinnets ro som betinger alt ånds« arbeide, og under inn* trykket av den gamle kunst lærte han — om enn i begynnelsen f am* lende — å sette sig all* tid sterre mål.

Der var dengang mange nordiske kunst* nere i den evige stad. og Lies omgikkes de fleste av dem. Det var Bjørnson, som dog først kom senere, billedhuggerne Runeberg, Borch. Mageisen og Fladager (som døde og ved hvis begravelse på den protestantiske kirkegård Lie skrev et minnedikt), enn* videre Johan Bøgh og L'ietro Krohn, som dengang utdannet sig som maler, samt dikterne Hauch, Goldschmidt og Faber, hvilken siste hen på aftenen ufravikelig fremsa sin friske krigersang: «Dengang jeg drog afsted —.» Hvis man ikke samledes i «den skandinaviske forening», hvor bl. a. Lie til en Mortensaften skrev en sang som finnes i hans dikte, mot«

Drimmfn 1871.88

tes man regelmessig i «Café degli Artisti», hvor man selv mcdtok sin mat, til hvilken man fikk sig servert vin, og

her blev der tidt improvisert fest med taler og deklamasjon. Det var ennu i de dager da kunstnerne levde i ånd og ikke var henvist til altfor meget å tenke på de sure penger.

En tilvekst til kolonien var det da en dag billedhugger Borjesson ankom (seiret bl. a. i konkurransen om Holberg« statuen i Bergen 1884). Det var en «glader laks», riktig en fest« svenske, som ruttet med gullstykker når han bare hadde, og sang sin Bellmann som en mester. Hans ankomst til Rom var da også som en konges — uten at han selv visste av det. Med en ytterst slunken «reisekasse» — det het så i de dagers sprog — hadde han på sitt flotte vis tatt inn i byens fornemste hoteli, hvor nettop en fyrste hadde an« meldt sitt komme. Verten lot sig straks av Borjessons seig« neurmessige vesen forlede til å tro at det var den ventede, hoie gjest, og den svenske billedhugger blev straks anvist en suite værelser og for øvrig behandlet som det sig hør og bør en prins av blodet. Men så kom regnskapets dag, og konsul Bravo måtte trede til undsetning og redde situa« sjonen.

Jonas Lie hadde leiet en leilighet i Via Gregoriana 49 og her fortes et i all sin beskjedenhet gjestfritt hus. Rett over gaten bodde billedhugger Borch og frue, og mere enn én gang — særlig julaften — blev risengrøt båret over fra den ene familie til den ånnen.

Sent en aften, som Lies forlengst var gått til sengs, ban« ket det sterkt og vedholdende med dørhammeren, og da Jonas Lie omsider åpnet, styrtet en vill bande mennesker inn i stuen hvor lys hurtig blev tendt og hvor banden, bc« stående av en sultan og en del fantastisk klædde harems« kvinner, leiret sig på gulvet, idet den under trusler og vold« somme geberder forlangte vin, som oieblikkelig blev fremsatt.

Det var naturligvis ingen ånnen enn malerinnen fru Jeri«89

chau, ledsaget av en del medlemmer av kunstnerkolonien, som på denne overraskende manér trengte inn midt på nat« ten og straks fikk satt en fest i gang.

Mens livet kryssedes av fornoielser og utflukter, gikk arbeidet sin jevne gang. Og Jonas Lie lærte å kjenne Ita« lia og den italienske kunst til bunns: Dypt interessert og varmt begeistret kunde han ikke gå sig trett av atter og atter å besoke kirker og gallerier og minnesmerker. Sammen med sin hustru fore* tok han også en reise til de mindre italienske byer, Pisa, Siena o. s. v. for ikke å gå glipp av noget av alt det skjønne som fylte sjel og sans. Hvad han i sin ungdom hadde drømt og lengtet og snakket sig bort i, det motte han her, ansikt til ansikt, i håndgripelig,overdådig prakt.

Men lengselen hjemover — efter sjø og land — lå dypt begravet i ham. Den var bare for en tid forsvun* net fra overflaten — lik en and, som dukker og blir borte, men atter senere kommer til syne. Johan Bøgh forteller herom:'

«Det var i vårdagene i Rom med høi, blå himmel og en velsignelse av blomster på alle kanter, på Monte Pincio, i Villa Doria og på alle torv og hjørner inne i byen, men

1 Samtiden, nov. 1893.

Rom I8?i.90

deiligst var det i disse dager ute i Campagnaen hvor gresset stod hoit som ved midtsommerstid hjemme og mellem sitt bølgende stråhav viste en rikdom av farver fra alle de mange blomster, der gnistret med rødt og gult og blått i solskinnet. Vi nød alle disse deilige vårdager, især da sciroccoen hadde vært slem mot oss tidligere på våren. Men Jonas Lie var ikke riktig i sitt ess.

Man laget til tusenårsfesten hjemme i Norge. Haralds» stotten var jo reist og der ute i havbrynet hvor den stod, skulde den egentlige hoitidelighet foregå. Jonas Lie hadde lovet å skrive festsangen ved denne leilighet, og jeg har ennu aldri sett at en mann med en lovet festsang foran sig befinner sig i et særlig lyst hjørne av tilværelsen. Sangen måtte skrives. Tiden led.

En dag hadde han en del vers ferdige. De blev lest for fru Thomasine, men hun var snart på det rene med at Jonas kunde gjøre det bedre. Jeg fikk også høre versene, og jeg må tilstå at de gjorde liten virkning på mig. Der var

nemlig det i veien med dem at de var «laget», der var hverken salt« smak eller tanglukt i skildringen av kysten, og bølgene rul= let slett ikke med den lystighet og fart som man venter sig av bølgene der oppe på Haugesunds>kanten. Med andre ord: Billedene var ikke naturlige, inntrykkene ikke friske — der var for meget landkrabbe i dem.

Og ingen var villigere til å innrømme dette enn Jonas Lie selv. Han begynte på en frisk, men der vilde ikke komme gli på det.

F.n dag jeg satt på mitt værelse i Via Sistina, banket det hårdt på doren, og for jeg fikk sagt «kom inn» blev den hurtig åpnet — det var Jonas Lie.

«Nu vet jeg» — ropte han — «hvad der er i veien med denne sangen min. Jeg har jo ikke, gutt, sett salte sjøen på år og dag. Jeg er blitt et rent innlandsmenneske. Jeg må ned til Ostia. Vil du være med? Vi kjører imorgen.»91

Næste dag satt Jonas Lie og kone. billedhugger Mageisen og jeg i en stor gammeldags vogn og rullet til Ostia. Vi var alle riktig glade ved utsikten til atter å komme ut til havet, for nu skjønte vi alle at det kunde vi så inderlig vel trenge til efter i måneder å ha sett bare det grumsete, gule Tibersvann.

Og vi kom til Ostia. Der så ikke meget opmuntrende ut. Det var selve melankolien i en docnde bys skikkelse. Jeg husker en 6—7 eller måskje var det bare en 3—4 for* falne hus bak en høi middelaldersmur. Hadde man våget sig inn gjennem porten, kom man ut på en liten åpen plass, hvor byens gebrekkelige, lettellelige hus lå og grundet over verdens forgjengelighet, mens solen stekte mellem husveg* gene og intet menneske var å se på den glovarme «piazza». Imidlertid — et Osteria var der naturligvis, og da det var opdaget, tok vi mot til oss og gikk inn. Det gjaldt nemlig å tilforhandle oss noget vin til vårt medbragte måltid, som vi hadde bestemt oss å nyde i den nærliggende pinjeskog. Vår ankomst vakte ufortjent opmerksomhed Der samlet sig — stille, som vokset de op av jorden — nogen menn og kvinner av et lite hyggelig utseende og med påfallende grå= dige trekk, og uaktet vi var tre nordmenn fra Norge, følte vi oss lettet da vi med vårt bytte i god orden kunde trekke oss ut av den befestede stad.

Der var deilig der inne i pinjeskogen. Summende varme, men så stille og skyggefullt, og så luktet det så hjemlig av harpiks og nåler ganske som en sommerdag i granskogene. Og måltidet var fornøjelig. Jonas Lie var i strålende humør, han fortalte sine beste historier eller lå og fantaserte som cn musiker over snart ett, snart et annet tema, hentet fra syd og nord, fra solen og Nordpolen — som hans vane var når han befant sig vel. Så lod det: «Mot havet stunder jeg,

ja mot havet»--det var Jonas Lie som kommanderte

opbrudd. Vi hadde nemlig et godt stykke vei for oss før vi nåddc helt ut i havstokken.92

Først førte den gamle antikke vei i snorlig linje og med sin uslitelige brolegning et langt stykke gjennem pinjesko« gen, inntil sandbankene begynte. Det hadde gått raskt under skyggen av de bredkronede pinjer — verre blev det da vi kom ut i solsteken og måtte stavre i den løse sanden, banke op og banke ned. Hver gang vi kom op på toppen av en av disse runde dyner, trodde vi å ha havet for oss i hele dets majestæt. Men der var alltid en igjen, og atter en, så det gjaldt å være «havkjær» for å holde det gående i den glohete sand. Plutselig hørte vi bruset av sugdraget på den flate strand, som altså ikke kunde være langt borte. Men mens vi andre tok hvil i den glade bevissthet at målet var nær, tok Jonas Lie syvmilstøvler på og la i vei, som om der hverken var glohet sand eller glohet sol.

F.n stund efter ruslet vi andre videre, og endelig stod vi på den siste banken med Middelhavet skinnende foran oss.

Jonas Lie stod allerede nede i fjæren, ytterst ute, hvor dønningene plutselig reiste sig som glassgrønne hvelv og efterpå fosset innover den flate strand med lange skum« striper. Da jeg kom ned til ham så jeg at han drakk sjø« vann av sin hule hånd.

«Trenger du det også innvendig?» spurte jeg.

«A, det er deilig» — svarte han og slubret i sig — «deilig, prøv bare.»

• Vi tilbragte mange timer der nede i fjæren, og da vi sent om kvelden kom tilbake til Rom, hadde vi atter en fornemmelse av havstrilenaturen i oss.

Kuren var probat. I de følgende dager skrev Jonas Lie sin sang til tusenårsfcstcn.»1

— Om sommeren tok Lies ophold i den lille bjergby «Rocca di Papa» i Albanerbjergene. Man reiste først til Tivoli, hvorfra turen videre foregikk pr. esel. Det var et

1 «Her ligger Haraldshaug sjunken oß graa — vcirhaardt fra Fædrenes dage . . .» (18. juli 1872. Sc «Digte».)93

snurrig optog, som - -

kom dragende: först Lie og frue og den eld* ste datter Asta på hver sitt dyr og så et ståk« kars lite esel, som på den ene siden av ryg« gen hadde familiens tunge, jernbeslåtte kof« fert og på den annen en stor kurv, hvori de tre mindre sønner var stoppet ned, så bare hodene såes.

Her i denne lille, skitne landsby med det vidunderligste ut« syn over Campagnaen og Middelhavet, var det at Jonas Lie skrev sine bøker, «Fortæl« linger og Skildringer fra Norge», «Tremasteren Fremtiden» og «Lodsen og hans Hustru». Her var det også at han, som inntil sitt 40. år hadde gått med bart hode, fikk revmatisme og blev nødt til å anlegge sig den kalott, som det i mange år var ham en pine å gå med, men som senere skulde bli et av de faste attributter.

Og her, hvor familien så å si omgikkes med bøndene på like fot, fikk Lie de inntrykk av folkets kår som senere gav sig uttrykk i den dramatiske diktning «Faustina Strozzi».

Det var på meget nært hold han så bøndene — dels gjen« nem barna, som fra morgen til aften lekte med de små inn« fodte, dels gjennem fru Lie, som ved et enkelt tilfelle op« nådde å bli ansett som noget av en «klok kone». Det bendte

Jona» Lie» io;nnicrha!iR i 187:. Rocca di Papa i Albaner-bjergene utenfor Rom.94

nemlig at den bondekonen som hjalp henne i huset, falt syk, idet hun ikke lot sitt nyfødte barn ta all melken av brystene. Hun jamret sig og skrek av smerte, og ingen forstod sig på tilfellet. Naboene strømmet til og der blev lest messer i kirken. Endelig forstod man at enden var nær. og de gråte« og hylckoner blev budsendt, som man pleide å hente når nogen lå for døden. Da var det at fru Lie kom til — der var fullt op av mennesker i den sykes værelse — men hun skjønte straks hvad sykdommen gjaldt. Resolutt rev hun sengklærne til side, kastet sig til den sykes bryst og tok all melken. Dermed var den unge konen — Felicie het hun — reddet.

Da fru Lie mere enn 20 år senere gjenså «Rocca di Papa», blev hun mottatt av den samme Felicie med omfavnelser og tårer som hennes livs frelserinne samt med ivrig bønn om å få penger!

Fra Rom kom jevnlig kunstnervenner på besøk. Det var under et sådant at Lies og billedhugger Borch og frue op« levde et lite eventyr, som i lange tider minnedes innen kolonien. De vilde nemlig en dag ta en spasertur til Albano, hvis eneste hotell i sommersesongen alltid gjestedes av det høiere italienske selskap. De begav sig avsted i det herligste vær og alt lovet utmerket. Men nettop som de var kommet inn i en hulvei, som på begge sider var dekket av et uigjen« nemtrengelig tornekratt, trakk tunge, blåsorte, illevarslende skybunker sig sammen, og innen de visste ord av det. brøt der et skybrudd løs, så hulveien i en fart blev omdannet til en fossende elv, som rev sten og trær med sig så det rent gikk på livet løs. Selvsagt blev de våte til skinnet — våte som vann og i den tilstand ankom de, da uværet kort efter var over, til det fine hotell. Her blev deres samtlige klær hengt op til tørk — og kun iført et laken gikk de i middagstiden inn i spisesalen til Table d'höte til de for« nemme gjesters undselige forferdelse.95

Johan Bøgh forteller følgende karakteristiske episode fra landopholdet i Albanerbjergene:1

«Det var oppe i Rocca di Papa, en riktig snurrig — eller for å tale estetisk — malerisk fjellby høit oppe i Albaner* bjergene, med gater så steile, at man risikerte å skrape sin nese, dersom man var så uforsiktig å gå

noget foroverbøiet. Lies, nogen dansker og jeg hadde tatt sommerkvarter der oppe. Vi bodde i et «Palazzo» som Overbech, den berømte nazarener og fromme katolikk, hadde bygget, og som nu av en kvinnelig slektning blev leiet ut ti! slike kjettere som vi. Dansken Pietro Krohn og jeg, som var kontubernaler, bodde i selve mesterens atelier.

Vi fikk i sommerens løp nu og da besøk derut av skan* dinaviske venner. Det er fra et sådant jeg har følgende erindring.

En dag da jeg var et ærend inne i Rom, møtte jeg to elskverdige, unge arkitekter, som jeg tidligere på året hadde vært adskillig sammen med, og da de nu gikk og svedet inne i byens gater, bad jeg dem ut til oss i bjergene. Den ene var, så vidt jeg husker, fra Stockholm, den annen var finne og hadde hjemme i Helsingfors.

Det var dyktige folk begge to, men utenfor sitt egentlige fag var de meget uskyldige. Det lot til at de var kommet like fra akademiklassene hodekulls ut i verden. Hvad som beveget sig utenfor arkitekturen, var dem fullstendig like* gyldig. Begeistrede for sin kunst, energiske i sine studier, ensidige i sine interesser med unge fagfolks urokkelige tro på at «kunstens gjenfødelse» ene og alene kan og bor komme fra deres kunstretning, var de tillike, som sagt, såre elsk* verdige mennesker.

De kjente ikke Jonas Lie og hadde naturligvis ikke lest en linje av ham. Tegner og Runeberg var nok de eneste lit* teraturnavn de respekterte ved siden av verdens store arki* 1 «Samtiden», nov. 1893.96

tektcr. Jeg fant det derfor fornødent på forhånd å meddele dem at Jonas Lie for det förste var dikter, for det annet en utmerket dikter og for det tredje et fortreffelig menneske som de vilde ha glede av å treffe sammen med.

Således forberedt ankom en dag mine to arkitekter til Rocca di Papa. De så med megen «vördnad» på den norske dikter og satt som vclopdratte unge mennesker spent lyt» tende til hvert ord som utgikk av hans munn.

Jonas Lie var rett i sitt livligste talehjorne. Han gav sin fantasi slappe tøiler og jaget — således som det ofte kunde more ham de forskjellige samtaleemner ut i paradoksale fornøielighetcr. Hvorledes det nu kom sig eller ei — plutse» lig opkastet han det unektelig noget overraskende spørsmål: Hvad innflytelse vilde det vel ha på forholdene hjemme, dersom Norge hadde cn så overvettes fruktbar og rik koloni i bakhånd som f. eks. Sicilia?

Han fikk oss snart med. Spørsmålet blev levende disku» tert, og der blev foretatt mange rare tankeeksperimenter. Med fantastisk humør og mere og mere optatt av emnet be» gynte Jonas Lie å male det ene strålende fremtidsbillede efter det annet, og vi lot oss villig fore med på den mor» somme fart. Han så hvorledes all Sydens herlighet med duft og farver i form av appelsiner og pommeranser, druer og rosiner og mandler og aprikoser og glødende vin og alt det, som godt er, strok op gjennem dalene og inn gjennem fjor» dene og satte helt ny fasong på folkeskikken, — og hvad skulde vel ikke Norge gjøre ut av Sicilia: Kornkammcr for hele landet, store forretningsforetagender med utforsel vidt over lander.e, dampskibsflåter i kolonitrafikken, raseblan» ding, nytt liv over hele linjen — kort sagt, gamle Norge blev ikke å kjenne igjen!

Spøken blev gjennemført med megen applomb, og vi var alle glade ved de herlige fremtidsutsikter og smauset forme» lig i den forventede herlighet. Bare våre to arkitekter hadde97

sittet med ulastelig ut« trykk og hort på sam« talen uten å mæle et ord.

Vi var midt oppe i moroen, da plutselig den ene av våre unge gjester sier med en li« ten smule indignert tonefall:

«Men tror hr. Lie, at Norge skulde kunne erobre Sicilien?»

Det gav et sett i oss. Den hadde vi ikke ventet. Det vaklet i rekkene som ved et ganske uventet anfall. Men Jonas Lie sprang op av stolen, knipset med fingrene og ropte over til mig:

«Hvad mener du, Johan! Tror du ikke at vi med et par kompanier vossinger og to=tre kompanier sogninger skulde klare disse små italienerne? Pytt sann!»

Og han Io med sin elskverdige, klukkende latter.

Situasjonen var reddet. Sicilia erobret.

Da jeg en ukes tid senere motte mine to arkitekter inne i Rom, spurte jeg hvad de syntes om Lie.

Da svarte den ene:

«Han var særdeles elskverdig, men en forbasket norsk storskrytarc.»

Jeg omfavnet min venn for de ord, og vi skiltes som de beste venner.»

7 — Jona* Lie.

Jonai Lie* barn i 1(71. Fra venirre: Morn, Aira, Michael, Erik.98

I et privatbrev til mig skriver Bogh følgende linjer som tør bidra til a fullstendiggjore billedet av opholdet i den lille landsby: «Du husker maaske, at Pietro Krohn og jeg boede ovenpaa — over Fritrappen, — og i varme Dage dækkede vi Frokostbordet ude paa Trappen. Nedenfor dækkede saa Din Mor sitt Frokostbord, og Følgen blev, at Samtalen gik livlig fra Bord til Bord, indtil det endte med, at Krohn og jeg kom nedover Trappen, satte os ved Jeres Bord og fortsatte Samtalen. Ved disse Leiligheder var Jonas ret i sit Es, øste af sit rige Væld, fortalte Historier, udviklet merkelige Fore* stillinger eller opstillede høist paradoksale Paastande — ind* til gjerne Din Mor mindede om, at der vel ogsaa skulde arbeides noget. Jonas skrev dengang paa «Tremasteren». Det var ved en saadan Leilighed, at han sa: «Ak, Johan, om vi kunde leve af at snakke, hvilke Indtægter vi da skulde ha!»

Gjennem hele sitt liv var Lie en flittig og talentfull brev« skriver. Hans skrivelser til foreldrene og til vennene med Bjørnson i spissen gir et livlig billede ikke bare av hans pri* vate forhold, men også av hans politiske og sociale syns* måter. (Jeg henviser i så måte til «Jonas Lie og hans sam* tidige. Breve i udvalg», samt til førsteutgaven av nærværende bok, begge på Gyldendals forlag.) Han skildrer vanskelig* heten ved å bo i utlandet med 4 barn. «Thomasine er ene* pige, hun er skrædder for deres klæder med stopping og lapping, madlavning 3 gange daglig samt opvask, paaklæd* ning og badning af børnene, læsning med dem og meget andet.» Og samtidig er hun hans litterære rådgiver og det «sikre, usvigelige kompas som styrer min digterfærd. Hun er en mester til at bortskjære alle overflødigheter, hvilket jo ifølge Goethe skal være saa vigtigt. «Tremasteren» er saale* des for en stor del blevet til af alle de bortskjæringer af de talrige vidtløftigheder, som oprindelig «Den Fremsynte» var udstyret med.»99

Overfor Bjørnson var han alltid den beundrende venn. men han undlot aldri å si sin mening, og den var ofte både meget kritisk, meget belærende og ikke så lite de haut en bas. Og Bjørnson tok det på den lærvilligste måte, fordi han alltid innerst inne hadde en uhyre respekt for det, som han senere så dypt sa sig å forakte, — embedsmanns« kulturen.

Men hele tiden under Komer«opholdet følte Lie — som vi har sett — at han allikevel var utenfor alt det, som efter hans uttrykk i et brev «puttrede i den hjemlige gryde».

CHRISTIANIA

Under sitt årelange Romer«ophold hadde Jonas Lie levd under en stor, fri himmel og — kunstnerisk sett — i en hedensk luft. Det var en beklumret, trykkende atmosfære han kom inn i da han våren 1875 kom tilbake til Christiania. Innenfor sin familie møttes han av meddelelsen om at hans svigerinne, Erika, den store pianistinne, mulig vilde se sig nodt til å opgi kunstnerbanen av hensyn til sine overdrevent religiøse omgivelser. Fru Thomas Heftye fortalte at kong Oscar, da fru Erika engang spilte på slottet, hadde bemerket at «det var stor skade om hennes fästmann ikke vilde at hun skulde fortsette med kunsten», hvilket altså heldigvis ikke blev noget av. Og det ergret Lie allerede efter få ukers ophold her hjemme, at hans bekjente rødmet ved å se et par minia« tyrstatuer fra den greske kunst, som han hadde bragt med sig fra Italia, — han blev tvunget til å gå til gipsmaker Guidotti for å anbringe fikenblad på deres vakre skik« keiser.100

Hans litterære stilling var mere smukt enn sterkt be* festet. Hans store sukces med «Den Fremsynte» hadde spent forventningen. Visstnok hadde «Tremasteren Frem*

tiden» og «Lodsen og hans Hustru» gjort lykke, men der lå allikevel som en skuf* feise i luften.

Som leilighetsdikter had* de han vunnet overordent* lig popularitet, og han blev sterkt, kanskje altfor sterkt, benyttet i tilfeller hvor man av politiske grunner ikke vilde vende sig til Bjørn* son. Han blev derfor av det oprykkende, mektige ven* streparti og dettes presse sett på med misliebige øine — og det så meget mere som han i disse år, da luften gjenlød av kamp og høi* røstet litterær diskusjon, hadde holdt sig forsiktig tilbake og ikke tatt politisk parti. I sådanne tider der går som et vilt ras over en nasjon, nytter det ikke å komme til orde medmindre man er helt med i skriket — og skriker hoiere op enn de andre. Og Lie var aldri av de højrøstede.

Samtidig med at han hadde hatt den tilfredsstillelse at stortinget den 17. april 1874 enstemmig og uten debatt hadde bevilget ham diktergasje i likhet med Bjørnson og Ibsen, mottok han det förste utdelte eksemplar av kong Oscar II's belønningsmedalje i gull, stiftet ved kroningen i Trondhjem 1873, til hvilken han hadde skrevet kantaten, og utnevntes til Olavsridder. Dette skulde heller ikke bidra til å gjøre ham populær i den frisinnede presse.

Rom 1S7J.101

Han føltes efter sitt utenlandsophold og den dermed for* bundne holden=sig*borte fra all deltagelse i det politiske og sociale liv som en fremmed, en utenforstående. Men det, som dog i all stillhet mest virket som salt i sure øine, var hans for* hold til kong Oscar. Kongen, som jo også var dikter, likte Lie og viste ved alle anlednin* ger at han fant behag i hans selskap. Selvsagt stod dette også i for* hindelse med politiske hensyn: Venstre satt inne med de litterære navn, på høiresidcn stod ingen. Det gjaldt altså å trekke den elsk* verdige, i publikum så avholdte Jonas Lie over til sig. Han blev derfor også, som nevnt, ved alle mulige og umulige anledninger anmodet om og opfordret til å skrive alskens vers og dikte — ikke minst til ære for kongehuset.

Jeg husker så godt hver gang en av hoffets livréklædte funksjonærer kom med den trykte innbydelse til å innfinne sig på slottet. Vår gamle pike. Rønne, kom da gjerne sprin* gende inn i stuen og ropte: «Her er bud fra kongen om Di vil spise hos'n!» Og hvor ofte bar jeg ikke min fars floss* hatt mens han snippkjoleklædt — det var i sommertiden — gikk op gjennem Slottsparken.

Fni Erika Nimcii.102

Han var uten forbehold kongens yndling, og som sådan hadde han sitt eget frisprog. Hvad hans majestet ikke vilde ha tålt av nogen ånnen, det tålte han av Jonas Lie. Han for* ærte ham sine boker, og der var en tid da han vilde gjöre ham til sin private bibliotekar, likesom han også søkte å formå ham til å bli frimurer. Men Lie var alltid imot all slags hemmelig foreningsvesen, og alle henstillinger var derfor forgjeves. Samtidig skjenket enkedronning Josephine ham en kostbar snustobakksdåse av gull med hennes eget portrett i ophøiet arbeide på lokket.

Lie begynte imidtertid mere og mere å føie at han ad denne vei lett kunde bli trukket lengere enn han selv vilde. Med god samvittighet kunde han ikke i de tider både vanke i hoffkretser og i Arbcidersamfundet. Han kunde som ærlig mann ikke samtidig være venn både med kongen og med Bjørnson. Og i denne sin følelse blev han kraftig støttet av sin hustru som fra sitt barndomshjem var opdratt i utpreget demokratisk*frisinnede synsmåter.

En vårnatt i 1878 kom Lie hjem fra slottet og fortalte at kongen hadde vært så overmåte elskverdig å tilby sig å være behjelpelig med å få hans store, trykkende gjeldsbyrde betalt. Det vilde jo være en stor ting — større enn nogen aner — å bli denne kvitt for tid og evighet. Men — men . . .

Helt til langt hen på morgensiden talte Lie og frue sam* men om det storartede tilbud, og det var da især fruen som rådet til ikke å motta det. «Uhyre lettet sovnet vi begge inn,» tilføiet fru Lie da hun fortalte mig om det.

Den følgende morgen gikk Lie uten å være anmeldt op på slottet og bad om å få tale med Hans Majestet. Han for* klarte sin stilling og utviklet hvorledes han i tilfelle bare vilde komme til å føie sig bundet på et annet vis — og en kunstner måtte føie sig fri hvis han skulde kunne øve sin gjerning helt ut. «Nå, så slår vi en strek over den sak!» svarte kongen utålmodig og vendte sig.103

Kort tid efter — høsten 1878 — brot Lie op for sin ånnen utenlandsferd som skulde komme til å vare i 27 år.

Hans stilling i disse og de nærmest følgende är må sees i belysning av disse forhold i forbindelse med hans person* lige bakgrunn i Kongsvingerstiden. Helt op i hans siste år lå denne som et trvkk over ham. Det var først da han ca. 25 år efter hadde fått avviklet gjelden at han syntes han med god sam* vittighet hadde rett til å sette eget bo på norsk grunn.

I et av sine mangfoldige brev til Bjørnson tilføier han i en efterskrift: «Jeg skrev Igaar* aftes:

Herre — Du satte mig paa morkt Vand i en mork Nat!

— stængte alt rundt mig; — var det for ut jeg skulde ane Dig og Din Frelse?»

Noget av mismotet i disse linjer er der også over Lies bøker i denne tid. Hans dikterskib farer ikke med alle kluter satt. Flagget vaier matt for vinden og farten går for lavt seil.

De bøker som Lie skrev under sitt Norges*ophoId — «Faustina Strozzi» og «Thomas Ross» — hørte ikke til de meget betydelige. Hans vesentligste anseelse fløt dels på «Lodsen og hans hustru» og «Tremasteren Fremtiden», dels på NordIands«fortcllingene, i hvis anledning han til stadig* het fikk høre at dér var han egentlig hjemme — han hadde intet talent på andre områder — dels også på hans leilighets* dikte.

Hans stilling til «gjennembruddet» i litteraturen, som representertes av Georg Brandes, gjorde også sitt til at hans

Kristiania 1(79.104

navn ikke hadde den rette klang. Avgjort å ta parti var aldri Lies sak og det forlangtes i de dager. «Du er den frieste mann, jeg kjænner,» skrev Bjørnson til ham. «men det ska» der dig.»

Brandes hadde anmodet Lie om å være medarbeider i hans nye tidsskrift, «Det 19de Aarhundrede», som samlet alle de ypperste penner om sig. Men Lie avslo. Fra den dag var Lie boikottet av den høieste danske kritikk. Brandes ophørte — som han senere engang erklærte — a lese hans bøker. Først efterat «Livsslaven» var utkommet, blev Jonas Lies navn regnet med av den store kritiker, som da også person« lig i Paris gjorde visitt hos dikteren.

Lie var på dette vis stedt mellem mange ilder. Av tidens høieste litterære kritikk var han boikottet. Som venn av kong Oscar og som vankende ved hoffet var han ille sett av den under Bjørnsons tegn levende og virkende venstre« presse. Og delvis av samme grunn blev han tatt til inntekt av høire med dets hovedorgan Morgenbladet i spissen — og han fikk også fole dets kjærlighet. Det var jo nemlig et særkjenne for dette blad — Frieles Morgenblad —, at det aldri evnet å løfte sine egne menn så de syntes. Det hadde dem alltid bundet — som drager — i en snor. så de kunde trekkes mot jorden igjen om de skulde stige for høit. Alltid lagde bladet sin egen lille Kristiania«målestokk på det used« vanlige, alltid var det de ufarlige middelmådigheter som skrekes op, altid feltes der dommer efter små hensyn, alltid ventet det med sin anerkjennelse, til det dertil for skams skyld blev nødt og tvunget.

Morgenbladets dom hadde dengang en ganske særegen betydning. Det var opinionen i embeds« og overklassen som fant sitt utlop i bladets spalter, og såsom denne instinkt« messig følte sig som den der politisk vilde ligge under, var den hatsk og sur og gallefylt. Redaktør Frieles tennerskjæ« ren lød edderspent hvislende over det hele.105

Morgenbladet var de lyse og småvittige hoders organ, som vel kunde agere og gjöre sig gjeldende i en privat salong, ja endog innen byens snevre ramme, men som alltid tapte når de kom ut for den store, offentlige opinion.

Som Wergeland hadde opfordret Morgenbladets journalister til å «hvesse sine reveklør på klippen» og som han ønsket heller å være en skald blandt indi» anere enn dikter i Norge, så skrev også Welhaven:

Og mangen Genius har Lienken slidt,

men først naar Sydens Sol hans

Hjemve svaler og forst naar Verden om hans

Storhed taler, faar den Forviste et Slags norsk Credit.

Vinje, Ibsen, Bjørnson, Kielland, Elster og Garborg, ja, alt hvad der var høit og rankt i Norge, fant alltid den bitreste motstand i Mor» genbladet. Hvad Jonas Lie angår, så blev han i årrekker behandlet som et talent som virkelig av og til fortjente både anerkjennelse, opmuntring og ros. Men helt alvorlig tok bladet ham ikke. Og der var vel ikke en av de opdukkende skribenter eller skribentinner som ikke straks sattes op ved siden av eller over «Den I'remsynte»s forfatter. Men især var det dikteren — for himmelens skyld ikke politikeren! — Bjørnson med hvem

Drctilrn illi.106

han alltid blev sammenlignet. Ti på tross av alt hat vat Bjørnson den gudbenådede, som man innerst inne tilgav, mens Lie nærmest var en journalistisk begavelse, et livlig gjenfortcllertalent, som i heldige øieblikk formådde å for» fatte en lun, elskverdig bok som det var anmelderne kjært a kunne anbefale til det lesende publikums bevåkenhet.

Disse stadige giftdrypp, som alltid holdt Jonas Lie nede i de godslige og middelmådige talenters rekke, falt så urners kelig og inderlig velmenende — og de forfeilet ikke sin virks ning. Redaktør Friele som så strengt våket over at uortos dokse meninger på det politiske område holdtes borte fra bladets spalter, uttalte overfor en politiker som forundret sig over dette Morgenbladets forhold til dikteren, at han «dessverre ikke kunde kontrollere alt hvad der skrives i et stort blad, og at han ofte hadde beklaget at en illcsinnct kritikk var sloppet inn».

Nedklapningen vedvarte imidlertid allikevel og Lies anseelse var jevnt synkende. Han følte sig som den der har alle makter imot sig — og som allikevel kjente sig fylt av ubendige krefter. Men hvor skulde han gripe fatt, hvors ledes skulde han rope for å bli hørt?

I et brev (dat. Hamburg d. 16. des. 1881) til professor L. Dietrichson, som jeg velvillig har fått adgang til å bes nytte, uttaler Lie sig om stillingen — og da særlig om sin

stilling som leilighetsdikter. Det heter bl. a.: «---Lad

mig sige Dig, at jeg i ti (10) Aar har offret mig som en Hund, sprunget i Vandet ikke en, ti eller femti, men huns drede Gange for vore gode Navnes og Kristiania Byes Vel saavelsom for hele Kongehuset; men jeg kan ikke udenfor ved Schweigaards Minde1 nogengang erindre at have havt nogen Hygge af det, — tvertimod, netop af de Folk og den Presse, som skulde være nærmest til at se, at det var mig, som her Gang paa Gang offrede baade Navn og Tid og

1 Til dette hadde Lie skrevet et dikt, inntatt i «Digte».107

Ryg. blev disse Digte behandlet i en saa egen tvilsom Tone (og det uagtet de slog an i Publikum), at jeg tilslut nægtet at skrive flere. Det var da Dronning Josefine dode, at man fra Kristiania atter anmodet mig og — uagtet jeg af flere Grunde netop personlig holdt af hende og jeg netop vilde givet meget til for dengang at have kunnet skrive, saa det tog i Folket, om hende — saa stod Sagen, ærligt og sandt ud sagt, saa, at jeg følte, hendes Minde ikke vilde være tjent med at komme under vor — især konservative — Presses tvilsomme Hm! Hm'er! og nødtvungne Indrømmelser af Plads i dens Spalter. — — — — Jeg har ikke Lyst til den Slags længer! — al Illusion er mig forlængst betagen. Jeg antager ogsaa Du selv godt kan sætte Dig ind i dette; thi Du, som de altid trækker paa, faar vel ogsaa kjende lidt af Fornøielsen, uagtet Du gjør det talentfuldt og varmt.

I en utgave av CoIlans oversettelse av Kalevala finner jeg på et blad forrest i boken følgende vers, nedskrevet med blyant:

Mit Atelier det staar i en Dal ug af og lit horer jeg Vivene tude, og af og til glor En gjennem min Rude og sdr ind i Sluen saa glubsk og saa gal. De glisende Tænder og blodlobne Blikke de naue mig ikke: —

l Vinterkvældsdigtet just Maanen sig tiender, viser mig sljernesaa't, hvor jeg mig vender, snehvide skinnende Kiger og Slrænder hoit over Striden,

hoit over Vismandens høieste Viden.

1877. J. L.

Lies navn var så lavt i kurs, at han, da han vilde skrive en biografi av fru Laura Gundersen og i den anledning ut« bad sig en del oplysninger, enn ikke fikk noget svar. Fem«108

ten år senere, da Jonas Lie hadde vunnet seier, stillet saken sig anderledes: Fruen kom da til Berchtesgaden og gjorde åpent sine undskyldninger.

Det er med tanken på disse tider at Lie skrev sitt dikt, «Furuen» (se Digte):

Isommcr blandt Hauger og Bakker en herlig Furu jeg saa; den stod der saa staut og saa vakker med Foden i Stenuren graa.

Den stod der som Kjæmpcn i Fjeldet med knudret og vcirvrcden Rvg, den stod der alene i Heldet, saa solrod, saa lun og saa trvg.

Saa bar og saa barket var Kroppen, og Armen saa muskelstærk strakt med Kronen som Skjold der i Toppen mod Stormens og Haglskurens Magt.

Og slik har den staat der og dystet og knægaats med Uvéirets Flod, mens Vintren gav Skjorten om Brystet og Stormen slog Krog for dens Fod.

Den ingen vil synderlig prise, til Kubbe den fældes engang; — og dog er jeg vis paa, dens Vise det var just en Høvdingesang.

Den staar der alene paa Vagten med Maaltrost og Spottcgjøg i, — det er först, naar Stormen tar Magten, den orgler en stor Melodi!109

TYSKLAND

Luften var for lummer hjemme i Norge. Høsten 1878 brot Lie op og bosatte sig i Tyskland, først en vinter i det vinbjcrgomkransedc Stuttgart, dernæst i Dresden, mens han om sommeren tok ophold i det vidunderlige Berehtesgaden i Salzburgeralpenc. Han var mismodig og nedtrykt og lette, som han selv sa, «efter sin egen form». Visstnok hadde han publikum for sig og i sin forlegger, Fr. Hegel, hadde han en tillitsfull, aldri sviktende venn. Men det hadde han på det rene, at hvis han ikke kunde drive det til noget mere og annet som dikter enn det han hittil hadde drevet det til, så vilde han soke sig inn i en eller annen praktisk livsstilling, f. eks. i tolUetaten.

I den store Dresdener«park «Grosser Garten» gikk Lie og frue sine daglige turer, og det var i disse tider hun som holdt ham oppe og gav mot. Partistriden raste som vold* somst hjemme i Norge og litteraturens menn leverte sine innlegg som med knyttnever. Alexander Kielland var under basuners klang rykket frem i første rekke, Kristian Elster o. a. bares hoit på skjold. Nede i Danmark hadde «Gjen« nembruddets menn» stormet og erobret Parnasset for sig og sine, alt mens de omhyggelig voktet alle innganger mot meningsfiender. Jonas Lie var blandt dem som blev holdt utenfor; det var så vidt at den toneangivende kritikk regnet ham med — som oftest sprang man over ham.

Da inntraff to begivenheter, som begge bidrog til å klar* gjøre den flokete stilling hvori Lie var stillet. Wergelands« statuen skulde avsløres og Jonas Lie skulde skrive kantaten. I den anledning overfaltes han i venstres organ, Dagbladet, med en malproper artikkel: han opfattedes som den der stilltiende tok parti for høire i striden om hvorvidt Björn« son skulde holde festtalen eller ikke.

Hadde Lie gjennem år fått en vennlig nedklappende be»110

handling av den konserva* tive presse, så fikk han nu erfare hvad det liberale parti mente. Han blev hånet som leilighetsdikter, blev spottet som hoirepoet og fikk i det hele en medfart, som om han var en uverdig person. Lie

gav svar — og det et svar med hom og tenner. Han avviste kort og bestemt beskyldningen om å la sig bruke av hoire mot Bjørnson. Han var ingen utveisstrømpe for nogen, men vel hadde han kanskje skrevet dikte ved anlednin* ger hvor andre ikke våget å risikere sitt populære navn. (Denne setning blev opfattet som myntet på Bjørn* son.) Han vilde forbeholde sig å være kunstner — bare kunstner. Hvad hans politiske anskuelser angikk, så ved* kom de ikke andre. Men eftersom man spurte, kunde han gjerne gi svar. Og så fulgte der et «politisk ønskeprogram», som til fulle godtgjorde at han umulig kunde innrangeres i noget som helst av de bestående politiske partier. «Pro* grammet» stod helt for hans egen regning og passet ikke inn noget sted. Den slumrende politiker i ham var våknet, halvt ørsken, helt fylt av steil tross mot alt partigjengeri, — og nu raste han som en olm okse mot et rødt klæde.

«Ønskeprogrammet» var så helt på tvers av alt som skulde menes, at det nærmest blev henlagt i blek forargelse. Men det som dypest og innerst harmet, var allikevel den ovennevnte formentlige hentydning til den nasjonale parti*

Jona» Lies forlegger Fr. Hegel. 1870.111

gud, som Bjørnson dengang var. Det regnet inn over Lie med skrivelser fra venner og bekjente. I et av sine mange brev, datert Dresden 13. mai 1881, skriver han til dr. Lind» seth:

«Kjære Lindseth!

Jamen undervurderer I mig allesammen! — den Opsats i Dagbladet blev skrevet og sendt i Tiden fra 11—12 om Frm. i Harme over den foragtelige Maade, hvorpaa man havde anført mit Navn i Dagbladet i Anledning af Werge» landsmonumentet, — jeg tænkte ikke mere paa Bjørnson

end paa Amerika--Min Mening var den, næst at slaa

igjen, simpelthen at feie rundt min personlige Stilling, saa jeg ikke blev trukket med ind i Politiken, hverken til Høire eller Venstre (thi jeg findes ikke der) eller det, de kalder Centrum; jeg vilde sige, at jeg politisk vilde være Privat» mand som enhver anden ubemærket Borger (som Kunstner og Digter erkjender jeg mig derimod at tilhøre Offentlig» heden) indtil det behager mig selv offentlig at træde ind i

Politiken —--Min Glæde i Livet har været mine Venner

og dem vil jeg nødig, nodig tabe, og Du kan være rolig for, at jeg betænker mig tre Gange, før jeg optager nogen Hand» ske, som Du siger — skjønt saa vidt til «Pjalt» har de gjort mig, at Fristelsen nok kunde være der! Det har overhovedet ikke været Frygten for andet end min egen indre Mening, som har afholdt mig fra at kaste mig ind baade her og der — ja, og saa Tiden, jeg maa se til at faa noget gjort. Lind» seth!---»

Stod saaledes Jonas Lie ennu utenfor partiene så skulde han få måneder efter — hosten 1881 — komme til å innse at — blandt de konservative horte han iallfall ikke hjemme. Et nvtt tidsskrift med den frie diskusjon som program112

var under dannelse med professorene li. Sars og Skavlan som hovedinnbydere.' Blandt dem som på anmodning om litte» rære bidrag svarte ja og således opførtes som medarbeidere, var også Jonas Lie, for hvem den helt ut åpne og frie meningsveksel alltid var hovedhjørnestenen i alt åndsliv. Men dette kunde hoire og dets organ Morgenbladet ikke tåle. Det var «frafall» fra den ene saliggjørende lære og det kunde selvsagt kun forklares ut fra en lumsk beregning fra Jonas Lies side om å innynde sig hos venstre og derigjennem opnå en forhøjelse av sin diktergasje.

Tankegangen i det utall av privatbrev som han blev over» fust med i sakens anledning, var av samme skrot og korn. Man søkte å true ham på pungen, man antydet at han «ved å låne sitt navn som bidragsyder til det nve tidsskrift prisgav sig til et parti som ikke kjøpte boker», og man delikaterte ham med skrekkinngydende meddelelser om at hans billede «var ute av kurs og ikke mere å se i noget bokhandlervindu». lin av højrepartiets menn slutter en skrivelse med følgende set» ning, der har noget over sig som et sukk: «Husk, at Du nyder den største Anseelse som norsk Forfatter blandt det velsindede Publikum, der anser Dig som den eneste duelige

Digter, der er ren for Smuds og hvis Bøger man kan give sin Familie i Hænde. Du har et meget stort Navn og Du er vort Nødanker.»

Ja, det hendte sogar at en meget kjent norsk prest kom til Dresden og iherdig forsøkte å formå Lie til i avisene åpent å erklære at han i alle henseender stod på ortodoksiens grunn.

I denne forbindelse skal jeg tillate mig å citere det vesent* ligstc av et brev fra prof. M. J. Monrad, som synes mig karakteristisk så vel for ham selv som for det parti hvis overhyrde han var. Der ligger noget som et anatema over linjene:

1 «Nyt Tidsskrift».Arendal d. 13. Juli 1882.

Kjære Lie!

Ligeoverfor «Den nye Tid» staar vi vistnok for« skjclligt, endskjønt vi og« saa have noget til fælles. Jeg staar, som De, søgen« de, spørgende, men kan« ske noget mere skeptisk. Jeg vilde saa gjerne, man skulde sige mig, hvori «Den nye Tid» egentlig bestaar, hvilke dens Idéer ere, som virkelig kunne siges at være en Berigelse for Aanden og danne mer« kelige og væsentlige Trin i Menneskehedens Frem« skridt. Men jeg spørger i Almindelighed forgje« ves.---

De forlanger «Discussion». Vil De tilgive mig, at jeg, som jeg tror, belært af nogle flere Aars Erfaring, har noget mindre Forventninger om den offentlige Discussions Ud« bytte? Desuden, saavidt jeg kjender til «den nye Tid», saa vil den igrunden slet ikke Discussion a: undersøgende Tanke« vexel til gjensidig Forstaaelse og Udvikling. Den nye Tids Hoveder ville aldeles ikke discutere med os; de ville kun ex cathedra, fra et ophøjet Stade, octroiere os deres nye Vis« dom og nedtordne, forkjettre alle dem, der ikke strax ville eller kunne modtage den. «Den nye Tid» er, som sagt, «med Visdom fød»; hvorfor skulde den da søge og discutere? Jeg

tror, sandt at sige, ogsaa næsten, at «den nye Tid» tildels har Ret i at forsmaa et ligeligt, venskabeligt Tankeskifte, og jeg har ogsaa for min Del ikke stor Lyst til at discutcrc med «den nve Tid». Thi det gjælder nu Emner og Interesser, hvor egentlig al Diseussion slipper op. Contra principia negantem non est disputandum. Hvor der er Tale om for« skjellige ethiske, religiøse, æsthetiske etc. Anskuelser og Standpunkter, der kan man endnu discutere; men hvor man blot vil kaste al Ethik, Religion, Æsthetik overbord, der er i mine Tanker ogsaa al Diseussion ikke længer mulig. Og saa staar isandhed Sagen. Jeg kan ikke være blind for, at paa Bunden af Tidens uklare Gjæring ligger nu væsentlig Sporgs« maalet om Religion eller ikke Religion — ialfald Christendom eller ikke Christendom — og dette er efter min Mening ikke egentlig noget Discussions=Thema. Her gjælder kun Krig paa Liv og Dod, og man faar paa begge Sider — i Guds eller Djævelens Navn — fylke sine Skarer. I saadanne Tider faar man tage sit Parti og bruge sine Horn, om man har dem, — eller gaa afveien for det Hele. At staa philosophisk hævet over Partierne, er en Luxus, som man vel kun tor tillade sig, naar man er saa gammel som jeg og kan siges paa en Maade at have udtjent sin Værnepligt.

Derfor — og lad mig saa drive min «barbariske Ligefrem« hed» til det Yderste, i den Tanke, at jeg dog stedse taler til en Ven — har det været mig og andre gode Mænd en smerte« lig Overraskelse at se Jonas Lie tage Plads i Fiendernes Ræk« ker, det vil sige deres, der til syvende og sidst dog ville af« sætte Vorherre, écraser l'infame. Vi, som kjende J. Lie, vide nok, at dette ikke er hans Mening, men at han i sin poetiske Sangvinitet endnu troer paa Diseussion, hvor der ikke læn« ger er Diseussion, og ikke rigtigt kjender «den nye Tid», saadan, som denne her hos os gestalter sig.

Enhver, som laaner sit Navn og sin Pen til det nye Tids« skriff, vil uundgaaeligt blive antaget at have indskrevet sig115

i den bekjendte bloksbergske Rulle. Rækker man en Finger, saa veed man nok, hvem der beholder hele Haanden.--

Tag nu, kjære Lie, for Alting ikke fortrydelig op, hvad jeg her i løssluppen Oprigtighed har malet op for Dem.

Med sand Højagtelse og Hengivenhed

M. J. Monrad.

Jonas Lie hvis hele ungdom og manndom bar vidne om uavhengighet til alle sider, hadde i årrekker søkt å undfly all strid, men var samtidig av halvt privat*selskapelige hen» syn drevet inn i den bakevje, som i 1880=ärcne het høire. Nu, da tiden hadde læget de verste sår og man brutalt for» søkte å stenge veien for den fri diskusjons sak, bruste blodet op i ham og han blev atter lydhor for tidens tanker.v

GJENNEMBRUDD PARIS

Ncttop som Lie vaknet til nytt livsmot og ny tro på de bærende krefter i tiden, raste den sociale og politiske kamp som verst i Norge.

Den fri diskusjon var satt i høisetet, politisk stod striden mellem konge og storting, på den ene side samlet sig det unasjonale hoire under det unionsmerkede flagg, på den annen de frisinnedes fylking med folkesuvereniteten som motto. Skarpere og skarpere artet striden sig, styggere og styggere blev de midler som anvendtes. Det nye stod mot det gamle, sonn stod mot far. Mere og mere brygget det op til Riksrett.

I åndslivet veldet naturalismen inn som en Nilens flom, som overskyllet alle hevdvunne begreper og forestillinger og efterlot sig megen slam til fruktbarhet. Malerne forlot sine atelierer og sokte ut i den fri natur: Pariser«skolen gikk sin seiersgang tvers over både Düsseldorf og München. Og dik» terne steg ned fra sine picdestallcr og viste sig å være menne» sker, så åpenttalende og nærgående at der for ramme alvor blev sporsmål om de ikke burde settes fast: man var like inne i de litterære beslagleggelsers tid.

Det var de berømte 1880»år, som på alle områder betegnet et gjennembrudd.

Det blev det også for Jonas Lie.

Jon» Lie vilde alltid hatt tykke penneskafter. Da han aldri kande få dem tykke nok laget han telv i tin takforertid denne penn, tom tar forfærdiget av ølkorker, gjrnnemttukket av et penne-skaft. Denne var hans penn gjennem hele livet.

I cn tale, som Bjørnson 11 år tidligere — sommeren 1869 — holdt på Tromsø, hadde han bl. a. sagt de ord: «Jonas Lies Venner véd, at han bare behøver at stikke Haaven ned i sig selv for at faa den fuld op.» Det var det Lie gjorde i disse 1880»årene, da han tok fast ophold i Paris. Han satte stormhatten på, stakk håven ned og trakk den full op.

Det heter i innledningsdiktet til «Samlede Værker»:

Hav Tak, hav Tak, 1 stærke Hjem!

I guv Jert Kraft, som bar mig frem.

I sannhet — da Lie nu, slag i slag, sendte ut hele rekken av de sociale romaner, fra «Gaa paa!», «Rutland». «Livs* slaven» og «Familien paa Gilje» til «En Malstrøm», «Kom* mandørens Døttre» og «Et Samliv», da var det ikke i kraft av den litterære kritikk han brot sig vei — den så ikke åkeren før kornet var modent — men i kraft av det store publikums gode. sunde instinkt.

Hans navn var plutselig blitt et av de store.

Med sin korte, knappe, impresjonistiske form blev han en fornyer i selve fremstillingens kunst, cn fornyer der — som Herman Bang sier — «flyttet milepeler i all nordisk roman».1 Og han blev en fornyer også derigjennem, at han midt i en tid da dikterne var skolemestere, hvem i første rekke samfundets opdragelse lå på hjertet, igjen førte litte* råturen tilbake til menneskeskildringens kunst — uten der* for å glemme de sociale forhold.

1 I fortalen til «Under Aaget» som er dedicert til Lie.

«Hjemmenes dikter» blev han kalt, og som «Hjemmenes dikter» star han i de flestes bevissthet. Betegnelsen er mere smigrende for Jonas Lie enn for hjemmene. Ti hvilke trage* dier rummer vel ikke hans verker? Hvilke dramaer, hvilke skjebner? Like fra Livsslaven, som ender på slaveriet, til ektemannens giftmord i «Naar Sol gaar ned», Inger Johannes skjebne i «Familien på Gilje»,Marthes vemodige lodd i «Kom* mandorens Dottre» o. fl. — en hel rad av skikkelser som ikke nettop bringer tanken hen på nogen hjemmelivets idyll.

Og dog blev han kalt «Hjemmenes dikter». Hvorfor? Først og fremst fordi hans besnærende kunst vant leseren for sig, lenge for der blev tid til betenkning. Dernæst fordi han snakket hvor de fleste andre i tiden skrek, — han snak* ket som den der vet at det er synd i menneskene.

Han var uten sammenligning Nordens mest leste dikter, hans bøker gikk i store oplag og oversattes til alle verdens sprog, selv japansk, aviser og tidsskrifter bragte hans biografi og anmodet ham om bidrag, damp* og seilfartoier opkaltcs efter ham og k-nsinere kappedes om å male og modellere ham.

Hans c.ikterskib lå bredt og trygt på vannet med alle seil oppe og alle kluter satt.

Da var Jonas Lie 50 år gammel.

Men til tross for ære og berømmelse blev han aldri nogen velhavende mann. Som folge av at Norge ikke hadde til* trådt Bernerkonvensjonen om den litterære og kunstneriske eiendomsrett — Norge gav den, merkelig nok, først sin tilslut* ning i 1896, mange år efter de fleste andre eiviliserte land — blev de norske forfatteres verker røvet og plyndret og over* satt uten noget som helst vederlag. Enkelte hederlige uten* landske forlag betalte et lite beløp, som kunde dreie sig om nogen få hundre kroner, det var det høieste man opnådde. Resultatet var at f. eks. «Et Samliv» i Tyskland honorertes med ca. 500 mark for hele eiendomsretten. Nu foreligger boken på tysk i 85 oplag, hvilket betyr at Lie, hvis alt

i

hadde gått i sin nor« male gjenge, hadde er« hvervet sig en ikke ubetydelig formue.

«Galt, men over» raskende!» bemerket han engang til Björn Bjørnson, da han for en oversettelse til hol» landsk som erstatning for honorar fikk sig tilstillet en tynn gull» kjede. Og fra England og Frankrike mottok han enn ikke et fri» eksemplar.

Det var i det litte» rære røveris tid.

Hans vekst hadde vært som et av disse trær på kysten, som stormen har faret med, men som nettop derfor er blitt så seigt, så knudret og lodig i veden. Hans utviklingslinje lå ikke så åpent og enkelt i dagen som en Bjørnsons, som alitid bares frem av demokratiet og den nasjonale bondebevegelse, eller en Ibsens, som helt fra sine apotckerär med en poets genialitet sinnrikt forstod å opløse og sammenblande de forskjelligste fine stoffer i klare reagensrør. Lies natur levde og utviklet sig så å si på en ubevisst bevissthetens naturgrunn. Han er av dem som må forståes — og de, som forstår ham, forstår ham også, når han for mange kan synes helt uforståelig.

Malerinnen Kitty Kielland, som i årrekker vanket i Lies hjem, skrev herom: «En rar Ting er der ved Jonas Lie. som jeg aldrig har mødt hos nogen anden. Vi Mennesker

gaar egentlig altid tillukkede og tillaasede ved hverandres Side, de inderste Tanker, især indre Sorger og Lidelser, dem faar En aldrig vide, vi gjemmer dem med al mulig Omhu. Flere Gange har det hændt mig, at Jonas Lie har sat sig hen til mig og stilfærdig og fint har fortalt mig mine egne Følelser — og han kunde ikke vide dem. Naar jeg saa har set forskrækket op over at være udluret, har jeg mødt et fjernt, venligt Blik, som om han ikke vidste selv, hvor« ledes hans Ord traf. Og han vidste det ikke selv, saadan brutalt hverdagslig vidste han det ikke. saa det kunde genere, men hans Nerver anede det eller kanske en Art Frcmsynthed hos Nordlændingen viste ham det.

Dette fine, subtile hos Jonas Lie faar blot hans Venner se, men de glemmer det heller aldrig.»

Kom — Tyskland — Paris — det blev hans utviklings vei.

Kom i hans romantiske periode, Tyskland i hans fam« len, Paris i hans modning.

Avenue de la GrandoArmée nr. 7 blev i årrekker Lies hjem i utlendigheten. (I den senere tid flyttet han til rue Poisson nr. 4 og til slutt til Avenue de la Grande=Armée nr. 11.) Fra altanen, langs hvis gelender der bølget et veldig norsk «rent» flagg, gikk synet vidt ut over trærne i den majestetiske aveny, hvorfra larm av mennesker og kjore* tøier steg op som et kogleri fra underverdenen — vidt ut over hustak og langt inn mot Montmartres blåskinnende høider.

Det blev et norsk og et nordisk hjem, helt avstengt fra alt fremmed. I de henved et snes år som Lie bodde i Paris, omgikkes han praktisk talt ingen franskmann og stiftet han ingen varige, utenlandske bekjentskaper. Han innskrenket sig til nøie å følge med i avisene og for øvrig besøke teatre121

F» Jonai Lie* hjem i rue Poiiton nr. 4.

og kunstutstillinger. De årlige «salonger» var hvert år som en fest for ham — og det så meget mere som det var de norske, svenske, finske og danske malere, som ikke sjelden har seierspalmene hjem.

For det var «den nye tid» — og da spesielt den nye tid i Norge, som drog ham med sinn og sans.

Det var underlige, sterkt bevegede dager. Riksretten stod for doren — og ti minutter fra Jonas Lie bodde Bjørnstjerne Bjørnson (i Rue Faraday). Ustanselig, hver gang det kom nye meldinger i telegram eller brev, gikk der ilbud mellem de to; ja, der var en tid da der var som daglige, faste råd= slagninger mellem dem. Det kunde gjelde en hoiviktig artikkel om fedrelandets dyreste anliggender, men det kunde også like godt gjelde en så alvorlig sak som at de f. eks. cn og annen gang på egen hånd og under eget ansvar be=122

stemte sig til — de to alene — å spise middag ute på restau* rant. Det spørsmål blev da drøftet med miner, som om det gjaldt en ferd til det hellige land.

Hver dag slo inn med nye efterretninger, hvorunder der også fra høiere hold sterkt og inntrengende blev vinket efter Jonas Lie. Men kunstneren i ham hadde nu helt fått overs hånd og han følte at skulde han kunne flyve, måtte han ha fritt slag og fri luft under vingene.

En dag overraskedes han således av følgende brev:

Christiania den 17. Marts 1884.

Kjære, gamle Ven!

Mindst havde jeg tænkt, at jeg nogensinde skulde komme til at agere Mellemmand mellem den Personlighed, der for* anlediger dette Brev, og Dig, og Brevets Indhold er af en saa confidentiel Natur', at jeg maa forlange, at Du, saa= fremt Du læser en Linje videre, i og med det Samme har — saafremt «intet Ulovligt» deri skulde indeholdes, for at tale med Juristerne, — forbundet Dig til fuldstændig Discretion

1 Professor Dietriehson har, idet han gav sitt minne til offentliggjør reisen af disse brev, ønsket bemerket at skjønt brevene var i høieste grad konfidentielle, ser han nu da* begge de angjeldende tilhorer historien, ingen grunn til å motsette sig brevenes offentliggjørelse, da hele forholdet, riktig opfattet, i like grad er hedrende både for kongen og dikteren. «Jeg har ialfald aldrig anseet Kongens Ønske som et politisk, men som et rent literært. Det var Lies Svar, der bragte Politiken ind. Der er altsaa ikke Tale hverken om bristende Fædrelandssind ved at være Mellemmand i en saa ærlig Sag eller om at Offentliggjørelsen af Brevene skulde nedsætte Kongens Minde. Kongens Stemning overfor os i de Dage er jo ingen Hemmelighed. Hvad vilde man have sagt, om jeg havde nægtet min Til» ladelse? Idethele forekommer Tanken om Jonas Lie som Tronens poli» tiske Støtte og om mig som hans lumske politiske Forfører mig lige latter» lig. Jonas Lie var en varm Fædrelandsven og en stor Digter, men en praktisk Politiker, som Kongen omend kun for et Øjeblik kunde tænke paa at bruge, var han neppe.»123

Fta Jonii Lid hjem i Pirii.

overfor enhver Anden end Din kjære Halvdel paa Din Livs« vandring.

Altsaa til Sagen:

Jeg var igaar tilsagt til Taffels hos Hs. Maj. Han nærer en Godhed for Dig, hvoraf Du har Ret til at være stolt; thi jeg kjender Kongen saavidt godt, at jeg tor udtale hvad Du ved, at en retsindigere, ædlere og kjærligere Natur skal Du ikke finde i vort Land. Trods alt det Alvor, som i disse Uger formorker hans Horizont, har han Dig tydeligvis netop nu særlig i Tanker: han har netop i disse Dage læst «Fami= lien paa Gilje» og allerede over selve Middagsbordet spurgte han mig tværsover Bordet, om jeg havde læst den og hvad jeg syntes om den. Jeg svarede som min Mening var, at det er den i dybeste Forstand sandeste Bog. Du nogensinde124

har skrevet, og da Kongen foretrak «Gaa paa!» forsogte jeg at hævde, at Du her havde gjort endnu et Fremskridt af Betydning — en Dom, hvori jeg havde den Glæde, at Dron* ningen gav mig Medhold.

Samtalen gik videre til andre Ting, men efter Bordet, da vi sad ved Cigarerne i Billiardværelset, tok Kongen mig afsides hen i en Sofa og begyndte sin Samtale saa, at jeg ikke forstod, at det var Dig, han atter stilede hen paa. Han spurgte mig nemlig, hvad jeg mente om den Ting, at vore Digtere laa i Udlandet og jeg svarede dertil, at jeg antog, det maatte være gavnligt i flere Henseender for Digteren at leve i større og friere Forholde, at se det Hjemlige i et vist Fjernsyn, der skjærpede de store Conturer og lod Dig« teren personligt være udenfor det Tryk, Livet i de smaa Forholde altid øver, mens jeg derimod ogsaa antog, at den Livsforbindelse, der bør være mellem Digteren og det Folk, han skildrer, slappes og opløses til Skade baade for Folket og Digteren. Meget antog jeg ogsaa, at det kom an paa af hvad Art saavel Digterens Personlighed som hans Digtning var, — om Opholdet derude skulde fremme eller hæmme hans Digtning.

Med engang udbrod Kongen: «Ja, det er Synd, at Jonas Lie ikke er hjemme;» — jeg fik nærmest det Indtryk, at det var som Svar paa min Bemærkning om, at det ogsaa var til Skade for Folket, naar dets Digtere forlode det.

Kongen udtalte saa meget varmt sin Hengivenhed for Dig og føjede til: «Og jeg ved, at Jonas Lie ogsaa er mig personligt hengiven.» Og derpaa tilføjede han disse Ord, som om han vilde sige: «Der maa blive Alvor af den Ting!»

«Vil Du skrive ham til og opfordre ham til at komme hjem!» Kongen maa have læst i mit Blik, eller det har faldet ham selv ind, at jeg fandt dette at være en ansvars* fuld, en altfor ansvarsfuld Sag; thi han føjede strax til: «Vil Du bede ham fra mi g, at han snart maa vende hjem!»125

Naturligvis var Hs. Maj.'s Ønske for mig en Befaling og nu har jeg udfort den. Hvad Kongens Mening er, om han har nogen speciel Anvendelse for Dig o. s. v. derom har jeg ingen Ahnelse; jeg har kun at udfore det mig overdragne Hverv. Vil Du, inden Du giver noget bestemt Ja eller Nej, underhandle videre om Sagen, stiller det sig naturligvis gan» ske aabent om Du vil træde direkte i Berøring med Hs. Maj. eller om hvad Du har at sige er af saa lidet confidentiel Art, at Du ønsker at lade det gaa gjennem mig. For et Svar om, at Du har modtaget rigtigt disse Linjer, vil jeg i ethvert Tilfælde være Dig forbunden.

Hils saa Din Frue ærbødigst fra mig og naar Du ser min kjære, kjære Ven Walter Runeberg og hans Frue maa Du ogsaa hilse dem. Hos mig staar Alt vel til.

Din hengivne

L. Dietrichson.

Paris 27. Marts 1884.

Kjære Lorentz Dietrichson!

Dit Brev overraskede mig og gav mig meget at tænke paa. saa jeg lod det ligge i hele Gaar, - og nu vil jeg forst og fremst bede Dig takke Hs. Maj. hjertelig og paa bedste Maade fremføre, hvor hoilig jeg føier mig æret ved hans Udtalelser om mig og min Digtning — og dette, om muligt, øget ved at ogsaa Dronningen har vist den sin

Interesse.

At flytte hjem? — jo mere jeg tænker paa det, desto mere umuligt synes det mig. Det er næsten, som jeg maatte give op min Digtning med det samme. Midt i en hel Udvik» ling, som jeg underlig nok er naat til ved de femti Aar, lever jeg herude uforstyrret og væsentlig for — man kunde kalde det for Kunsten, jeg kalder det nu for at faa udvidet min Horizont. Hver Tidens Idé, som slaar mig, alt stort eller skjønt, jeg møder, kan jeg her uhindret helt ud for»126

følge og tilegne mig for min Udvikling, og det, man først og fremst lærer af, er just selve de store Forholde. Og saa nu ombytte dette med vort Hvepscbol fortiden af en Hoved« stad! — give mig ind i Forholde, hvor jeg risikerer at maatte omgaaes forsigtig med min saa længe tilvænnede kjære Me= ningsfrihed og faa alle Smaahensvnenc paa Nakken. Ibsen sagde mig engang, at ingen havde noget Begreb om, hvad hans Venner havde kostet hans Digtning, og han har Ret, det har jeg forstaat mcrc og mcrc. Uden hel uhindret Meningsudfol* delse kan ingen Digter fuldføre en Udvikling med sine Sta« dier. Det er derfor, jeg efter Evne stotter den fri Diskussion som literært Grundlag.

Og nu, jeg har det ene F,mne efter det andet at sætte paa Stabelen, har jeg Følelsen af, at en Flytning hjemover, før et Par Aar ialfald er gaat, vilde være at rykke mig ligesom ud af mit Værksted, mens jeg staar der endnu med Fang« skindet for mig og smi'er. Jeg tviler heller ikke paa, at mine Grunde vil finde et Forstaaelsens Øre, og, idet jeg beder Dig, som nævnt, hjælpe mig til at bringe min under« danige Hilsen og varme Tak frem til Hans Majestæt, — er jeg med alle de bedste Hilsener til Dig og Dine fra saavel mig selv som min Hustru

Din gamle Ven

Jonas Lie.

Christiania den 6. April 1884.

Kjære Ven!

Endnu engang maa jeg bede Dig betragte mig som Tale« rør. Jeg meddelte Kongen ved første givne Leilighed Ind« holdet af Dit Brev. Kongen optog Brevet meget venligt og bad mig sige Dig Følgende fra ham, som jeg strax efter min Hjemkomst noterede, saa at jeg haaber at kunne gjengive det omtrent ordret.127

«Forsikre ham,» sagde Kongen «om, at jeg med fuld For« staaelse har modtaget hans Forklaring og udtal den Bevaa« genhed og Hengivenhed, jeg nærer for ham. Men bed ham ogsaa lægge Haanden paa sit Hjerte og sige, om den «Meningsfrihed», han tror sig at erhverve i Paris, virkelig er saa stor og saa ægte som han mener, eller om han ikke meget mere der ligger under for Indflydelser, der ere ham selv mer eller mindre ubevidste.

Bed ham. med Haanden paa Hjertet betænke, om de nye og store «Tids«Idéer», som han tror der at fole sig omgiven af, ikke for en stor Del skjuler Fraser, som snart ville være udbrugte. Bed ham betænke, om ikke det Land, hvori han nu lever, tilstrækkelig har lært ham, at disse Idéer forer Frankrike stadig nedad, at dets Prestige, dets Lykke, dets Storhed netop i Kraft af disse Idéer er i sorgeligt Aftagende.

Bed ham sluttelig betænke, at han, som en af vor unge Kulturs fornemste Bannerførere bør være i sit Folks umid« delbarc Nærhed. At se i det Fjerne med Astronomens Kikkert er godt nok — for Astronomen, men ikke for Dig« teren; hans Idéer voxe først ret i eget Land.»

Ordene udtaltes langsomt, gjennemtænkt og næsten som et Dictamen, og det vilde saaledes være altfor dristigt af mig dertil at knytte nogen Bemærkning; men da Kongen har ønsket, at jeg ogsaa skulde anvende mine egne bona officia i Sagen, vil jeg kun tillægge, at skjøndt jeg fuldt vel forstaar Din Frygt, giver jeg paa den anden Side ikke meget for den «Meningsfrihed», der ikke vover at give sig i Kast med sine nærmeste Omgivelser, men bygger en Mur mellem dem og sig: Virkningen af det frie Ord taber sig let da, om det end er saa, at Afstanden kan være flatterende for Publikums Opfatning af Digterens egen Person. Ligesaa« vist som det er nødvendigt for Digteren at rejse, at komme ud i andre Forhold, ligesaavist er det, at det Folks Forhold, som han skal skildre, altid for ham bliver de største, og128

han unddrager sig ikke ustraffet den Brydning og Kamp med Venner og Fiender, der vel kan «koste» endel for Digt« ningen, men som paa den anden Side forst g iver Chur ak= teren det ethiske Staal, som er den förste Betingelse for, at en Digter skal blive sit Folk til Velsignelse. Dette gjælder nu naturligvis langt fra i samme Grad om Dig som om Ibsen; men det er en Ulykke for vort Folk, at vore Digtere have faaet denne fixe Idé, at de ikke kunne leve hjemme og rejse ud, men tro at maatte leve ude og rejse hjem — en og anden Gang. At jeg dermed naturligvis ikke vil have udtalt nogen Mening om hvorvidt Du gjor Ret eller Uret i ikke at følge Kongens Vink og Ønske — er klart; jeg forbliver altid — med en ærbødig Hilsen til Din Frue — og en venlig til vore Venner i Paris

Din gamle Ven L. D.

P. S. Hs. Maj. udtalte, at Du burde besvare dette Brev i Brev til mig, og at jeg skulde referere det for ham mundt« lig, hvis han var her, skriftligt, hvis han er i Stockholm. Jeg troede at burde underrette Dig herom.

Paris 12. April 1884.

Kjære Lorentz Dietrichson!

Det er ikke saa let at svare, naar man vil være tilbunds sand. Med et Blik saa intuitivt og øvet i at kjende Mennc« sker som Hs. Majestæts tviler jeg ikke et Øjeblik paa baade at han vil se og forstaa, at Hovedgrunden til, at jeg ikke føier Fred for min Digtning hjemme er — lad mig nu aldrig saa meget stille mig udenfor den politiske Aktion, — Politiken.

Aldrig har jeg — ikke engang fra Forstandens Side, jeg vil nu ikke tale om fra Hjertets, — forstaat en limbeds« mandspolitik, som istedetfor at sympathisere og se til at(•Julerover. iSJj).

komme til at kjøre med de Kræfter, som repræsenterede det friske, livskraftige ny — ikke et Øjeblik revolutionære, blot nationale! — heller fandt at burde lade sig overkjøre af det og ikke f. Ex. foretrak at nytte Kunstnernes, Digternes eller en Ole Bulls Magt over Folkefølelsen fremfor at vække dem til Modstand og ideelt Fiendskab. De vilde derved i egen, i Kongehusets, i Broderfolkets Interesse faat den nationale Strøm for sig og ikke imod sig; de vilde været ligesaa poli» tisk stortænkte som den svenske Adel under Repræsenta* tionsreformen og foretrukket at føre an det ny, der ejede Magttyngden fremfor at procedere paa det gamle. Men vor Embedsklasse var ikke politisk opdraget, kun juridisk og tildels administrativt!

Allerede for flere Aar siden, da jeg boede hjemme, troede jeg at se, hvorledes Hs. Majestæt stadig blev ledet bort netop fra alt det, som var egnet til at gjøre ham folkekjær og som saa naturlig laa for ham baade som Konge, Monne; ske og Digter. Det var som et Tryk i Luften paa enhver Offentlighedens Mand, — der maatte ikke taales Tilnær» meiser til den nationale Kant. Til alle vore norske Udvik» lingssager skulde naturligvis Kongen forst og fremst været af sine Omgivelser fort i nært og sympathetisk Forstaaet ses»Forhold; men Systemet hos vore regjerende Hjemme» styrere sagde altid, altid nej, — uden Hensyn til, hvor» meget de skilte Konge og Folk. Jeg, som trode paa, at de burde høre sammen, brød dengang med mange gamle Ven» ner og Forbindelser, — ikke bare af Snilhed, der under» vurderede man mig; men fordi jeg trode efter Evne at stotte en Sag, — og satte fuldt bevidst mit Navn til paa det ved alskens festlige Anledninger. Jeg fik ogsaa føie Følgerne ved en aarlang systematisk Fortielse, Forfølgelse og Forsøg paa Nedkvælning — NB. i Højrepressen! — ja det var det kunstige; thi de paa venstre kjendte mig og forstod, at jeg bar frem en Mening.131

Det forstenede Magtlag laa som et tæt politisk Laag over det ganske Land med det explosive Damptryk af et helt Folk under, og jeg følte i Blodet, at Trykket af vore stedlige upper opinions gjorde det umuligt for den, som vilde være sin Nations ærlige Søn at digte troskyldig væk paa dens nationale Udviklingsidéer. Jeg følte mig mere og mere som et Lys, der holdt paa at slukkes ud i denne una» turlige Luft, hvori enhver varm, national Idé absolut skulde lægges for Mistanke og Had. Jeg havde vovet et Par Vær« ker, som Høiresiden lod falde sagte til Jorden, hvorfor? forstaar jeg endnu ikke, — og tog saa tilslut kort og godt min Ilat og Rcisebylt og foer min Vej . . .

Nu ja, kjære Ven, -— der er mit Hjerte gjennemskaaret som en Appelsin, hvilket jeg tror at skylde Hans Majestæts Tillid. Og derfor og for, hvad jeg i forrige Brev skrev, er det, jeg nu ikke trives hjemme, — havde vel heller ikke været der ret længe, før jeg blev alt andet end en platonisk Tilskuer der nu i disse hede Tider.

Og vil du saa paa bedste Maade fremføre min unders danigste oprigtige Tak til Hans Majestæt!

Mange Hilsener fra

Din hengivne

Jonas Lie.

Stockholm d. 25de April 1884.

Kjære L. Dietrichson!

Jeg takker for Brevet og Meddelelsen.

Sandheden at sige, da finder jeg at når «Apelsinen» er gjennemskåret, så er der hverken ren Saft, klare og homo« gene FrugtsSubstanser, eller sund Kjærne! Men ikke er dette at undres over i disse Tider, og at han, efter at have undladet at svare på mit egentlige Spörgsmål, retter ilde132

skjulte Bebreidelser imod mig og dem som ikke bar ham høit nok i Sky hjemme, må man tilgive en af disse Selvnok* hedens og Selvforgudningens ubevidste Offer^Saucr, hvorpå det stakkels misledede og hovmodige Norge nu er så rigt

— til Forbandelse for det Hele og enhver af os særskilt.

Nej, jeg vil ikke svare ham videre. Lad ham sejle sin

egen So, måskee finder han engang Kedningshavn. Måske (ja sandsynligvis) ikke, men derover råder Gud, ikke vi. Dog, om du vil svare, synes det mig ikke være Vanskeligt at afsløre hans Uefterretteligheid og Sophisteri. Du selv vil bedst afgjøre hvad du finder dig børe gjøre eller ikke.

Jeg kunde have meget at skrive om; dog lidet glædeligt, derfor tier jeg heldere. Gud hjelpe os og det gamle kjære Norge!

Dette er tidt min Bøn til Ham, der ene og alene kan hjælpe. Mon Bonhorelsen skal udeblive?!! Længe, længe

— altfor længe — varer den. Men vi må troe at Alt er til Vores sande Vel, og med denne Udtalelse slutter jeg.

Venskabeligst Oscar.

Kongens bitterhet og oprørthet torde finne sin forklaring deri, at Jonas Lie i sitt siste svar så uforbeholdent hadde bragt politikken på bane, noget som nu — kort efter riks* rettsdommcn, som falt den 27. februar — naturlig måtte vekke pinlige tanker.

Der gikk fra denne stund henimot 20 år, innen kong Oscar atter søkte forbindelse med dikteren.

Dette skjedde i mai 1902, da kongen en tid opholdt sig i Paris. Som grunnlegger av og bibliotekar ved «Det nordiske Bibliothek» ved SainlcGeneviévcbibYioteket hadde jeg gjennem hr. minister Akerman latt en anmodning fremføre om at kongen måtte gjøre biblioteket den ære å avlegge det et133

besøk. Herpå fikk jeg som svar fra ministeren et telegram som gikk ut på at kongen gjerne vilde efterkomme min anmodning, men han ønsket uttrykkelig samtidig å treffe Jonas Lie i biblioteket. Møtet fant sted, et mote, hvorunder kongen gjentagne ganger omfavnet Lie.

Et par år efter utnevntes Lie — på Henrik Ibsens initiativ — til storkors av Sankt Olavsordenen.1

Omtrent samtidig med brevvekslingen med professor Dietrichson innløp nedenstående brev fra Johan Sverdrup, som i forbindelse med den politiske situasjon tør ha sin interesse — også fordi skrivelsen er karakteristisk for Sverdrups knappe stil:

Nordal, 8. April 1884.

Hr. Jonas Lie.

Lad mig, Hr. Lie, faa begynde med en hjertelig Hilsen og en ærbødig Hilsen. Den første gjelder selvforstaaeligt Vennen, den anden Forfatteren af «Familien paa Gilje», en

1 Til ytterligere belysning av kong Oscar IFs forhold til Jonas Lie i de senere år vil jeg ikke undlate å nevne at grev Snoilsky, kongens hoit anskrevne diktervenn, omtrent samtidig rettet en inntrengende opfordring til professor L. Dietrichson om å foreslå Jonas Lie som pristager til den litterære Nobelprcmic. Herom har professoren vært så elskverdig å meddele:

«Jeg benytter ikke gjerne min Kct til at foreslaa Pristagere til den litterære Nobelpræmic. Men da jeg syntes det var cn Pligt mod vort Land at foreslaa först og fremst Henrik Ibsen, indsendte jeg — jeg erindrer ikke mere Aaret — Forslag i den Retning. Det blev imidlertid ikke taget tilfølge.

Nogen Tid efter denne Afgjørelse modtog jeg et Brev fra min nu afdøde Ven, Greve Carl Snoilsky, hvori han varmt opfordrede mig til at foreslaa Jonas Lie. Jeg svarede ham, at Intet i og for sig vilde være mig kjærere, men at jeg syntes, det ikke gik an for mig at løbe fra mit forrige Forslag, og at saalænge Ibsen ikke havde faaet Præmien, kunde jeg ingen anden foreslaa. Kort efter dette døde Carl Snoilsky.

Der har De den hele Sammenhæng.»134

Skildring, der taler til Hjerterne i dette Land med gamle Minders Magt. Jeg har Ret til at tale med om et Interior fra Førtiaarene; det var just i de Aar, at Verden og jeg fik Mellemværende med hinanden og jeg — for at bruge Digterens Ord — begyndte at begynde. Lykkelige Tid, kunde jeg blot kalde Dig tilbage. Men lad mig ikke over Gammelmands Tale, som De vil kalde det, glemme at takke Dem for Gaven; den har faaet Plads i den lille Bogsamling, der var en af min Hustrus og mine faa Herligheder. Og isandhcd ikke den mindst vurderede.

Jeg har svære Forsømmelser paa mig. ogsaa som Korre= spondent. Jeg kan dog til Nød skylde på Politikken. Siden Iste Februar f. A. har jeg bogstavelig ikke havt en Dag fri for byrdefulde Forretninger; i det sidste Halvaar har Arbei* det været næsten overvældende. Vi har imidlertid seiret paa den hele Linie, og det faar bøde paa Krigsomkostning gerne, som ikke have været smaa. Desuden — man faar se til at holde ud; jeg har forlængst begrebet, at hvad det kommer an paa i denne forunderlige Verden, er Standhaf* tighcd — en Standhaftighed, der ikke lader sig skræmme af Farer, ikke kue af Modgang og ikke trætte af Hindringer og Forhalinger. Ønsk godt for os, ærede Ven. Vi stride for Norges og Nordens største Sag.

Jeg beder Dem og Deres Familie modtage mine bedste Hilsener.

Venskabeligst og ærbødigst

J. Sverdrup.

--Det var vel få nordiske kunstnere og videnskaps=

menn som i hine år kom til Paris uten å avlegge en visitt eller tilbringe en aften i Avenue de la GrandesArmée. Det var en ustanselig skyllen»inn og skyllen«ut av nye mennesker.I to-irene ferdedes en mengde av Norden« fremtredende forfattere, kutntnere og ledende personligheter i Jonas Lies hjem i Pari». For i berares i erindringen i den frstlige or interessante kreti sendte dc flette bortdragende venner litt fotografi, »om fru Thomasine festet pi veggen i Jonas Lies arbeidsvxrelse. Siledes opstod «kunstnerveggen».136

Bjørnson og Lie bodde, som nevnt, ikke langt fra hin« ånnen — og Strindberg var heller ikke langt borte (i Avenue de Neuilly). De to første var som store barn, når de. som Bjørnson sa, «slapp løs på egen hånd». Ikke for intet er professoren i «Geografi og Kjærlighed» delvis et billede av Lie.

En dag hadde Jonas Lie fått den idé, at han herefter alitid vilde ha en Louistd'or (20 francs) i sin portemoné. Hvis han for eksempel fait om på gatçn, vilde folk straks opdage, at han var en gentleman. Da Bjørnson om eftermiddagen kom op på sin vanlige visitt, fikk han oieblikkelig et langt foredrag herom. «Du skal alitid ha

penger på dig — alltid et gullstykke. Pokker vet hvad der kan hende! Hvis du finnes død på gaten, så skal der ligge en Louis«d'or i din lomme. Det er gentlemanlike — alt annet er uanstendig for folk som oss!» Bjørnson blev slått av idéen og da han kom hjem, sa han: «Hor her, Karoline, Jonas sier at jeg alltid skal ha et gullstykke i lommen. Hvis jeg styrter om på gaten, så skal der finnes et 20«franesstykke i gull hos mig. Det er gentlemanlike.» «Hvad for noget?» utbrøt fru Bjørn« son. «Hvis Jonas setter dig op får dere ikke lov til å om« gåes.» Da Bjørnson hørte de ord. rev han på sig hatten og styrtet op til Lie som et troll av fornoielse. Han brølte av latter mens han gjengav hennes ultimatum.

Noget senere var Bjørnson og Lie kommet overens med en islandsk journalist, Gunløgsen, om å spise middag på den bekjente og dyre restaurant Marguery. Gunløgsen var en gammel, rutinert pariser for hvem det «å spise i byen» var en dagligdags ting. De to diktere var imidlertid såre lite kafévante, men de gledet sig umåtelig: de hadde jo hver sitt blanke 20«francsstykkc å rutte med. Gunløgsen var den som bestemte menyen, han forlangte rett efter rett, idet han begynte med hors=♂oeuvres, dernæst suppe, så fisk o. s. v. Da de efter en lang spisen var kommet til steken137

og grønnsakene med dertil horende fin vin, gav Bjørn* son sig til å se på Lie og Lie på Bjørnson, Der var noget betenkelig i deres ansikts« uttrykk, noget spørrende, noget i retning av, om det ikke vilde bli for dyrt alt dette. På den ånnen side var det så sin sak å bryte over« tvert: menyen måtte vel fullendes, om ikke av andre grunner, så av hensyn til de snippkjoleklædtc, minister« lignende opvartere, som overvåket dem med argus« øine. Nu nærmet desserten sig, og den var det jo hårdt å gå fra. Og efter den blev det vel kaffe med likør . . . Det så ut som om måltidet ingen ende vilde ta og 20 francsstykket lå i deres portemone og brente. Bjørnson så på Lie og Lie på Bjørnson. Så reiste plutselig den første sig og Lie fulgte eksemplet: de ønsket ikke mere mat. ingen av dem vilde ha mere, begge var enig om å avgjøre regnin« gen og avslutte forhandlingene.

Men det var med et overrasket, halvt medlidende skul« dertrekk, at de gamle opvarterministre så efter de to merke« lige utenlandske herrer, som stoppet op og forlot bordet midt i en utsøkt fransk meny.

— En gang kom Strindberg ansettende og fortalte hes« blesende at han blev kastet ut av sin bolig hvis han ikke den følgende dag kl. 12 betalte 1 000 francs, som han skyldte

Plikrift pi Strindl>«rgt bidrig til -kunnntr. veggen».138

vertinnen. Disse penger måtte skaffes. De skulde i fellesskap gå til den svenske bokhandler Nilsson i rue de Rivoli og si at han skulde få forlagsretten til en bok som de selv samt Ibsen og Strindberg skulde levere bidrag til og som skulde komme ut til hosten mot at Nilsson straks utbetalte 1 000 francs. Bjørnson og Lie stirret på hinannen, de så jo Strind« bergs fortvilelse. Resolutt gikk de til Nilsson, som lovet å skaffe pengene. Men allerede den følgende dags morgen kom Strindberg stormende og nervøs op til Lie. «Du,» sa han, «jag har ncttop med posten helt overraskande fått 1 000 kronor från Sverige. Jag tror fra nu av på en gud!»

Det er overflødig å tilføic at affæren med Nilsson gikk overstyr.

— I juni 1884 opholdt fru Collett sig i Paris og bodde i et pensjonat i Citc Retiro, like ved Madclcinekirken. Hun var misfornøiet med verden og misfornoiet med sig selv. Hun skriver i et brev til Jonas Lie: «Jeg lever Dag for Dag, Uge for Uge, i en saa slørende Knsomhed, at jeg bliver rent modløs, og tror, at alt, hvad jeg bestemmer og griber til, maa falde galt ud. Opholdet i Pensionen er i den sidste Tid bleven mig rent utaalelige I den Tid da jeg til Over« flod maa bære det aandelige Kvælningssystem, der nu en« gang er sat i Værk, naar jeg vil tale et Ord med, er det, som om man virkelig skulde kvæles mellem alle disse inter« esseløse, intetsigende Mennesker.»

Det var med en overstrømmende clskverdighet at fru Col« lett mottok landsmenns visitt på sitt enkle værelse til gården. Hun opfattet det som en hyldest til dikterinncn, og der kom noget over hennes hele vesen og adferd, som om hun mottok i audiens. Hun fant frem nogen støvete glass fra veggskapet og kikket med sine nærsynte øine gjennem dem mot vinduet og satte dem så med et tilfreds nikk hen på bordet — —

F.n eftermiddag kom hun op i Avenue de la Grande« Armée for å si farvel: allerede samme aften skulde hun139

dra nordover. Hun var klædt i sort. skinnende silke og vandret frem og tilbake på gulvet, mens hun snakket om sitt Pariser«ophoId og sine rejseoplevelser. Der var noget hoit, dronningaktig over henne, der hun — be* visst om sitt eget ut* seende — svevet om i stuen.

Vi la alle merke til en rød veske som hun hadde på ryggen og som var knyttet om livet med et bånd. Det var jo nokså eiendommelig, men ingen tenkte større over det. Fru Collett hadde jo sine innfall og ingen kunde vite. . . . Kanskje inneholdt vesken smykker og kostbarheter som hun under sin forestående reise ikke vilde betro til koffer« ten. Det kunde jo hende så meget, og det var vel bekjent at rike amerikanerinner alltid førte sine dyrebarheter med sig i en håndveske, som de aldri forlot.

Hemmeligheten blev dog opklart — dessverre, efterat hun var gått. Det var i begynnelsen av tournyrens dager og fru Collett hadde nu hun skulde hjemover, underkastet sig den siste mote og anskaffet sig en av disse puter, som senere blev så almindelige til fremhevelse av «figuren».

Kun hadde hun glemt å knytte den under kjolen. I distraksjon hadde hun anbragt den utenpå.

Hvorvidt hun således utstyrt ankom til Kjøbenhavn, der« om melder historien intet.

Pin! tf$p.140

Edvard Grieg og frue var også av de kunstens trekk» fugler hvis vei stadig gikk over Paris. Det var en stolt folelse vi alle hadde da vår store komponist, som offentlig hadde uttalt sig til fordel for «forræderen» Dreyfus, holdt egen kon» sert i det svære Châtelet»teater og rolig lot den tusenstemte pipen, som han blev mottatt med, stromme over sig. Da den voldsomme demonstrasjon hadde lagt sig, loftet den lille Grieg taktstokken for sitt 250 mann sterke orkester og det blev dødsens stille i salen og Peer Gynt»suiten la høitid over alle sinn. Kunsten doivet politikken og komponisten blev hyldet i en storm av applaus.

Særlig erindrer jeg en julaften da Grieg og frue, den bel» giske, den gang meget berømte fiolinist, Arthur de Greef, og en hel del norske kunstnere var oppe hos Jonas Lie. Efter juletreet var der musikk med fru Nina som sangerinne og Grieg ved pianoet og så blev der spist norsk julaften med grøt og dram til en begynnelse, og da man reiste sig fra bordet, kommanderte fru Lie samtlige gjester til å stille sig op i den lange korridor, som førte fra spisestuen til kjøkke» net, med Jonas Lie, Grieg og frue og de Greef i spissen. Og så gikk tallerkener og fater fra hånd til hånd — vår norske husholderske, Elise Eriksen, skulde ha fri den aften.

Tydelig står også en annen julekveld for mig. Det var i 1900. Nils Collett Vogt, som var til stede leste op et skjønt dikt, som jeg tillater mig å hitsette:

Naar juleaften ringes festligt ind og som med fjærne hamdomsrostcr kalder paa alt, hvad der er ommest i vort sind, som aandehud de förste snekom falder, da ved jeg en. som gaar fra hjem til hjem. og standser han, straks blir hver haand rakt frem til velkomst og til tak. — Hvor skulde festen dog fattig bli foruden julegjesten.141

Men næste dag. naar far og mor maaske ud budne er, den smaagut sidder ene og læser, til han ikke mer kan se for skumringen, som ind ad ruden siger. Bråt stormer frem han da i slud og sne. Til havnen maa han ned, hvor sjøfugl skriger, hvor trodsigt sprøjtende mod træværk, stene den uvcirsbølgc slaar, som skumtung hvæste, da «Lodsen og hans hustru» nvs han læste.

Jeg selv har gjort det, saa jeg ved besked. — Og mens det saltpust nu jeg drak, som hærder og tvinger uro og forsagthed ned, glad drømte jeg mig selv i «Salves» sted, mindst et par drøie sømil syd for «Færder». Hvad brydde jeg mig vel om barn og viv? — Lad dem kun gaa til grunde! — Det var liv at bide tænderne i trods tilsammen gynge fuglefri paa bølgekammen.

Men som jeg stod der nu i sne og slud: Fra alle skuderne, der magtløst hugged, jeg saa et lysskjær springe gulblegt ud som bar til land de milde tankers bud. skjønt tungt av bolgen de blev speilet, vugget. — Saa tænker jeg iaften: Der ombord var ogsaa Jonas Lie. Som lods han for og farer endnu, naar vi ensomst grunder dybt paa vort liv i uveirsmørke stunder.

Hvor ofte har med skarpblik ei han set did ud i sjælen, hvor et saar vi dølger, som livet ubarmhjertig slog med et, saa bråt vi maatte smerteskriget kvæle. Og kunde maaske ei han selv det hæle, hver enkelt af os trøstede han dog, mild, som han er, forstaaende og klog, saa varmt han evned i sit rige sprog, og derfor var hin kjendtmand alle tider en ven i nøden for hver den, som lider.142

Men jeg, som staar her ung og sund og stærk, lad mig faa lov at si, at fra jeg læste i gutteaarcne hans förste verk, er altid mig det, som en maage svinger hen over ham med bredt udspændte vinger. Ud lokkcd «Rutland» den i veir og vind, men suste og i dagligstuen ind, hvor speidende Og skarpsynt i det dulgte fra dag til dag dens hjemmeliv den fulgte.

Dog bar det ogsaa langt ind over land, os var det hver gang, som til skjænk den bragte en luftning med sig fra det salte vand. hvor al dens hug fra først af havde hjemme. Saar klangen er i skriget af dens stemme, og den har noget anspændt i sit blik, tidt noget sygt, vel den fra havet fik, som vi, der engang saa det, ei kan glemme.

Nu falder lys fra alle norske hjem paa sneen ud, og skjønt den dunblød falder, skridt høres dog . . . Der strækkes hænder frem; thi se, det er jo julens gjest, som kommer! Ei haardhændt, blot som revser eller dommer, kun som den mand, der lærte os fra smaa at se, men fremfor alting at forslaa; og har tilslut han sagt os, hvad han vilde, straks blir det bag ham høitidsstemt og stille.

En tanke blot faar ord: Hvor skulde festen dog fattig bli foruden julegjesten!

Da Nansen efter sin berømmelige Nordpolssferd kom til Paris og første gang besøkte Lie, husker jeg at han sa: «Det er mulig at jeg der nord har opdaget litt av hvert, men De gav mig i Deres nordlandsdiktning støtet.» Da jeg bare møtte vår store landsmann ved selskapelige anledninger, dels hos den bekjente, franske geograf Rabot, dels i Roland143

Sven Lange. Kinck.

Frita Thaulow. Karl Lamn. Fru Toptoe. E<ir. Grieg. Fru Lie.

Alb. Langen. Herman Bang.

Nina Grieg. Jonat Lie. Profestorinne Andr. Munch.

SEGELCKE: SKANDINAVER PA CAFÉ DE LA REGENCE

Bonapartes herlige palats ved Trocadcro, dels som korre« spondent for «Verdens Gang» ved hans foredragsreiser, så jeg ham bare i galla, men som den uvorne nordpolsfarer han var, bemerket jeg alltid at han hadde tykke, grå ull« strømper, som han i sin snippkjole aldri la an på å skjule — tvert imot. Det imponerte de fine parisere, og det blev endog omtalt i avisene. Han var «L'ours du nord» — nord« polsbjornen.

Nansen var ikke nogen sprogmann. Hans fransk var mangelfullt og hans første, store foredrag i Trocadéros sal om sin ferd leste han op av et fra norsk til fransk oversatt manuskript. Men uttalen var ikke alltid heldig. Han talte hele tiden om «les allemands» (tyskerne), mens han mente «les élémcnts» — elementene. Franskmennene var imidlcr«144

tid hoflige og tilgav ham med et smil hans idelige, begei« strede uttalelser om tyskerne.

— Det var med andre ord så godt som hele det kunst« neriske Norden som i disse år sivet gjennem det Lieske pariserhjem — Grieg, Chr. Sinding. Werenskiold, Garborg, Obstfelder, Kinck, Bojer, Thiis, Nils Kjær, foruten alle de yngre malere med Munch, Wenzel. Segelcke, Visdal, Harriet Backer og Kitty Kielland i spissen. En dag var det Georg Brandes eller professor Vilhelm Andersen som dukket op, en ånnen gang Schandorph eller det var nogen av de danske malere som Krøyer, Viggo Johansen, Ankers. Loeher, WiU lumsen.

Sent en aften ringte det på entréen. Det var Herman Bang. som var en omgangsvenn av Lie. Han kom fra teatret hvor han hadde instruert madame Réjane. Han var opspilt og nervøs og følte det som sin plikt straks å vise Lie hvor« dan han hele denne aften hadde arbeidet. Han spilte så å si stykket — det var visstnok «Et Dukkehjem» — for oss. og han gjorde det med en slik iver, at da teppet gikk ned for siste akt, lå samtlige stuens malerier til fru

Lies forfer« delse spredt om over hele gulvet. «Ja, det var en begeistret sjel,» sa Lie da han var gått. «Huff ja,» svarte fru Lie, «jeg synes bare der får være grenser for teaterbegeistring.»

Til tross for de i politikken rådende divergenser hersket der det beste forhold mellem norske og svenske kunstnere. Hos Lie samledes de ofte. og finnene sluttet sig til — Edel« felt, Juhani Aho (Brofeldt) og Runeberg, Victoria Benedikt« son (Ernst Ahlgren), Nordensvan, Levertin, Gejerstam, Ola Hansson o. fl.

Det er neppe for meget sagt at det dengang var samlet mere nordisk åndskultur i Paris enn i selve Norden. Og det vil forstås, at Lie av den grunn aldri kom utenfor — til tross for de mange års fravær fra Norge. Hans bøker bc« holdt sin hjemlige duft og farve.Ef «er maleri av Eyolf Soot. iS8?.146

Fru Charlotte Edgrenn Leffler forteller i sin bok «Sonja

Kovalevsky» om en aften hos Jonas Lie': «-—— Kun hos

Lie fandt Sonja fuld Forstaaelse i en Skaaltale, som næsten rørte hende til Taarer. Det var en af de behageligste Dage under hele vort Pariserophold, den Dag, vi spiste Middag hos Jonas Lie sammen med Grieg og Frue. som netop da feirede sin store Triumf i Paris.

Der herskede den ubeskrivelige Stemning af Fest, som opstaar i en liden Kreds, hvor alle har Glæde af at se hin« anden og alle forstaar at værdsætte hinanden.

Jonas Lie var helt i Stemning. Ilan holdt den ene SkaaU tale efter den anden, varmt, fantasifuldt, lidt indviklet og dunkelt, som han pleier, men høist indtagende ved den Hjertelighed, Umiddelbarhed og den poetiske Farve, der altid præger hans Udtalelser. Og han talte til Sonja, ikke om den beromte Videnskabsdyrkerske, heller ikke om For; fatterinden, som han havde lært at holde af og ha Med« lidenhed med, han syntes saa Synd i det lille, ømhedslæng« tende Barnet, som ingen forstod. Han havde sine Tvil. om endog selve Livet havde forstaat sig paa hende, thi det lod til. at det havde ødslet alle sine Gaver paa hende. Gaver, som hun ikke satte større Pris paa; det havde skjænket hende Ære og Udmerkelser øg Fremgang, men hun stod der, den lille Smaapige med de store, ømhedslængtende Øine og to udstrakte, tomme Hænder. Flvad var det saa. den lille Smaapige vilde ha? Hun vilde bare, at en venlig Haand skulde gi hende en Apelsin!

— Tak, Hr. Lie! udbrød Sonja med rørt Stemme og til« bagetrængt Graad. Jeg har faat mange Skaaltaler i mit Liv, men aldrig nogen saa vakker!

Mere kunde hun ikke faa frem, hun satte sig igjen og svælgede sine Taarer i et stort Glas Vand.

Da vi gik fra Lies. følte hun sig lykkeligere end paa lang

1 Da de to damer nogen tid opholdt sig i Paris.1-17

Tid. Der fandtes alligevel En, som havde forstaaet hende, som intet vidste om hendes personlige Forhold og som bare havde seet hende nogle faa Gange, men som alligevel gjen* nem hendes Bog havde set dybere i hendes indre Liv end

de andre, der i flere Aar havde været hendes Venner--»

Der var også mange anledninger hvor hele den norske (og svenske) pariserkoloni samledes og hvor Lie motte frem. Således ved dr. O. J. Brochs dod, våren 1889. Ved den av blomster bugnende båre i Brochs hjem. Pavillon de Brétcuil i Sévres — kisten skulde sendes til Norge — talte den sven; ske legasjonsprest om «vår» landsmann. Da reiste Lie sig og holdt en tale som jeg tillater mig å gjengi av tre grunner. For det förste fordi det alitid om hans taler har vært skre» vet: «De lar sig ikke referere.» dernæst fordi denne tale er en ordrett gjengivelse og endelig fordi den blev improvisert ved en minneverdig anledning hvor Lie så å si optrådte på Norges vegne. Lie ytret:

«Det hændte ikke saa sjelden gjennem Tiderne, at en norsk Stormand gjorde sin sidste Reis hjem i en farkost som denne her. Og det hændte ikke saa sjelden, at der faldt Ære paa Baaren, som hans Folk svntes, det havde Del i.

Og jeg tror ikke. Presten idag antydede for meget, naar han mente, at et Skjær af Historien — Norges Historie — lyser paa denne Kiste.

Jeg tror, den vil bli modtat med Folkets Sorg. Naar Dampskibet, som forer den, kommer under Norge, vil Færder Fvr hilse med Flagget paa halv Stang, og naar det damper opover Fjorden, vil Klokkerne ringe fra Byerne paa begge Sider udover, og naar Baaren kommer iland i Hovedstaden, vil den faa et Folge — en Cortége — som kun et sorgende Folk kan gi.

Dr. Ole Jacob Brochs Navn vil bølge som Vinden i en Aker fra I.indesnæs til Nordkap, fra Ståt til Kjolen og langt148

ind i Broderlandene, hvor det var vel kjendt og kjært. Og mange Tanker vil følge Baaren. Man vil tænke paa, hvad man har eiet i denne Mand, og med dyb, dyb Ærbødighed paa det rige Livsvirke, som her er endt, — han var ikke blot en klar Aand og en betydelig Videnskabsmand, han var en ordnende, bred Kjæmpeaand i et nyt, ufærdigt Folk, der netop trængte til Organisations Evner, og som saadan er det, hans Minde vil leve i vor Historie ved Siden af Initiativets Mænd. Og kanhænde vil man ogsaa tænke paa, om her skulde være noget at angre — nu i Stunden, da Folke* sorgen folger Høvdingens Baare. som er falden udenlands.

Men vi, som var om ham her i Udlandet, vi vil faa Lov at sige vor dybtfølte, vemodige Tak for, hvad han var ogsaa for os. Det stod ikke paa et Ja. naar nogen bad ham om en 1 Iaandsrækning. Der er mistet en intelligent Bro og en hoit anseet Forbindelse med det store Folk, vi færdes iblandt og hvis Gjæstfrihed vi nyder, — og mange af vore fremme* lige Mænd, Kunstnere og Videnskabsmænd, vil merke, her er en tom Plads nu. man ikke mere har at reise ud til Pavil* Ion de Brcteuil for at hente hans Støtte.

Vor varme, bedrøvede Tak følger Dr. Ole Jacob Broch og hans gode, gjæve, staute Minde!»

Foruten kunstnerne var der også en fast stokk, som gjennem varmt vennskap bandtes sammen derigjennem, at de hadde sitt hjem i den franske hovedstad. Det var Bjørn* sons, den danske oienlægc, professor Marius Tscherning og frue, professor Ragnv. Heide, Kitty Kielland, Harriet Backer og en tid Arne Garborg. Disse samledes hyppig på en eller ånnen kafé om aftnene, og her drøftedes alt mellem himmel og jord.

En aften i Brasserie Muller i rue de 1'Kchelle fikk Bjørn* son i et speil se den ansette norske kritiker, Irgens Hansen, komme inn. Bjørnson og Irgens Hansen hadde i «Dagbla* det» ligget i tottene på hverandre og Bjørnson var aldri149

den, som tok på sine uvenner med silkehan« sker. Hans oine fikk dette dvreblikk, som det i forargelse ofte kunde anta, han reiste sig brått med den er« klæring, at de som «ikke følger mig. de mister mig».

Alle blev sittende. Ingen vilde lyde åpen« bar kommando, hvor det gjaldt Bjørnsons personlige sym« eller antipatier.

Den aften gikk det op for Lie at også Bjørnson — som høire« partiet — vilde knekke andres meninger, han blev forstemt og det blev den ytre foranledning til det kjølige forhold som senere i årrekker skulde skille de to diktere.

BERCHTESGADEN

Når kastanjekronene i avenyen stod i full, rik prakt og når «salongen» var over og malerne drog avsted med sine staffelier for sommeren, brot Lie op og reiste til Berchtes« gaden i Salzburgeralpene, hvor han blev «til boka var fer; dig». Han kom dit gjerne i de første dager av juli, når mar« kene stod saftiggrønne og turiststrømmen til den berømte

Hor Jona, Lie i Parir. Yttrrit tit venstre fru Treherning, on ytter« til hoire profer,or airnlrgc Tscherning.150

«Konigsee» var som livligst, og forlot landsbyen i november — ofte i sledefore.

Økonomien medførte at familien, som med husholder* sken, frøken Kriksen, og barna fylte en hel kupé. alltid reiste på tredje klasse og ofte endog benyttet nettene for å undgå hotellophold. 1

Den lille, dengang så bondske, nu så moderne høifjells* landsby, Bcrchtesgaden. ligger i en gronn. frodig dal, som gjennemstrømmes av den brusende, jøkelgrønne elv Salzach. I en vill krans rundt om hever sig veldige fjell på over 8 000 fots høide, sa man på én og samme dag kan nyte Sydens sommer og Nordens sne. Hele landsbyen består av nogeri få, krokete gater med gammeldagse schweizerhus og boder og butikker hvor særlig det utmerkede treskjærerarbeide fanger interessen. Det mektige saltbergverk, som forsyner hele Syd* Tyskland med salt, er særlig en attraksjon for turister.

Sommeren var alltid Lies beste arbeidstid. Da utførte han hvad han hadde planlagt om vinteren; da skrev han boken — åndet og levde kun i og for den. Avislesning og brevskrivning blev opsatt til Iordagsaftencne, og søndagene bruktes til utflukter, enten op i høidene mot Vordereck og Vorderbrand eller til Königsec. hvor turistlivet på de store og elegante hoteller pulserte i broket, internasjonalt virvar.

Hans liv i Bcrchtesgaden var det regelmessigste som kan tenkes. Oppe klokken 7 om morgenen gikk han med sin hustru en spasertur, og det hendte jevnlig, særlig om hosten, at månen ennu stod høit på himmelen, magisk lysende over snefjellene. Det var på disse turer, morgen og aften, at deres samarbeide foregikk, idet samtalen alltid og utelukkende dreiet sig om «boken». Hvad han herunder kunde opta og så å si innsmelte i sin hjerne som sitt eget. det blev til dikt* ning; resten var slagg som blev liggende.

Samarbeidet mellem Lie og fru Lie var et høist sjeldent og eiendommeligt. Det var to motsatte naturer, som på mange områder supplerte hinannen. Gjennem sin mor, fodt151

Bcretiirigaden i Ober-Bayern, hvor Jonas Lie tilbragte 16 ,omret.

Møinichen. hadde fru Lie adskillig kunstarv i blodet. Moi» nichen»slcktens stamfar var, som vi tidligere har nevnt, felt* oberst Sixtus von Møinichen. som i begynnelsen av 1500= ärene falt i slaget ved Zangerhausen i Sachsen. Hans efter; kommere levde i Danmark, hvor de inntok fremtredende stillinger, dels som læger og embedsmenn, dels som kunst» nere. En av dem var livmedikus hos Leonora Christina («Jammersmindet»), en ånnen av dem, Claus von Møinichen, har bl. a. dekorert audiensgemakket på Frederiksborg. Den musikalske sans var også høit utviklet innen slekten. De kunstneriske anlegg har i våre dager gitt sig utslag i maleren Eyolf Soot samt i Erika og Karl Nissen og fiolinisten Mons Michael Lie.

Fru Thomasine Lie hadde en klar. likevektig forstand, som parret med en lydhør opfatning og forståelse av tidens åndsretninger gjorde henne til en sjelden våken intelligens. Hun opfattet sin manns særart til bunns, han blev mere og mere en del av henne selv. Hun kunde virke skarp, kold og kritisk når hun ikke sympatiserte med et menneske —152

hun hadde i det hele sterke sym* og antipatier — og derfor har meningene om hennes andel i Jonas Lies diktning vært adskillig droftet. Der er de som mener at hans begavelse uten henne vilde ha fått friere vinger og mulig gitt sig et annet ut« slag. Men jeg skulde tro at hans diktning, som den nu engang foreligger, aldri vilde vært den samme, hvis fru Lie ikke hadde vært hans forsiktige og forståelsesfulle medarbeider.

Hun blev alltid sin manns i beste forstand kunst« neriske samvittighet — helt fra den tid da «Den Frem« synte» kom ut. Den blev forfattet så å si mellem to pianoer, idet Lies ene svigerinne, Ida Lie, gav klaverundervisning i værelset til høire, og den ånnen. Erika, i værelset til venstre, og da boken var ferdig leste han den op for sin hustru. «Det var nokså langt å lese.» fortalte han senere, «og mange nordlandseventyr å vasse igjennem, som siden blev skåret vekk. Jeg ventet og ventet og for mitt vedkommende steg spenningen på virkningen. Da jeg så nådde til den scene hvor Susanne dør, reiste hun sig plutselig med et forunderlig lykkelig skjær i øincne og utbrøt: «Men dette er jo stort!» På det ord holdt vi den eftermiddag vår fest under trærne i Slottsparken — sikre som barn, enda vi efter menneskelig

regning var tilkomne folk på syv og tredve--»

I sine brev viser han en næsten barnslig takknemlighet mot sin kone som medarbeider i «Tremasteren». Og om «Lodsen og hans hustru» meddelte han mig engang følgende: «Planen til handlingen fikk jeg av Thomasine. Jeg be« skrev henne helten, Salve Kristiansen, en blek, barsk, sjele« lig innbitt sjømann på Arendals brygge.

(Modellen var dok« tor Oscar Nissen.) Jeg så mannen på mitt vis og mente der måtte stikke en mørk livsoplevelse i ham — kort en bok. Men hvad? «Jeg skal si dig det,» sa min hustru med ett. Så utførte hun i store trekk hans sjalu kjærlighet til henne som vi kalte Elisabeth. Og kapitel for kapitel utarbeidet jeg så og gjennempløiet vi sammen det hele i 1873 i Rocca di Papa.»153

Det er alltid farlig å debutere så glimren« de som Lie hadde gjort. Nedgangens og skuffelsens år fulgte efter Thomas Ross og Adam Schrader. likte« paret bodde dengang i Dresden og Lie tok sig den nedsettende kri* tikk så nær, at han for alvor spekulerte på å søke sig inn i tollen, ja han opførte sig til tider så underlig, at fru Lie var redd for hvad han kunde finne på. Han var mot sed» vane ofte borte fra sitt hjem hele formid« dagen. Da opsokte han en eldre, norsk dame. frøken Holck, der som rentenist hadde slått sig ned i den sachsiske hovedstad hvor hun bl. a. hadde vært en nær omgangsvenn av Ibsen. For henne utøste han sin fortvilelse og sitt svartsyn.

Den litterære anklage mot Lie gikk kort og godt ut på at han hadde å holde sig til sin lest — Nordlands«skildrin« gen, hvor han hadde vist sig som mester. Men nu var det atter fru Lie som stålsatte ham og inngav ham — som han uttrykte det — «mod for missmod».

Alexander Kielland var nettop dukket op og kritikken var med rette begeistret overstrømmende. Dette skulde hel« ler ikke bidra til å hoine Lies humor, men fru Lie lærte ham

Paris 1S95.154

at Han ikke måtte miste troen på sig selv. han skulde tvert imot derav hente styrke. Samtidig åpnet hun hans oine for den nye tid som i 80»årene blåste over verden. Skarpsynt, som hun var. hadde hun tidligere frarådet ham å la sig trekke inn i den sneversynte, steile, stokkonservative litteraturkrets som angav tonen i hine dagers Christiania. Og nu, da Georg Brandes «slo vinduene op til Europa», fikk hun ham til å se på livet med nye øine, hvilket bl. a. tilkjennegav sig i hans bekjente, før nevnte, «Programartikkel» i anledning av hans kantate ved Wergelandsstøttens avsløring samt i den forargelse det vakte, da han lot sig innskrive som med» arbeider i Ernst Sars' «Nyt Tidsskrift».

Hun var en lidenskapelig beundrer av Brandes og Ibsen, hun forstod at den gamle tids «skjønnlitteratur» hadde sun» get sitt siste vers. men hun stillet sig på den ånnen side skeptisk overfor alle dem som falt i henrykkelse overfor enhver nv idé. bare fordi den «var i medfor av tiden». Hun var. hvad Brandes kalte «en radikal aristokrat».

Jeg husker at Bjørnson en dag i Paris kom op til min far. overstrømmende begeistret over den almindelige stemme« rett som dengang stod på tapetet.

«Jeg liker det ikke,» sa Lie. «Det er noget naturstridig i at en mann, som kanskje har 10 husmenn under sig. går med på å la sig overstemme av dem. Gudbevars, det er visst såre rettferdig og såre humant og såre demokratisk, men allikevel —. Det vil bare bli begynnelsen til dannelsens undergang og den bør forsvares. Et klokt, oplyst menneskes stemme har mere verdi enn 100 uvitende kjerringers.»

«Å, du med ditt evige dannelsessnakk, Jonas.» svarte Bjørnson. «Du Ilar ingen føling av den innbrytende demo» kratisme. Vinden blåser nu engang den vei.»

«Vi behøver da ikke alltid å rette oss efter vinden.» be» merket fru Lie.155

«Jo, när den bringer folkelykke,» sa Bjornson og så på henne med et grått blikk.

Litt efter gikk han.

Selv husker jeg fra alle de 16«årige sommerophold i Berehtesgaden. at mine foreldre i den årle morgenstund — månen var ofte ennu ikke gått ned — gikk sin spasertur og snakket om «boken» og la planer for næste kapitel. Post og aviser blev gjemt til sondagen og arbeidet gikk for full damp til 10—11 om aftenen. Manuskriptet måtte alltid senest være avsendt den 6. november — hans fodselsdag — og han flöi irritert op hvis nogen av oss nevnte at nu var det bare så og så mange uker igjen til vår avreise til Paris. Ved siden av sin ustanselige rådgiverstilling

skrev hun alle hans manuskripter av med sin faste, sterke skrift som var som meislet i sten.

Hun holdt sig alltid tilbake i skyggen av sin mann. Aldri tilla hun sig selv nogen ære. Ikke et eneste offentlig ord for egen regning har hun efterlatt sig.

Som resymé av denne lille oversikt over Lie og frues samarbeide, kan jeg passende citere hvad Lie skrev i «Sam« tiden»s festnummer på sin 60=årsdag: «Når jeg undtar Nordfjordhesten, Slagter«Tobias og en del eventyr, vet jeg ikke den bok — og først og fremst romanene — hvor hun ikke har vært min avgjørende rettleder med hensyn til kunstformen og så å si min medarbeider gjennem hvert kapitel, strøket utskeielser fra emnet eller forlangt mere eller anderledes diktet, i nødsfall selv lagt til. Det er gått

gjennem hennes sikt og sil.--Jeg kan si at det beste

og mest vellykkede jeg har skrevet er blitt til under hennes ånd og innflytelse. Til flere av romanene, «En malstrøm», «Maisa Jons». «Kommandørens døtre», «Familien paa Gilje», «Onde magter», har hun ikke blott gitt detaljer — av den sort for eksempel som den om Ma, at hun aldri hadde156

ferier uten de dager hun lå i barselseng — men til flere er endog idéen, hvorover boken er bygget, opstått hos henne. Hun kunde visselig gjerne, uten at der skjedde noget ube« rettiget tiltak, hatt sitt navn som medarbeider på titel« bladet.

Det lå imidlertid ikke for en frue fra vår tid å ta sin ærlige plass i offentligheten. Hennes urokkelige smak var å la sig nøie med bevisstheten og fole og vite sig som sin manns jevnbyrdige, åndelige felle, og som sådan ha plass i vår omgangskrets.

Men nu, vi inngår i vårt 60. år, synes jeg, det kunde være på tide å melde at det vakreste og mest vellykkede jeg har skrevet, har hun part i.»

Det kunde opstå de pussigste scener når de to ektefeller satt sammen, han diktende — gjerne med en cigar —, hun renskrivende og av og til herendc på når han ofte med små grynt leste op det han hadde skrevet.

«Du er så sint, Jonas!» kunde hun bemerke.

«Ah!» Han kaster på hodet, utålmodig over avbrytelsen, og leser videre.

«Men du har glemt det sted hvor der tales om skolen —?»

«Nei, det kommer senere.»

«Ne=i, Jonas!»

«Jo, sier jeg.» Han slår i bordet og leter gjennem papirene.

«Du har visst rett, Tilommen.»

«Da må det ligge i ovnen, Jonas. Du kastet en hel del manuskript igår aftes. Jeg skal se efter.»

lin stund senere haler fru Lie manuskriptet frem fra ild« stedet.

Så leser han videre, stadig avbrutt av fru Lie med: «Ta bort det ord, det er overflødig å si at han setter hatten «på hodet». Hvor skulde han ellers sette den?» — «Den setning må du lese op igjen!» — «Det der må du file!» o. lign.157

F.fter maleri av C. M, Ro». Rom 1S91.

Eller der kunde forefalle en scene som denne. Blekket vil ikke bite på og det blir klatt på klatt ut over Lies papir.

«Bytt pen!» sier fru Lie.

«Hm. Nei.»

«Hvorfor tar du ikke en ånnen penn?» spor fru Lie, efterat hun lenge har sittet og sett på hans anstrengelser.
«Hm. Nei . . .»

«At du kan være så halsstarrig, Jonas!»

Lang pause. Jonas Lie forsoker videre.

Endelig slenger han pennen rasende i veggen:

«Dævelen ta —! . . .»

Gar så bort og henter den og prover igjen å få den til å skrive.

«Du er halsstarrig, Jonas!»158

«Ja, jeg er halsstarrig!» svarer han hissig. «Dævelcn hente den pennen!»

For annen gang slenges den i veggen — og forst nu hytter han den med en annen.

«Du er en bukkenatur. Jonas!» bemerker fru Lie med et smil.

«Takk Gud at jeg overhodet har natur, Thommen, - det være geit eller bukk!»---------

Fru Lie var cn kritisk intelligens med åndens vuggegave over sig. Hun hadde ikke den skapende evne. Han var den diktende and og hun den hjelpende hånd. Hun hjalp ham med å spinne den ytre intriges tråder og hun satte ham på spor. antydet idéer, foreslo slik og slik eller sånn og sånn. «De av mine novellistiske arbeider, som beror på smak, logikk og holdemfast ved tråden, var neppe blitt til uten henne,» ytret han engang.

1 Berehtesgaden var der ro og fred — et ekte arbeidssted for den som kom like ut av Paris' tummel og larm. 16 som« mere tilbragte Lie i den herlige hoifjellslandsbv og 16 boker er blitt til der: Grabows Kat, Rutland. Familien paa Gilje, Ln Malstrøm, Kommandørens Døttre. Et Samliv, Maisa Jons, Trold I, Trold II. Lystige Koner, Naar Sol gaar ned. Dyre Rein, Lindelin, Faste Forland, Wulffie & Co., Naar Jerns tæppet falder.

Visstnok kom der av og til en og annen littcraturbefengt tysker på visitt og en sjelden gang en reisende fra Norden, således skuespiller Gundersen og frue, teaterdirektør Joseph« son. maleren Ross o. a. Men der var ingen som plaget til daglig.

En sommer opholdt Henrik Ibsen og John Paulsen sig i Berehtesgaden. Ibsen hadde tidligere tilbragt en tid der og det var på hans anbefaling at Lie fikk leiet akkurat det samme hus som han selv hadde bodd i.

Nu tok han inn i hotell «Salzburger Hof» og det varte159

Jonas Li« boJig i den lengtte lid ar de 16 somrer han tilbragte i Betchteigadcn. Tegnet ar Erik Lie tom gutt.

ikke lenge innen han hadde innrettet sitt liv der som annets steds: likeså regelmessig og sikkert som et slagur. Man skrev dengang på «En Folkefiende» og holdt sig strengt for sig selv. Ensom gikk han sine spaserturer, forsiktig stansende, når endog bare lyden av en vogn hortes på lang avstand. Han trakk da gjerne frem et silkelommetorklæ, som han bar i venstre brystlomme, torret brillene og foldet det så omhyggelig sammen igjen. Når så vognen endelig var kjørt forbi, spaserte han videre med sine små, trippende skritt, elegant og pertentlig — til tross for den grønne tvrolerhatt. som han straks efter ankomsten hadde skaffet sig og hvori160

han hadde anbragt en stor hanefjær som nikket ved hvert skritt.

Hver lørdags aften var han fast gjest hos Lies, og jeg husker så godt den første gang han kom. I døren møtte han Babeth Hasenknopf, sin gamle og Lies nuværende vert» inne. Han stanset, trykket henne gjentagende hjertelig i hånden og spurte efter hele hennes familie, én for én i nøi= aktig rekkefølge. Atter og atter lod det samme spørsmål: Og Deres far — hvorledes befinner han sig? Og Deres bror Johan? Og Deres søster Therese? o. s. v. Det var åpen» bart at han på forhånd nøie hadde betenkt og overveiet rekkevidden av gjensynet med Babeth.

Disse aftener var Ibsen riktig i sitt ess. Han snakket i vei om lost og fast. fortalte historier og lot sig all ting smake og brot ikke op før ved .Miden om morgenen. «Jeg har aldri sett det stramme ansikt som man sier at Ibsen skal ha,» bemerket Jonas Lie da talen engang dreiet sig om Ibsen. «Da vi var sammen i Berehtesgaden blev det alltid for mig, som jeg, mens vi satt sammen om kvelden, så to fortenner, som mere og mere kom frem. alt

eftersom tiden led: to fortenner med mellemrum. Og jo mere humøret steg, dess mere lysnet han og lo og lyste — og til slutt satt han der som en god, snild, pratsom jordmor!»

Blandt de emner Ibsen atter og atter i samtalens løp vendte tilbake til, var de litterære kritikere, hvilke han åpenbart betraktet med en blanding av forakt og beundring. Han beundreI likefrem den spissfindighet de kunde legge for dagen når det gjaldt å «forklare» noget. Jeg erindrer således at han særlig moret sig over hvad de herrer hadde hittet ut som årsaken til at han i sin tid flyttet fra Rom og bosatte sig i München. Det var «den tyske tenkning», som drog ham, - «lengselen mot en stammebeslektet ånd» o. lign. Og så var hele hemmeligheten den enkle, at det hus han bodde i, skulde rives ned!161

Jona« Lid bolig eo kortere tid i Bcrchtctgader. Tar hutet til høire. Han bebodde der leiligheten Ted ncdcrttc altan.

Utenom hver lørdag sies Ibsen og Lie så godt som aldri. Det var en gjensidig og felles overenskomst, — hver av dem var jo midt i sitt arbeide. Men mere enn én aften spaserte Ibsen forbi det hus hvor Lie bodde, og det be« merkcdes at han ofte stanset foran de oplyste ruter i første etasje og kikket nysgjerrig inn på familien som satt ved aftensbordet.

Han var da optatt med dr. Stockmanns skikkelse. («Bjørn« son har sammen med Jonas Lie vært modell for dr. Stock« mann efter hvad Ibsen har meddelt Bjørnson,» skriver Chr. Collin i sin bok «Bj. Bjørnson», pag. 121.)

En formiddag kom han i sin vaiende hanefjær*hatt, stiv og klosset og ceremonieli og bad om å tale med fru Lie. Jonas måtte endelig ikke forstyrres, det gjaldt bare en bagatell, nemlig en knapp. Han hadde kjøpt både synål og tråd.

il — Jonaj Lie.162

«Men kan jeg ikke få lov til å sy i den knappen?» spurte fru Lie.

Umulig. Han vilde selv gjöre det.

«Men hvad er det så?» mente fru Lie.

«Det var om De vilde hjelpe mig med å tre tråden i nålen. Jeg har forsøkt og forsøkt, det er øinene som svik* ter. men jeg må erkjenne at det er en storre kunst enn jeg trodde.»

Fru Lie hjalp ham selvfølgelig straks.

Nogen dager senere spurte hun ham om det ikke var noget hun kunde hjelpe ham med — tre i en nål for eksempel?

«Nei, tusen takk, frue!» svarte Ibsen. «Nu da jeg forst har fått nålen innpå, har jeg sørget for en så lang tråd at jeg har for hele sommeren.»

Den svenske teaterdirektør Josephson, som engang tidligere var knyttet til det norske teater på Bankplassen, og maleren Christian Ross (bosatt i Rom) var også blandt dem, som besøkte Lies i Berchtesgaden. Josephson fortalte herunder følgende: Det var i München i den tid da Ibsen gjorde karriére i Tyskland. Jeg traff dikteren og uttalte min forundring over tyskernes slette spill.

«Hvor kan De dog si det! Hvor kan De dog —» inn« vendte Ibsen.

Men jeg holdt på mitt og vi kom op i en hissig disputt, hvorunder jeg stadig mere og mere gikk ham på klingen. Til sist spurte jeg:

«Men i Deres egne stykker? Kan De virkelig synes at de spilles så enestående godt?»

«Josephson!» svarte dikteren og rykket nærmere. «Op« riktig talt, jeg går aldri og ser dem.»

Maleren Ross fortalte at den svenske maler Paulli en« gang ved et middagsbord komplimenterte Ibsen incd hans arbeider. «De ligner de moderne franskmenns —»163

Ibsen blev fortørnet.

«Jeg mener, til de moderne franskmenn,» vedblev Paulli. «En Maupassant, en Zola —»

«Kun med den forskjell,» svarte Ibsen hvasst. «at Zola stiger ned i kloakken for å ta sig et bad, jeg for å rense den.»

Bortsett fra disse sjeldne besøk var Jonas Lie i Berchtes-gaden alltid en arbeidets mann. Dog med enkelte avbrvteL ser som f. eks. en og ånnen fjellbestigning. Han meddeler sig herom i et av sine mange brev til Erik Werenskiold.

Berchtesgaden d. 2. Sept. 1883.

Kjære Erik Werenskiold! For Dit prægtige Brev hjertelig Tak! Vi arbeider paa at sætte Krop i os, ligesom I gjør i Telemarken. Jeg har ikke været daarligere Karen, end at jeg med min Hustru har be= steget det 6000 Fod høie «Jenner». Det var Gutterne, som narrede os didop, for Turen var nu mindst dobbelt saa lang, som vi tænkte — fra 3'z om Morgenen til 6M; om Aftenen — og en hel Del mere risikabel. Paa den lange, smale Kam, som bar op til Toppen, var det mange Steder saa steilt, at jeg med udstrakte Arme kunde rulle en Sten ned til hver Side, og under os — saadan en 4 000 Fod eller mere — havde vi, der vi sad paa den Smule Top og spiste, den metal* grønne Königsee, hvorpaa Baadene krøb som smaa Fluer. Men storartet var det omkring os: «Hoher Goll», «Brett», «Ewiger Schnee» (9 000 Fod), «Watzmann» (8 250 Fod),' «Steinernes Meer» og «Todter Mann» (en lang, jødisk Rab> biner, som ligger 7 000 Fod oppe i Veiret paa sin Dødsseng, lang og kolossal mægtig) o. s. v. o. s. v. stod med skinnende Sne og blaanende Toppe rundt om os og bagom hverandre lige til «Dachsteins Top» inde i Østerrige. Mage til høit Syn har jeg ikke set, siden jeg var paa Skineggen hjemme 1 Hvilket fjell Lie og frue senere besteg.164

og saa' mig vild norsk paa Falketind og alle vore andre Suveræner eller rettere Republikanere af Storfjeld lige hen til Skagastolen og Horungerne og hvad de nu heder med deres Fonner og Bræer og himlende Vaaghalse af Tinder og Toppe, Kamme og Skavler!

Jo, de præker, de Karer, og det nationalt norsk! Og tror Du paa Maalstrævet, saa har jeg egentlig altid troet, at den Dag vil oprinde, da det norske Sprog skal gaa i Digtning, Litteratur og Folkemunde for fuldt Orgel, — Ivar Aasen skriver saa deiligt om det og Dølen døde paa det! Vi er bare Overgangstiden; men nodvendigt for den naturlige Vext ind mod Folkets Hjerte og Sprogtone; der vil ikke gaa mange Aar, for alle de Faner er oppe i en yngre Slægts Hænder. De Maalmænd, som har været før, har bare været de enkelte, profetiske Græsstraa foran den hele Sommereng.

Hvert Lands Natur forlanger nemlig sin Omsætning (med Farver etc.) i vedkommende Folks Aand. At putte et andet Lands Klangfarve ind er at forfalske den og gjør egentlig Existencen som egen Nation meningsløs.

Men den Litteratur, vi nu har, med dens Tanker og for« skjellige Kunstformer vil dog altid hos os staa som Grund' muren, Produktet af Nationens fra de mange Aarhundrers Tryk først udstormende Kraft! Den senere Udvikling vil blive roligere, inderligere og i en Mængde Henseender san« dere og hjemligere, men neppe af den national=geniale Spændkraft, som tilhører et Første=Udbrud i et Folk. Jeg tror m. a. O. at der vil komme mange til at spille mere nationalt endda end Ole Bull og mangen til at digte endnu mere indpaa os end Henrik Wergeland, men Ole Buller og H. Wergelander vil der ikke bli; de to vil aldrig glemmes, de blir Farfar i Stuen alligevel, saalænge Landet staar — for deres Naturmægtighcds Skyld---»Av Erik Verentkiold» illustrasjoner til «Familien paa Gilje».166

18 8 0« OG 1890« Å RENE

De merkelige 1880«år, som i så hoi grad satte sitt uut« slettelige preg på dem som var med, var bl. a. også kvinne« bevegelsens store tid. Med «Et Dukkehjem» blusset den op med en ilter og ny styrke, hvori alle våre diktere på hver sin vis tok del. Diskusjonen gikk i huie bolger over hele Europa. Det var problem« og tendensdiktningens gylne periode, det regnet med opdragelsesboker og haglet med samfundsteorier.

I denne stormende tid foregikk det kunstneriske gjen« nembrudd hos Jonas Lie. Med «Livsslaven» hadde han

sterkt agitatorisk kastet sig inn i striden. Men allerede i det folgende verk («Familien paa Gilje») innså han at det ikke er de sterke ord som i kunsten gjør størst virkning. Hovedsaken er gjennem ren menneskefremstilling å bringe folk til å tenke — og til fremfor alt å tenke også med hjertet.

Sét ifra Tankernes Spændvidde mangl er kun tarvelig sagt, indenfor Folelsens Rrændvidde faar det forfardelig Magt.

Dér, som et Digtningens glødende Svierd ind i Hjertet sliengl, rummer det sikkert og dødende, straks det ei kjendes som — tænkt

heter det i et av Lies digte. Og det blev hemmeligheten ved hans verker. Stillferdig som de kom — bøker som «Fami« lien paa Gilje», «En Malstrøm». «Kommandørens Døttre». «Et Samliv», «Dyre Rein», «Maisa Jons» — satte de allikevel de sterkeste spor i kvinnesaksdiskusjonen. Ma og Marthe og fru Mørk og sypiken — de var mere enn sig selv; de for«167

talte, hver av dem, om titusen Ma'er og titusen Marthe'r, hvis skjebne var akkurat den samme.

Gjennem disse bøker hevedcs diskusjonen op i de høider hvor liv veier mere enn argumenter og menneskeskjebner mere enn teorier.

Derfor blev Jonas Lie kanskje den farligste av alle tidens litterære agitatorer. For han gled som ingen ånnen umerke« lig inn i hjemmene med sin stille, overbevisende tale, og han vant selv de stedigste hjerter med sine ord. «Han var,» som Bjørnson i et brev efter Lies død uttrykker sig, «den lumske« ste, leende nedbryter av det der stod i høi anseelse uten lenger å ha rett til plassen.»

kvinnesaksdisk us jonen gikk imidlertid for en tid ut av sitt spor her hjemme hos oss, idet der utkom en bok som slo ned lik en bombe i vårt dengang moralsk innsnevrede samfund. Titelen var «Fra Kristiania«Bohemen» og forfatteren var Hans Jæger, «denne» — som Lie karakteriserte ham — «elskovsdrukne bi, som fylte luften med sin sum« men.» Det blev opstandelse over hele linjen: som ved et trylleslag var man midt oppe i en voldsom sedelighetsdebatt, som ikke gav fanatismen i de politiske kampår noget efter. Bjørnson hadde tidligere tatt et likeså bestemt som ytterlig« gående standpunkt i «Ln Hanske»; nu kom Arne Garborg med «Mannfolk» og Chr. Krohg med «Albertine» . . .

Forargelsen var på kokepunktet og politiet truet med a skride inn mot de farlige bøker.

I dette Øieblikk da det ennu en gang gjaldt den fri disku« sjons sak, tok Lie affære — som den eneste av våre eldre diktere. Et par citater fra hans brev vidner best om hans stilling og standpunkt.

Han henvendte sig til Kunstnerforeningens bestyrelse, dat. Paris 30. januar 1887:

Enhver justitiel Indskriden i Litteraturen udenfor, hvor Tcndcntsen er usedelig, bor principielt modarbejdes som en168

Undervurdcren af et frit Folks og en fri Presses Ret og Evno til at være sit eget moralske Politi. Beslaglæggelsen af Hr. Chr. Krohgs «Albertine» er efter min Mening en Krænkelse

af fuldgyldig, alvorlig Kunst.--Jeg tror nemlig ikke paa,

at en af Konstabler overvaaget og paapasset Litteratur sky» der synderlig rare Blomster.»

Og i en artikkel i «Dagbladet» om sedeligheten erklærer han kategorisk at «man stanser ikke Golfstrømmen med en kork».

Om Hans Jægers bok uttaler han sig i et brev til fru

Ragna Nielsen (dat. Paris 15. januar 1886): -------- «Han vil

tydelig indsætte et Kjærlighedsliv istedetfor og til Udryd« delse af den kolde, egoistiske Sanselighed, som nu fylder Samfundet med Uscdelighed op over alle Bredder og lader Hjerterne visne i Kraft til overhovedet at elske. Og Kjær« ligheden er nu en underlig, fri Ting, som ikke lader sig kneble. Saa har nok Bogen leveret en Hob

Svineri foruden det. som skal være godt, i den naive Hensigt at faa Folk fra at være Svin. Men jeg har det paa Følelsen, at den i sin Væsentlighed er et af disse Skrig i Tiden, som det nok ikke nytter at beslaglægge--»

Bjørnson var av en helt motsatt mening. Hele denne vtterlig«naturalistiske litteraturretning var ham en vem« mclse; den hørte bare og utelukkende inn under politiets doméne. (Sammenlign «En hanske».) Dette de to dikteres vidt forskjellige standpunkt førte til at der i årrekker skulde råde et kjølig forhold mellem dem. Og dette skulde for Jonas Lies vedkommende få en ganske særlig betydning, idet det satte sig merker i hans diktning og bidrog til å skape nogen av hans eiendommeligste verker.

Årsaken til det mindre vennskapelige forhold mellem Bjørnson og Lie har vært likeså omtvistet som omtalt. I et brev til dr. Lindseth (dat. Paris 25. februar 1888) meddeler Jonas Lie sin opfatning av det forefalne:Ener legning av Chr. Krohg170

Kjære Lindseth!

----Angaaende Forholdet til Bjørnson, saa horer

jeg, at det skal være de Jægerske Sedelighedstheorier, som skulde skilt os. For det første véd nu baade Du og enhver i Norge, hvad jeg offentlig har skrevet om Jæger, at de pers sonlige Ting der var aldeles fordømmelige fra ethvert Syns* punkt, og jeg la Tryk paa dette to Gange i Aviserne; men Beslaglæggelsen, at man vilde søge at kvæle ned en hel Sedes lighedsdiskussion med .en Bog, hvori en Mand utvilsomt i alvorlig Mening skreg ud sin Nod, — det var den, jeg paa Opfordring fandt at ville sige min greie Mening om. Bjørns son og jeg omgikkes rundelig et halvt Aar efter den Tid.

--Ved en Anledning sagde han mig, at han ikke likte,

jeg havde skrevet om den Sag. Men at det skulde været nogen Grund til Brud, har hidtil ikke faldt mig ind; man faar dog finde sig i, at F.ns Venner ikke altid gjør og mener

netop, hvad der gefaller En.--Men tilhage til Sagen, —

aldrig har jeg forstaat det saa, at det var paa Grund af den, der er blit nogetslags Brud mellem Bjørnson og mig. —

Efter min Mening var det det. at han vilde bestemme over, hvem jeg skulde omgaaes saavelsom over de Meninger, jeg skulde ha. Her kom Irgens Hansen, som han selv havde havt til Gjæst hos sig om Sommeren paa Aulestad og som baade han og Karoline fortalte om og var meget glad i. Men nu var der kommet en Kurre paa Traaden, saavidt jeg skjøns ner om Bjørn og Theatret, — og saa hændte det, at da Irgens Hansen kom ind paa en Kafé her, hvor vi og et helt Selskab Skandinaver sad, reiste Bjornson sig og sagde, at den, som «ikke følger mig, han mister mig». Paa dette skulde jeg alts saa bryde et privat venligt Forhold til Irgens Hansen og pludselig rende min Vei!

Jeg havde lidt mere ondt, end jeg vilde vise, for at svælge den Kommando. Jeg begreb, jeg havde mistaget mig. naar jeg tænkte mig kammeratslig Lighed med Bjørnson efter min171

Forstand, — og andet, ser Du, vil man helst beundre paa Frastand. Men dette lukkede sig jo igjen og jeg søgte at indbilde mig, at det havde været et Øiebliks Humor af ham.

Men saa kom Chr. Krohg. Han gjorde mig sin Visit — jeg var ikke hjemme — og han blev bedt om at komme igjen og besøge os. (Vi vidste ikke dengang andet, end at Bjørn* son og han var gode Venner, og ikke heller tror jeg. Krohg vidste det selv.) Men paa en liden Udflugt sammen med endel Malere kom Eilif Peterssen med et Brev fra Bjørnson, hvori han siger, at inden han traf Krohg, forlangte han en Forklaring eller Undskyldning af ham i Anl. af nogle Flyve« skrifter i Jægersagen, som jeg aldrig har læst, og han for« udsatte udtrykkelig, at ingen af hans Venner omgikkes Krohg, for han havde git ham en tilfredsstillende Undskyld« ning. Og dermed skulde vi da alle flv en af Norges første Kunstnere!

Jeg forsøgte virkelig, hvad jeg formaaede, for at faa Krohg til at gaa op og snakke med Bjørnson, da jeg tænkte,

det hele da temmelig let vilde greie sig. Men det lod til, at Krohg paa den Slags Opfordring af Bjørnson ikke kunde indlade sig.

Saa havde jeg Krohg og en fem, seks andre Malere hos mig til Middag. Og denne Akt skal da saaledes ha forarget Bjørnson, at han, som han selv skrev til mig, ikke aarkede at komme op til mig, da jeg bad ham op nogle Dage senere.

--Ja dette lange er nu i muligste Korthed min Opfatning

af Ophavet. Det er jo ikke saa, skjønner Du, at jeg ikke skulde ønske og ville ham alt godt og al Fremgang som før; men bindes vil jeg ikke i mine frie Greb baade hvad Meninger og Omgang angaar. Det vilde være værre end en Lænke.--

Tag nu mange Hilsener baade Du og Anette fra Tho« masine og Din hengivne Ven

Jonas Lie.For ytterligere å fullstendiggjore billedet av dette «brudds» karakter, som skulde få en rekkevidde langt ut over det private og som endog i april—mai 1892 gav sig utslag i en offentlig noget pussig «ordensdebatt» mellem de to diktere, skal jeg tilføie følgende brev:

Marlotte par Bourron, Seineset Marne den 25. August 1887.

Kjære Bjørnson!

Nogctslags Afkjøling i Grundvarmen for Dig har jeg endnu ikke mærket, tvertimod er den ved Afstanden og Fraværet heller steget, ligesom der jo blev endel lufttomt Kum efter Dig, kan Du vite. og ikke nogetsomhelst Rabalder mere i nogenting, ikke engang i Politiken, men alting bare kommende vredesløst paa Tryk. Dette er adskillig uvant Leben nu, skjønner Du, og kan jo ogsaa være gavnligt nok nu i Sommervarmen, da jeg har saa fuld Hyre med det, jeg skal skrive og maa tigge Himmel og Jord om at faa det til og lever og er bare i mit eget. Men — hvad jeg vilde sige, Du kan vel tænke Dig, at jeg ikke netop for en Forms Skyld, enten Du eller jeg skulde gaa først op til hinanden, havde ladet det staa saa længe hen mellem os. Jeg skulde saamæn gjerne trods Logiken troppet først op for at høre efter, om Du endnu ikke vilde komme til mig, og det baade én og to Gange — kom det bare an paa det. Men Sagen var, at jeg havde en Folelse af, at vi to daarligt duer til at omgaaes andet end helt og at alt halvt og kunstig noget baade er en Pine og — i Længden — kunde komme til at skade vort kjære gamle Forhold dybere, end jeg har Lyst til at udsætte det for.

Og nu lader det til, at jeg har nogen Meninger om Sag og Personer, som ialfald ligger paaskjøns for Dit Syn og Din Elsk og som Du naturligvis fylder Stuen med, saa andre Folk173

Ar Erik Verenikioldi illunrasjoner til -Familien paa Gilje

foler sig flade som Lus. Men. sér Du, den Fornemmelse har jeg været lidt ræd for, forst fordi jeg er ingen Lus og der« næst fordi Glæden just er, at vi foler os fri som gamle Kam« merater hos hinanden. Jeg er i min inderste Grund en under« sogende Natur, for hvem det er en Livsfornodenhed at sé Diskussion reist af alle, der har Kræfter til at svare i Sporgs« maalet; min Horisont lider uden det. — og derfor var det mig en stærk Trang ikke at sé den om Sedelighedssporgs« maalet slukket ud i sin Begyndelse hjemme. Og til en Los« ning paa Sedelighedssagen — at finde de Former, hvormed baade Samfundet og de to indbyrdes kan være tjent — tror jeg endnu, vi har uoverskuelig langt.

Dette var nu dette.174

Og nu Grunden, hvorfor jeg har brudt af mit Arbeide og skriver nu istedetfor at gaa op til Dig, naar vi — som antageligt — kommer til Paris om en 8 å 10 Dage.

Jo, sér Du, jeg har faat et Brev fra Georg Brandes, som anmoder mig om at være Mellemmand mellem ham og Dig i en «dum og pinlig Sag». Han siger, han kan ikke godt skrive til Dig, efter saadan som Du har yttret Dig om ham i dansk Morgenblad, og ber saa mig gjöre ham den Tjenes ste. Jeg har jo ikke sét Polemiken eller dansk Morgenblad, men Brandes citerer Udtryk som: at lians Artikler var det «raaeste». Du har læst; er noget

»frækkere» end at kalde dem, der hævder den sedelige Selvtægt for Hansker; og Du taler endelig om hans «dybe Forræderi» ved at han, som selv har lidt Modgang for at ha sagt adskillig nyt, nu haaner og spotter Forkynderne af den ny Idé. Og Brandes hævder, at «aldrig har han angrebet Dig, kun talt om dem, der havde skrevet hine Linier i Tilskueren — Personer, som Bjornson aldeles ikke kjender og som fortjente langt strængere Be» tegnelser, hvis Retten skulde have sin Gjænge». Han ber mig derfor si Dig:

Han har aldrig fornærmet Dig. Ej en Linie har han skre» vet imod Dig. Han «anser ganske vist Dine nye Sedelig» hedskrav for bundfordærvelige i sine Virkninger, førende til Løgn og Hykleri, men har — af Venskab for Dig — aldrig udtalt sig imod Dig». «Jeg har kun modstræbende udtalt mig om Sagen og kun, naar jeg blev angrebet. Imidlertid maa han kjende mig nok til at vide om mig, at jeg ikke er en af de almindelige Dusdrikkere, jeg taaler ikke Fornærmelser, og jeg tilgir dem ikke.»

Han ber mig derfor gjøre en Henstilling til Dig om at give ham en Æresopreisning, «offentlig, som Fornærmelsen har været, fuld og rund. — eller det er for bestandig ude mellem jer to!» Han «vil nødig komme til at føre unødig Trætte med en Mand af Din aandelige Rang».175

Saa ber han mig undskylde, at han bebyrder mig med dette maaske mig ubehagelige Hverv. Men han har, siger han, «villet undgaa et af disse ulægelige Brud. af hvilke Livet kun forer altfor mange med sig. Han maa altsaa give mig Opreisning eller vide, at jeg ikke siden lar mig forsone».

Jeg kan jo ikke vide. hvor langt Du er kommet ind i Striden, men jeg synes, et saadant Brud mellem vor Litte* raturs forende Mænd, der begge staar med europæisk Navn og Opmærksomhed paa sig, vilde være lidet opbyggeligt. Og Sagen, saadan gjort om til personlig Polemik, vil natur* ligvis bli pikant nok for Tilskuerne — slige Fægtere, som I er; — men hverken den eller I vil vinde paa det; — men gjerne skulde jeg sé, at Du kom udenfor dette personlige Fiendskab, det er Kraft* og Humørspilde. Men rimeligvis er Du forlængst paa det rene med, hvor Du vil hen. saa jeg agter ikke at lamentere. Litteraturen vinder ialfald ikke i Anseelse ved det. Jeg synes. Du skal overveie det. kjære Ven!

Og vær saa Du og Karoline og Dagny hjertelig hilset fra Thomasine og mig og os allesammen.

Din hengivne

Jonas Lie.

— Der raset, som man ser, den villeste kamp pa parnasset. Striden mellem Bjornson og Brandes gav sig utslag i den beromte «sedelighetsdebatt» i dansk «Politiken» og i Norge blev Lie voldsomt angrepet av de Bjornsonske «Hanske* venner». Pressen delte sig i to partier. Jonas Lie hadde et stort og populært navn å risikere, men han var nu forlengst ut over den tid da hans dikterskib led noget større under en styrtsjø. Han lot dem skrive og fortsatte å arbeide.

Det som imidlertid virkelig gikk ham til hjerte og som han aldri helt kom over. var det endrede forhold til Bjørn* son. Helt siden ungdommen av hadde de følt sig som foster*176

brodre, som forstod hinannen til tross for alt, og nu var båndet mellem dem brustet. Det var som et tomrum som ikke kunde fylles. (Sml. eventyret om «Hauk og Hadding» i «Trold».)

Og det var, som om han der hittil i det hele og store hadde trodd så godt om menneskene, plutselig fikk oie på en ny verden og en nv verdens mennesker — de som ligger under for de dem iboende, ubevisste onde eller trollske makter. «At der er troll i mennesker, vet enhver som har litt oie for den slags» — med de ord åpnedes innledningen til «Trold».

Samtidig levde den mystisksfremsynte nordlending op i hans natur, så der var tider da det forekom ham at han selv satt inne med farlige, dulgte evner. Det var som om den oprinnelige natur i ham — den, som kun delvis var kommet til sin rett i hans socialrealistiske romaner — nu brot sig frem for hans bevissthet. Dypt i de dypeste sjaks ter av vår slumrende halvbevissthet ligger de utemmelige sjelskrefter som naturmakter, hvis rekkevidde det ikke er gitt noget menneske å overskue. Dér lever «trollet» i oss, ut fra dette bevissthetsmørke er det at finnen

«setter gan», at den fremsynte ser hvad andre ikke ser, og at onde tanker kan fore til sott eller dod over den hvem tankene gjelder.

En natt i Berehtesgaden — fortalte fru Lie — lå han og underholdt henne om alt dette nye, der vokset og grodde op i ham. Hen på morgensiden sprang han op og satte sig til å skrive det merkelige dikt:

FINSKUD Finneblod og fremsynt og — Finskud kanhænde . . . jeg kjender cg den GantFin, som kan Skuddene sende! Jeg folie del . . . jeg kjendte det . . . jeg vidste det fra for, jeg kjendes ved den Finmand, som trolder og gjør Bor.Av Erik Werenskiold* illustrasjoner til •Familien paa Gilje*.

ta — Jonas Lie.

i178

H jer lel lider ilde. og Sindet det slides, fordi Én aldrig greier, hvad der helst burde vides. Jeg følte det . . . jeg kjendte det . . . jeg vidste det fra for, jeg kjendes ved den Finmand, som trolder og gjør Bor.

Vrid Dig saa og vræng Dig og snu Dig for tvende, — etsteds op i Slægten er en Finmand kanhænde. Jeg følte det . . . jeg kjendte det . . . jeg vidste det fra for, jeg kjendes ved den Finmand, som trolder og gjør Bor.

Finmand, naar han sigter, o g træffer, kanhænde; — den skjønte nok Filen, som faldt overende. Jeg følte det . . . jeg kjendte det . . . jeg vidste det fra for, jeg kjendes ved den Finmand, som trolder og gjor Bor.

Det er ut fra disse sjelelige forutsetninger at Lie i 1890? årene innledet den nye fase i sin utvikling, som falt i tråd med den over hele Europa frembrytende romantikk. Man var gått trett av realisme og naturalisme, man lengtet efter fantasi, stemning og lyrikk.

Lie utgav bl. a. «Lindelin», «Digt.;» og de to bind «Trold», hvor det mest eiendommelige i hans natur kanske gir sig det kraftigste uttrykk. Da det i denne livsskildring ikke er min opgave å optre som kritiker, vil jeg tillate mig å citere Arne Garborg i hans bok om dikteren: «Jo i Sjøholmene» er det første av eventyrene, men jeg tar det til sist, fordi at her har den Lieske nordlandsmystikk samlet sig i noget typisk, noget fullendt. Som for endelig en gang å ha det fra sig har han her manet all Finnmarkens skodde og gru og sagnpoesi fast i et billede så storslagent, at jeg ikke vet annet å ligne det med enn gamle, tåketunge Eddasagn.179

Der klinger minnelser igjen fra Lies første diktninger. Per Skodjes livskamp og «Finneblod»s fantasiørske dikter sig her sammen til det geniets angstvanvidd, hvorunder epoker fødes, mens geniet selv går under i tåken mellem skumringens troll, der har rett på ham, fordi de ved ham atter mistet en provins av sitt rike.»

Med «Den Fremsynte» var han i pulk kjørt inn i vår lit* teratur.

I sine senere verker for han til sjøs og avla kjærkomne besøk i de tusen hjem rundt om i Norge. Ryggraden og hovedlinjen i hans diktning blev dog alltid hans nordlandske fantasi.

Som han med «Den Fremsynte» så å si med renskyss var kjørt inn i vår litteratur, således kjørte han ut av den med «Trold» som forspann.VI

HJEMLENGSEL

Jonas Lie var sent utviklet. Han var en «senhøstes kar». Han debuterte opimot 40=årsalderen og slo først helt igjen« nem da han var mellem de 50 og 60.

Han stod da — efter de kampfylte 1880=år — på sin dikt= nings høide, hans navn hadde europeisk rekkevidde, og i de nordiske land hadde han titusener av ukjente venner.

Det var bare de aller færreste som kjente og forstod hans natur, hans mentalitet. For de flestes bevissthet stod hans billede tegnet med brede, enkle linjer: hans sjelsart syntes dem usammensatt og litt naiv, hans karakter bøielig og føielig. Han var den godslige, elskverdige, lune dikter — Jonas Lie med den koselige prcstekalott — om hvem John Paulsen i sine «Erindringer» har så mange historier.'

Dette billede dannet sig så å si av sig selv. Ti mens de andre diktere skrek og raste og tordnet og dømte, søkte

han i sin kunst å forslå tiden og åpent legge livet frem med alle dets dokumenter. Han fikk derved — i motsetning til sine dikterkolleger — preg av å være den mildere dømmende, den mere elskverdig refsende.

Han blev den lune forteller. Ja så «lunt» fortalte han at man så godt som overalt i de tusen hjem la hans verker

1 Hr. Paulsens annens eller tredjehånds historie i «Verdens Gang» (23. eller 24. juli 1W8) om en reise Lie en gang skal ha foretatt fra Rom til Civita Yecehia er det skjære opspinn.

I181

Mellem ilankc ckettammcr, med cføi om murene, med gamle apaler og lirburker ligger en klynge gamle tmå hur. Del er HoWkogen.

frem på julebordet uten å ane at de inneholdt farlige åndens sprengstoffer.

Ti sådan var Jonas Lie. Midt i den jevneste samtale kunde han si ting så rammende og dypt loddende og allikevel så naturlig fallende inn i øicblikkets sammenheng at ingen tenkte over det for bakefter. Da först innså man at der lå noget mere og dypere bakved.

Så vel ved sin person som gjennem sin diktning blev han formidleren mellem alle de forskjellige synsmåter, som i hine år gjorde sig gjeldende. Derav kan det forklares at han samtidig kunde omgåes med en Bjornson, en Strindberg, en Garborg, en lians Jæger, en Nathan Söderblom og en Max Nordau. Fordi han forslod alle standpunkter og allikevel bevarte sitt eget syn.

Helt ut å opklare dypet i hans vesen med nogen forstan* dens lykter tror jeg ikke nogen formår. Iallfall har ennu ingen sagt de tcndende ord, som forklarer det uendelig sam» mensatte i ham. Han var samtidig den frieste og den mest avhengige, han var konservativ og radikal, troende og mis* troisk, klok og naiv, fantast og virkelighetsmenneske — alt i182

én stopning. Der veltet sig naturmakter i ham, som han ikke selv var herre over, naturmakter med grenseområder mot mystikken og den sjette sans.

Der kunde fortelles mangfoldige historier om disse hans lønske evner. Sommeren 1893 opholdt Lie sig i Holskogen, på familien Isaachsens store eiendom Kjos ved Kristiansand. Her bodde også den utmerkede maler Olaf Isaachsen, en fan« tasifull lyriker, en kunstner av Guds nåde. Han lå den høst og malte i en hytte. Monte Rosso blev den kalt, på en ø belig« gende i en innsjø en halv mils vei fra Holskogen. En morgen ved frokosten fortalte Jonas Lie om en drøm han hadde hatt. Han hadde sett et bål ved en strand. Der var ikke mere brenne igjen og ilden holdt på å gå ut. Luene slikket og flagret blå frem og tilbake. Til sist var der bare en blåfiolett ildmørje og enkelte glor som var i ferd med å slukne. «Jeg er sikker på at der er noget i veien med Isaachsen.» sa Lie. «Det var så underlig det hele. Det var som om én lå og stred og kjempet.»

Nogen timer efter kom budskapet om at Olaf Isaachsen var avgått ved døden.

Man har kalt denne side av Jonas Lies natur for «nord« lendingen» i ham. Selv sier han i «Den Fremsynte»:

«Man er født med et tredie Vindu i sin Sjæls Hus for« uden de to sunde Øine, et Vindu, der vender ud til en Ver« den, som andre kun aner, men som én selv er fordømt til, naar Dragningen kommer, at maatte gaa hen og se ud af: det lader sig ikke tilstoppe med Bøger eller af nogen for« standig Reflcction, ikke gjenmure selv her midt i den «op« lyste Hovedstad», høist kun formorke en Stund med Glem« selens Gardin.»

Var det blitt Jonas Lie forunt å fortsette å dikte på sine gamle dager, vilde sikkerlig — så er iallfall min tro — den «nordlandske» natur i ham mere og mere ha tatt overhånd og han vilde atter ha dukket ned i den ubevisste bevisst«183

Jona* Lie pl Kjoi »ed KriiiiamanJ, rømmeren iBjj. oeiipitl »» familien Iiuehien «K line cfctic.

hctcns tåkeverden hvor hans nærsynte oinc så så klart og hvor hans förste arbeider grodde op som fantastiske planter på havsens bunn.

Jonas Lie var neppe påvirket av nogen ånnen. Det måtte da være Wergeland i hans ungdom. — gjennem hele sitt liv var denne gjenstand for hans beundrende kjærlighet. Björn.-son øvet også sin store innflytelse på ham, men det var mere i kraft av sin geniale, friske gåpånatur enn som dikter. Som kunstner slet Lie sig med årene helt løs fra begge og gikk sin egen vei.

Aldri blev han partigjenger. Alltid forblev han den fri mann, som var herre på sitt eget skib og sloss for egen res= ning og risiko. Hans forhold til tidsstrømmen og dens frenv184

tredende menn — kong Oscar, Bjørnson o. a. — viser også noksom at han ikke undlot å si sin mening og ikke var redd for å legge til slag når han anså det for påkrevet.

Det heter i innledningen til «Trold»:

«Engang, jeg kjørte i Slæde gjennem en Skog, skvat He* sten for en stor, skræmselsfuld Stenblok, der laa og keg frem i Maaneskinnet under en troldagtig vokset Bjerkelug.

Siden har jeg mødt den igjen i en gammel Jurist, — et paafaldende træet Ansigt, Øine som to inat overtrukne Glansstenc, en forunderlig sikker Dømmekraft, utilgjænge* lig for at rykkes eller vildledes af Indtryk. Omgivelserne blaaste af ham som Veir og Vind; Forstanden saa tusind* aarig stensikker, der snød ingen eller intet den. Han var bare en Viser.»

Noget av et sådant stykke upåvirkelig natur var også Jonas Lie. Han kunde i en samtale virke så bløt, så føielig, så inngående på andres meninger at de fleste gikk fra ham med inntrykket av at nu var han på deres side. Men så lett gikk det ikke å snu ham i hans meninger: han var steil og sta som bare de færreste. Der skulde megen tid og mange betenkninger til før så å si hans samvittighet gav ham lov til helt å forlate det gamle og tro på det nye.

Bjørnson fortalte mig hvorledes han i Paris i begynnelsen av 1880«årene gikk sine morgenturer på Ktoileplassen sam* men med Jonas Lie og preket for denne om Spencer, Stuart Mill o. s. v. Lie hørte og lyttet, men det var som om ordene allikevel ikke bet. Et par år efter, som de igjen som vanlig gikk sin morgentur sammen, begynte Lie plutselig å preke for Bjørnson om Spencer og Stuart Mill, og han gjorde det aldeles utmerket, som om det var noget splitter nytt han Ia frem, — og Bjørnson moret sig!

Nu hadde Lie fått de tanker satt i system.

Jonas Lie yndet å høre andres meninger og tanker. «Mine egne kjenner jeg jo,» sa han. Engang kom en reporter fra

i185

«L'Echo de Paris» op til ham for å underkaste ham et intervju. Men Lie fikk snart ut av mannen at han var fra Normandie og dermed var samtalen i gang om nutid og for« tid og vikinger og nye oldfunn o. s. v. Om Lie fikk repor« teren intet vite; han måtte efter en times behagelig samvær gå med uforrettet sak. Lie derimot hadde fått god greie på hvem reporteren var og hvorfra han stammet — og han var henrykt over den fremmede journalist!

I sine samtaler virket Lie som et fyrverkeri, hans fantasi tryllet frem stadig nye ord og billeder — alitid over eller i sammenheng med det oprinnelige emne. «Der kan leve mange korrespondenter på den mann.» bemerket Irgens Hansen, som i 1880«årene lå i Paris og skrev brev til Dagbladet. Saken var at Lie diktet mens han talte. Han strødde åndens gull om sig i en rikdoms overflod, som ingen aner uten at man har vært til stede og hort ham. «Jeg har ham så meget å takke,» skriver Bjørnson i et brev til fami« lien efter Lies død. «Han var det hjærtereneste og fantasi« fuldeste i min ungdoms mangfoldighed; han var senere ved sine kostelige inskytelser i frodig uklarhed med brogede overdrivelser en instinktiv seer af genial rang; en måtte høre vel efter. Og det gjorde jeg. Han gik og blinket vei i en stor skog. Og skogen var det ukjæntc, vi skulde frem igjæn« nem, begge to. lit ord traf her, et annet der. et tredje kastet sig langt frem som en øks, der bet i. Jeg blev ofte så klar av blinkene inne i hans uklarhed. Og så hadde jeg slik glæde av hans arbejder; jeg hørte dem forud og bar næring til dem, kanske især ved min latter. Han var den lumskeste, leende nedbryter av det. der stod i højj anseelse uten længer å ha ret til plassen; det var innehult.»

— Jonas Lie fulgte alitid ivrig med i all nyere kunst og litteratur. Men han blev aldri nogen estetiker. Tvert imot. Var der noget han ikke kunde med så var det estetikk i gam« meldags forstand. Hans kjæreste lesning var den gamle186

mytologi og sagaene, kort sagt historisk lesning. I særdeles« het interesserte han sig for Viktor Rydbergs og Sophus Bug« ges videnskapelige forfatterskap samt Marrvats og Coopers romaner.

Men det som gav hans diktning dens næring, var dypest sett ikke det liv som rørte sig omkring ham i hans senere alder. Det han innerst inne diktet på, var de år han hadde levd til og med den store Kongsvingerskrise. De omsluttet hans erfaringer og gav ham illusjoner på de nye tider. De aller fleste av hans menneskeskikkelser hører da også hjemme i den tid da han selv blev voksen — i embedsmanns« tiden.

Hvad der i de dager hendte og hvad der dengang fore« gikk i ham selv, satte for alltid sitt preg på ham. Som under en ilddåp løftedes han fra beregningenes kolde verden til åndens køider. Han sier selv herom i det rørende tilbake« blikksdikt hvormed «Faste Forland» avsluttes:

Fraadendc Braadsjø og nedknust Dick, et overhændigt Hav, alting skyllet og sopet væk, — og. hvor blev Skipperen af?

De jog for Storm, og de fo'r for Vind, de søgte ind Forlands Vig; bag Aasen stod Fjeldet med Taarn og Tind og Toppe i Himmerig.

Og der fandt af revne Seil de nok og Vrag. som i smaat var knust, fra Snckavct gik det med Fok og Rok. og Stormen sidst havde sust.

Men aldrig fandt de igjen den Mand, som sank i det Bolgebræk. De søgte om band, og dc spurgte om Strand; — men Fyren og Skuden var væk!187

Ja, Manden, de søgte, hvor blev han af? — lian tog sig no' underligt til. Han seiled' sig op paa det Hav over Håv, hvor Kikkerten rækker ei til.

Der skummer nu Skibet med Top og Reil . . . Du ser det i Kvældens Sky'r, det jager med aldrig mindsket Seil og Maancblinket til Fvr.

Sin Faldrebstrappe det sænker ned i Sølvbroens lyse Strøm, og alt, hvad Jorden om Færden ved, det fanger den kun i Drøm —

Men der tar Bølgen saa dvb en Grund som Skjælvet i Hjertets Saar, naar Stjernerne brænder i ensom Stund og blinker i Angrens Taar' —.

Og der faar han seile og føre an med Regnbuflag ifra Mast. Og der faar han kjæmpe, den slagne Mand, fast Planken under ham brast!

--Det var først på sine eldre dager at Lie efter ars

rekkers utenlandsophold gjenså fedrelandet. Det var da han var 60 år gammel.

En juniaften i 1893 lop Fredrikshavner*dampskibet «Nys land» inn i Kristiansands havn.

Jonas Lie med frue og yngste datter var ombord, og ryks tet var fløiet foran dem, så det hadde vært tale om mottagel* seshøitideligheter o. lign. Men ennu lå 1880*årcnes strid i luf* ten og de forskjellige politiske partier kom ikke til enighet.

På bryggen stod bare et par slektninger og nogen sjauere, parat til å ta imot trossene. Det var det hele.

Men Lie var henrykt. Han stod på kommandobroen, hen? sunket i beskuelse.

i188

Familien tin tommeropholdt,trd pi Holtkngrn, et gammelt, herlig beliggende herreute.pl eiendommen Kjot ved Kriitianiand.

«ikke en Dønning den hele Eftermiddag udover . . .

Og sagte og sagte dukkede Norges Land op.

Vi kom under Rækkevidden af Oxø Fyr.

I Dimmet og Taagen derinde ség Solen i Sommerkvælden rød og rund som en Globus aldrig har jeg set noget lig« nende. Den var ikke flad som Maaneskiven. Den hang der kuglebøiet, klart begrænset, trillende rund til alle Sider; hang der som en illumineret Ballon over dette underlige, forunder« lige Hjemland, inden hvis Port jeg snart skulde staa.

Jeg havde saa tit tænkt mig det at vende hjem, — gjen« nem Aarene seilet Veien saa mange Gange . . . kommet ind« under «Lidandis Næs» og Stjernøen — set Fyr paa Fyr tænde sig — modt saa mange Ansigter. Jeg havde dromt som alle, der færdes og længtes derude, — set det paa saa mange Vis; — og mangt kunde jo hænde under Skjæbnens Omskiftelser.Utsikten fra Jona* Liet boli); pl Hoiskogcn.

Men aldrig tænkte jeg mig det saadan, — ligesom lyses ind i en slig stille høiloftet Sommerkvæld . . .»'

Lie tok sommerophold på Holskogen, et gammelt, herlig beliggende sted på familien Isaachsens eiendom Kjos ved Kristiansand.

Her fullforte han «Niobe». Det siste punktum satte han på sin fødselsdag den 6. november. Selvsamme aften over» raskedcs han med fakkeltog fra Kristiansand, et fakkeltog som i og for sig tør være enestående, idet de mange hundre deltagere måtte vandre over et par timers vei for de nådde frem. Men så var også synet av det gnistrende ildtog, som buktet sig frem i skogens mørke og med skjær i sjøens sorte speil, så fantastisk vakkert, så eventyraktig i sin stemning at det aldri glemmes av dem som var med.

Omtrent samtidig blev der av Kristiansands venstrefors ening, hvis formann så vidt erindres dengang var senere utens ' Verdens Gang, 13. juli 1893.190

Efter maleri ar P. S. Kroyer. igoi.

riksminister Løvland. holdt en fest til dikterens ære. Iler« under talte Jonas Lie bl. a. om det trangsyn som fulgte demo« kratiet og som bl. a. hadde gitt sig utslag i de bekjente linjer om «Hytter og hus og ingen borge». Det var nettop herre« følelsen som burde elskes frem. (Dette avsnitt av talen blev utelati i prcssercfcratene.)

Få dager efter brot Lie op og la tilbakereisen til Paris over Kristiania og Kjøbenhavn. Den mottagelse han overalt191

Den 19. nov. 189} gjettet Jona» Lie hoveditaden pi hjemreisen fra Hofckogcn. Byeni borgere bragte ham et fakkeltog utenfor Grand Hotell hvor han bodde. Efter en jarotidig tegning av Th. Holmboe.

fikk, var så hjertelig, så enstemmig at en lignende neppe nogengang er falt i en nordisk dikters lodd.

Som det het i Theodor Gasparis vakre dikt ved den store borgerfest i Logen i Kristiania1:

Løft hoit nu dit Blik, du aldrende Skald, og lyt til den dæmpede Susen! Nu bøier der ind cn Hær til din Hal, cn Hær vel paa hundrede Tusend. Fra Helgelands Skjær, fra Skogen i Sør, fra Fiskerens Hytte der Vester staar Ungdommen stor og tæt for din Dør og banker, du byggende Mester.

Alle var med — fra litteraturens høieste topper2 til stu« dentene og arbeiderne.

1 Den 17. november 1893.

2 Georg Brandes sendte et telegram til «den elskverdigste av alle genier».

Henrik Ibsen telegraferte: «Kjære Jonas Lie! Modtag hjertelige Hil«192

Det var et folks jubelbrusen, der — som Jonas Lie ved avskjeden uttalte — med studentenes og arbeidernes fakler om alitid vilde lyse for ham «som den rode solnedgangs« stund når kvelden begynner».

— Og atter vendte Lie tilbake til sin gamle Pariserbolig.

Men den store by var ikke lenger den samme som for: det nordiske kunstnerclcment savnedes — d. v. s. trekkfugl« skaren var for godt dratt nordover og avla nu kun flyktige besok i Seinestaden. Den åndelige atmosfære var ikke som for ladet med elektrisitet og krutt, — der lå en fredfull still« het i luften som efter en kamp når seiren er vunnet.

DE SENERE AR

Fra nu av begynte Lie og fru Lie for alvor å tenke på å bygge og bo i Norge. I sine privatbrev skriver Jonas Lie atter og atter herom og det er med næsten en folelse av misunnelse at han tenker på og beskriver hvor vidunderlig f. eks. Arne Garborg må ha det oppe på fjellet, på Koll« botten. 1 mitt eie har jeg en bok «Illustreret rejsehaandbog. Norge,» utgitt av Chr. Tønsberg i 1874. Der har Lie i alle sine utlendighets år innklistret en rekke billeder fra Norge — som uttrykk for sin hjemlengsel.

Men det skulde inntil videre forbli med planene, idet fru Lie overfaltes av en sterk revmatisme som til sist ikke tillot

sener fra mig. Mit varmeste önskc overfor Dig er, at Du i mange gode Fremtidsaar maa virke med hele Dit aabne, ærlige Digtcroie, og at Din Kraft og Vilje udelukkende rettes mod det Omraade baade tillands og tilvands, paa hvilket Du er den ubestridte og ubestridelige Stormester. Din trofaste hengivne Ven

Henrik Ibsen.,Michael Lie o* frue. Erik Lie me<l frue og wnn. Mon» Lie o* troe.

Fro Aita Lie-ltaachicn. Jonas Lie. Thomasine Lie. Fru Elisabeth L'Orsa.

FAMILIEGRUPPE PARIS ijca.

henne ä bevege sig. Hu« moret var imidlertid godt og lyst — på tross av legemet; aldri vilde hun vise hvad hun led.

For å prøve et mil« dere og solrikere klima opholdt de sig fra 1898 —1900 i Syden, først i Wiesbaden, så i Bozen og senere dels i Milano og Rom, dels i San Remo.

Det hjalp på kref« tene. Da de ved århun« dreskiftet vendte til« bake til Paris under den store utstilling, hadde smertene litt ef« ter litt gitt sig, og frj Lie var atter den sam« me som før — lett og geskjeftig, alltid op« tatt, alltid i aktivitet.

I 1903 fylte Jonas Lie 70 år — under en regn av tele« grammer og et veld av blomster.

Fra nu av blev planene om å flytte hjem på nv tatt op. Den ytre foranledning var en del forhandlinger mellem dik« teren og Gyldendalske forlag i Kjøbenhavn om salg av de samlede verker for en rund sum — 200 000 kroner — som med ett slag vilde bringe Lies økonomi i orden. På grunn av Lies helbred blev brevvekslingen ført av fru Lie på den ene side og Peter Nansen på den ånnen. Han var først på et per« sonlig besøk hos Lie i Fredriksvern. Jeg hitsetter nogen ut«

drag, som viser hvil« ket hjertelig forhold der bestod:

Kobenhavn d. 24/4 1907.

Kære Jonas Lie!

Först en hjærtelig tak til Dig og din frue for de meget smukke dage under mit besog hos Eder i Fredriks« værn. Det var for mig en stor glæde at se Jer i det nye norske hus og navnlig at se, hvor ung og rask Du er selv i din ærværdige alder.

Og ligesaa lidt som jeg har bevaret noget pinligt indtryk af det opgjør, din frue holdt med gamle dage, som jeg dog intet ansvar har for — men jeg for« stod, at hun trængte til at give luft for mange aars opsparede

pinagtigheder — ligesaa lidt haaber jeg, at hun og Du har faaet Jeres venlige følelser for mig rokkede, fordi jeg paa forlagets vegne ikke kunde strække mig saa vidt, som I havde ønsket.

Som jeg begyndte og endte med at sige: I og for sig behøver vi jo ikke at træffe noget nvt arrangement. Den kontrakt vi har, byder Jer udsigt til maaske større udbytte

Jona, Lie med frue og barnebarn Åtglrdmand 1904.196

Efier maleri ar G. Bctnh. Ønerman. Parii i?=j.

og sikrer ogsaa os. Men vi er selvfølgelig ogsaa villige til at træffe et arrangement, som det, vi har truffet med Ibsen og med Bjørnson, hvis vi kan blive enige om en ordning, der tilfredsstiller Jer og som vi tør tage risikoen for. Jeg har nu konfereret med mine kolleger og sender samtidig her» med et forslag til overdragelse av dine literære ejendele. Summen og raterne er i nøie overensstemmelse med den Bjørnsonske kontrakt. Det er m. a. o. det højeste, der over« hovedet nogensinde er budt for retten til en nordisk for« fatters verker —----197

Med de bedste hiU sener til Eder begge. Din hengivne Peter Nansen.

Fredriksværn 26/4 1907.

Kjære hr. Peter Nansen!

Det store dokument kom netop nu. Efterat vi har studeret det fin--der Jonas, at han bor underskrive det. Det blir paa den vis et slags livspolice. Og det, at han kan gjöre det med glæde, vil for os sige saa uendelig meget, — det betyr, at vi kan gaa og vandre her mot kirkegaarden i fred og glæde uden bitterhed, hvilket saa lidet er vor natur. Ja, jeg maa rigtig gjøre Dem min undskyldning og takke Dem, fordi De taalmodeligen horte paa hele min utredning af det meget og mangt, som Jonas og jeg havde udset Dem til at være offer for, fordi vi folte at De var en digter, som vilde forstaa to gamle mennesker, der har levet et noksaa strengt liv---

Det, der egentlig glæder os ved kontrakten, er ikke

KnitUnia 1904.198

• Eliicfryd. 190«.

netop, at vi faar penge, saa vi kan leve usnrgendes, men det er, at I har tat alt under Eders vældige vinger baade for ud= og indland. Herregud, hvor stolte vi skulde være, om forlaget kom til at tjene masser, masser af penge paa det.

Jonas sender Dem de varmeste hilsener.

Deres hengivne * Thomasine Lie.

Nu blev det alvor med hjemreisen. Efter fru Lies onske blev «Eliscfryd»1 bygget i Fredriksvern et koselig, rum«

1 Navnet efter en eiendom, som politimester Mons Lie i sin tid eide på Inderoen ved Trondheim.Efter malen av Halvdan Strom. Pari» 190J.200

Spiteitucn hol Jonas Lie i Fndriluvern i

melig hus i gammel «sorenskriverstil» med flere mål jord nedover mot sjøen. Det stod ferdig våren 1906.

Nogen måneder efter brot Jonas Lie og frue med hele sitt hus op fra Paris og flyttet hjem.

Deres utlendighets tid var forbi. Den hadde vart i 24 år.

Under fru Lies ivrige hender blev «Elisefryd» innen kort tid en liten eiendom med fremtidsmuligheter. Der såddes og plantedes og anlas rabatter. Når det hele engang ad åre vokste til vilde der stå en smukk, parklignende have . . .

Gamle venner og bekjente kom på besøk i dette deres alderdoms norske hjem. Og Jonas Lies glede var stor da Bjørnson en dag meldte sin ankomst med de ord, at «vi må komme sammen. Har der været to åndsbrødre til. så

er det201

Jona] Lie! arbeidava:iciw i Fredriksvern 1906.

vi to». En forsoning kom i stand efter de mange ars kjølige forhold. Lie tok imot ham på trappen; der blev de to gamle stående og stryke hinannen over armene, mens de beveget hvisket hinannens navn . . .

Skjebnen skulde imidlertid sette en bratt ende på livet i «Elisefryd». Allerede efter halvannet års forløp blev fru Lie kastet på sykesengen og måtte undergå en operasjon for kreftsvulst. Få måneder efter fikk hun hjerneslag . . .

Jonas Lie satt hos henne og sa så merkverdig vakre ting — likesom for sig selv. Det var som dikte — om rosen i Saron og det evige samliv . . .

En natt ønsket hun presten, og han kom. Klokken var %5. Fru Lie var bevisst og satte sig på sengekanten. «Du sitter som på bramråen, Tommen,» sa han.

Hun ønsket bare å høre ritualet.

Hennes høire arm var blitt lam som folge av hjerne«202

slaget. Doktoren, overlæge SindingsLarsen, spurte: «Kan De ikke bevege armen Deres, frue?» Så smilte hun skøier* aktig og svarte: «Jeg gider ikke.»

Klokken iV-i om aftenen den 7. oktober 1907 sov hun hen, omgitt av sine. Hun blev 74 år gammel.

Hennes begravelse blev en sorgehøitid av de sjeldne. Hvor avholdt hun var blitt i den korte tid, det blev henne forunt å bo i det henne så kjære Fredriksvern, så man nu. idet der snart sagt ikke var den kone som ikke sendte blom* ster til båren. Med kongens og dronningens krans øverst og ellers kranser fra foreninger og offentlige institusjoner i et overdådig veid blev kisten båret ut fra «Elise: fryd» av medlemmer av Fredriksverns herredsstyre. Med Marinens musikkorps fra Horten i spissen og under sørges marsjens toner drog det store sørgetog med justitiarius Carl Lie og maleren Eilif Petcrssen som marskalker til kirken, som av stedets damer var smykket på den mest utsøkte måte og hvor sogneprest Herman Lunde holdt talén.

På den lille kirkegård utenfor fant Thomasine Lie den hvile, som hun efter et strengt liv så vel trengte.

Men det vakreste vidnesbyrd om den kjærlighet stedets befolkning nærte til henne, blev herredsstyrets enstemmige beslutning om å overta og for fremtiden verne om hennes gravsted.

— Det var en grå høstmorgen ved frokostbordet kort tid efter. Jonas Lies syn var svekket inntil blindhet. Og den forkalkningsprosess i hjernecellene, søm snart skulde legge ham i graven, var allerede begynt.

Utenfor brølte høststormen og havet brot i vill fråde mot holmene, mens «Rakkestuten» uavlatelig ulte.

Plutselig begynte Lie over kaffen for sig selv å citere Winthers dikt «De to Drosler», men han famlet efter ordene. Hukommelsen sviktet.O*lo ljå«.204

«Slik er det,» sa min hustru. Og hun citerte:

To drosler sad paa bogekvist, saa gode venner var de vist, med sorg i sind saa tyst de sud; thi ok! de skulde skilles ad. Saa sang de begge to en sang, den sorgelig i skoven klang.

Den förste sang: «rMin hjertenskjær! Farvel! saa ses vi uld rig mer!» Den anden sang: «Min hjertensven! Farvel! vi ses ej mer igjen!» Den förste sang: «Paa fjerne vej min hjertenskjær jeg glemmer ej!»

Den anden sang: «/ fjerne bo mit hjerte aldrig fanger ro!» En fløj fil øst, og en til vest: «Nu har til brud jeg sorgen fæst!» En floj lii vest, og en til ost: «Farvel, farvel! foruden trost!»

«Det er deilig — deilig!» utbrøt Lie.

Senere måtte min hustru oftere citere diktet for ham.

— Han var blitt en ensom mann.

Hans hjerne arbeidet som i avmektig feber. Urolig, hvileløs, jagende efter det ukjente, som kunde utfylle toms heten, flakket han om fra sted til sted, hos sine barn, rasts løst flyttende fra Fredriksvern til Horten, fra Horten til Hvalstad, fra Hvalstad tilbake til Fredriksvern og så til Kristiania.

Ikke lenge skulde han imidlertid få overleve sin hustru.

Hans siste stoppested under de stadige reiser blev Fleskum, hans eldste sønns vakre eiendom ved Sandvika.

Han var da på vei til Fredriksvern.

I205

Ingen ante — der han like efter Sankt Hans satt ved middagen omgitt av sine barn og utbragte en skål for høi» sommeren — at han bare skulde ha få dager igjen.

Nogen døgn efter sank kreftene plutselig sammen i ham og de tilkalte læger, de herrer Edvard Bull og J. Jenssen, konstaterte at en katastrofe var nær forestående.

Inne i den store sal på Flcskum lå dikteren fullt påklædt på ehaiselonguen. Han var helt på det rene med at han skulde gå bort. 1 tåket bevissthet og med enkelte klare øie» blikk innimcllem fantaserte han stadig om å reise langt — langt bort . . .

Han kjente sine omgivelser, hvilket han gav til kjenne ved varme trykk i hånden. Men ikke et klynk, ikke en klage kom der over hans leber.

Søndag formiddag — den 5. juli 1908 — sporedes der tegn på at det snart vilde være forbi. Åndedrettet blev hurtigere, uttrykket ubestemt flakkende. Ennu klokken 11 hadde han kjent et par av sine barn. Klokken 1.45 sov han hen, frede» lig, uten kamp, uten smerter.

Døden hadde faret varsomt med dikteren.

Fullt påklædt lå han på ehaiselonguen i den store sal med døren åpen ut til høisommcren.

Budskapet blev snart båret utover på telegrafens vinger.

Efter regjeringens forslag besluttet stortinget enstemmig at dikteren, som uttrykk for den takknemlighet det norske folk følte for hans gjerning, på statens bekostning høitidelig blev å bisette i Trefoldighetskirken, forinnen kisten bragtes til Fredriksvern for å jordfestes.

Bisettelsen fant sted fredag den 10. juli.206

Flaggene var heist på halv stang over hele hovedstaden, og der var sort av mennesker opover imot og omkring kirken.

Det blev en pompes sorgehoitid. Hele det offisielle Norge var mott frem, fra kongen, som representertes av stiftamtmann Blehr, til diplomatiet og stortinget, som motte in corpore, og alle de utallige kjente og ukjente venner som dikteren hadde rundt om i landet.

Marskalker var malerne Eilif Peterssen og Erik Wercn» skiold. Avdodes ordener blev båret av professor Ernst Sars.

I den sortdraperte kirke med de rodlig brennende vokslys bugnet kisten under et hav av blomster, hvoriblandt såes øverst en praktfull krans fra kongen og dronningen.

Idet orglet forstummet, trådte sogneprest Herman Lunde frem på prekestolen og holdt minnetalen over dikteren — den forstående og den tilgivende — i treffende, lyrisk høit» svungne ord.

Så fulgte pålegningen av kranser fra et utall av forenin» ger og samfund og institusjoner. Fra regjeringen, stortinget, Universitetet, fra Gyldendalske Forlag (ved Peter Nansen), fra Forfatterforeningen, Det norske arbeiderparti, bonde» ungdomslaget, Nordlendingenes forening o. s. v. o. s. v.

Studentene dannet fanevakt under hele den stilfulle sørgehøitid.

— Samme dags aften kjørtes kisten ned til dampskibet Kong Haakon, som skulde fore den videre til Fredriksvern, hvor begravelsen skulde foregå. Vognen kjørte ned Kirke» gaten og det traff sig så underlig at den passerte like forbi den bolig — Grev Wedels plass nr. 6 — hvor Lie 30 år tidligere — i 1877 — hadde bodd og hvor bl. a. idéen til «Livsslaven» var opstått.'

1 Det var her at ideen til Nikolai kom Lie ihende -i skikkelse av en stakkars, bortsatt, vettskremt gutt. som skrek og i all «rettferdighet» mis» handledes i kjelleretasjen. Det gikk så vidt. at vi måtte ta oss av hamEfter maleri av Hans Heyerdahl.208

Silte billede av Jona! Lie. Tatt under et betok pH Ljan. Til hoire sitter ham totter Ida Heidcnreieh og ham bror Carl Lie. Stiende fen justitiarius Lie.

I den disige sommeraften gled «Kong Haakon» fra brygs gen og utover havnen. Under et improvisert telt på for« dekket var Jonas Lies kiste hensatt.

— Med flagget på halv stang stod dampskibet om mor» genen ved syvtiden inn til Fredriksvern.

Det var regnvær. Bryggen var sort av folk, som blottet hodene, idet kisten blev båret i land. Med et musikkorps

og sammen med andre sorge for ham.» (Jonas Lie i «Aftenposten» 1883, nr. 154 a.)209

Fleiktim gird i Bxrum hvor Jona* Lie opholdt tig hot tin eldtte tunn tine titte dager. Dikterett bodde i den nore peisestue til ventirc. Her dude han stille den j. juli 1909 litt (or kl. a om middagen.

i spissen førtes den til kirken hvor den foreløbig blev op* stillet.

Dette stille tog gjennem den gamle marineby i den tids lige regnmorgen, med musikkens toner i den grå luft og flaggene tungt smellende mot stengene, bares av en egen, stor, vemodig stemning.

Ikke mindre gripende blev begravelseshøitideligheten i den vakre, gamle kirke, som av Fredriksverns damer var smykket med planter og blomster på den mest utsøkt smaks fulle måte. Kirken var fylt til siste plass. Til stede var bl. a. Krigsskolens officerer, kadetter og aspiranter samt tallrike tilreisende. Den store mengde kranser, som dekket kisten, økedes like til det siste med nye sendinger, så gulvet ved alteret var som et eneste blomsterflor.

Marskalker var sanitctskaptein Steenstrup og overlæge SindingsLarsen. Bankkasserer Ohlsen bar avdødes ordener.

Sangerinnen froken Martha Westby sang «Med Sorgen og Klagen hold Maade», hvorefter sogneprest Berg i varme

t4 — Jona! Lie.

M210

ord sa Jonas Lie det siste farvel fra venner og bekjente, og ikke minst fra Fredriksverns by.

Så blev kisten båret ut av kirken av herredsstyrets meds lemmer og senket i jordens skjød på den ærverdige marines kirkegård hvis grønnsvær gjemmer så mange stolte navn.

Der — rett ut mot havbrynet — hviler Jonas Lie ved sin hustrus side.i

FredrikjTern 1906

lår Jonas Lie!

8fleORJ»5tX9£fm